

Univerzita Karlova v Praze

Filozofická fakulta

Katedra pedagogiky

Diplomová práce

Bc. Veronika Kurschová

**Role školy a lokální komunity v prevenci
delikventního chování dětí a mládeže**

**The role of school and local community in prevention of
delinquent behaviour of children and juveniles**

Praha 2012

Doc. PhDr. Věra Poláčková, CSc.

Poděkování

Děkuji vedoucímu diplomové práce paní Doc. PhDr. Věře Poláčkové, CSc. za rady, připomínky a metodické vedení práce.

Prohlašuji, že jsem diplomovou práci vypracovala samostatně, že jsem řádně citovala všechny použité prameny a literaturu a že práce nebyla využita v rámci jiného vysokoškolského studia či k získání jiného nebo stejného titulu.

V Praze dne 27.6. 2012

.....

Bc. Veronika Kurschová

Abstrakt

Diplomová práce se zabývá problematikou delikventního chování dětí a mládeže, zejména její prevencí. Teoretická část se pokouší o vysvětlení základních pojmů souvisejících s oblastí delikvence a podává některé základní teorie delikvence. Dále specifikuje období školního věku a adolescence a následně se snaží poukázat na některá základní vývojová specifika, projevy a motivace dětské a juvenilní delikvence. V další kapitole se zabývá nejčastějšími příčinami delikventního chování u dětí a mládeže. V neposlední řadě ukazuje na důležitost preventivního působení školního prostředí a lokální komunity.

Praktická část zjišťuje, za užití různých metod, efektivitu preventivního působení na jednotlivých základních školách a v lokální komunitě.

Klíčová slova

delikvence, prevence, děti, mládež, škola, lokální komunita

Abstract

My thesis is dealing with problematics of delinquent behaviour of children and juveniles, especially its prevention. Theoretical part is trying to explain general terms related with area of delinquency and also giving some general theories of delinquency. Furthermore it is specifying the period of school-age and adolescence and it is trying to point at some basic development specifics, signs and motivation of children and juvenile delinquency. In the next chapter it is dealing with the most common causes of delinquent behaviour of children and juveniles. Last but not least it is pointing at importancy of preventive effect of school environment and local community.

Practical part finds, with help of different methods, efficiency of preventive action in particural schools and local community.

Keywords

delinquency, prevention, children, juveniles, school, local community

Obsah

I. Úvod	8
II. Teoretická část.....	11
1. Vymezení pojmů	11
1.1. Delikvence	11
1.2. Kriminalita	13
1.3. Teorie delikvence	15
1.3.1 Biologické teorie delikvence.....	15
1.3.2 Psychologické teorie delikvence	16
1.3.3 Sociologické teorie delikvence	17
2. Období školního věku a adolescence.....	20
2.1. Oblasti psychického vývoje jedince.....	21
2.1.1 Psychosexuální vývoj.....	21
2.1.2 Kognitivní vývoj	21
2.1.3 Emoční vývoj	22
2.1.4 Vývoj charakteru	23
2.2. Socializační činitelé	24
2.2.1 Vrstevníci	24
2.2.2 Škola	26
2.2.3 Rodina	28
3. Delikventní chování u dětí a mládeže	31
4. Faktory podporující vznik delikventního chování	41
4.1. Biologické a psychologické faktory	41
4.2. Sociální faktory.....	44
4.2.1 Rodinné prostředí	45
4.2.2 Vrstevníci.....	48
4.2.3 Média	49
5. Prevence delikventního chování u dětí a mládeže	51
5.1. Prevence delikvence	51
5.1.1 Systém prevence delikvence	52
5.1.1.1 Členění prevence dle adresátů	52

5.1.1.2	Členění prevence dle jejího obsahového zaměření	55
5.1.2	Struktura prevence delikvence.....	56
5.1.2.1	Stát.....	56
5.1.2.2	Kraj.....	57
5.1.2.3	Obce, města (lokální komunita).....	57
5.2.	Role lokální komunity v prevenci delikvence	58
5.2.1	Sociální prevence	60
5.2.2	Situační prevence	62
5.3.	Role školy v prevenci delikvence.....	63
5.3.1	Cíle prevence.....	65
5.3.2	Zásady prevence.....	67
5.3.3	Dokumenty zabývající se školní prevencí.....	68
5.3.4	Subjekty realizující školní prevenci.....	70
III.	Praktická část	72
6.	Empirické šetření	72
6.1.	Cíl výzkumného šetření, výzkumný problém a hypotézy	72
6.2.	Charakteristika vzorku respondentů.....	73
6.3.	Metody a postup výzkumného šetření	73
6.4.	Prezentace a interpretace výsledků.....	74
6.4.1	Dotazníkové šetření	74
6.4.2	Rozhovor	89
6.5.	Celkové zhodnocení výsledků	92
6.5.1	Preventivní působení škol	92
6.5.2	Preventivní působení lokální komunity.....	95
6.6.	Vyhodnocení hypotéz	96
IV.	Závěr	98
	Seznam použité literatury a citovaných zdrojů.....	100
	Přílohy.....	104

Seznam použitých zkratek

ADHD - syndrom poruchy pozornosti s hyperaktivitou

apod. - a podobně

atd. – a tak dále

cca – cirka, přibližně

CNS - centrální nervová soustava

ČR – Česká republika

K- centrum – krizové a kontaktní centrum

kol. - kolektiv

MŠMT - Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy

např. – například

NPC Praha – Národní protidrogová centrála Praha

popř. - po případě

pozn. - poznámka

resp. - respektive

o. s. – občanské sdružení

SVP – středisko výchovné péče

tj. – tj.

tzv. - tak zvaný

ZŠ - základní škola

I. Úvod

Ve své diplomové práci se zabývám problematikou delikventního chování u dětí a mládeže, zejména pak rolí školy a lokální komunity v záležitostech její prevence. Toto téma jsem si vybrala, jelikož pracuji na základní škole jako asistent pedagoga a s delikventním chováním u žáků se v určité míře setkávám, stejně tak s určitými formami preventivního působení.

Troufám si říci, že s nějakou formou delikventního či kriminálního chování se v dnešní době setkal snad každý z nás, ať již o ní slyšel, nebo byl jejím přímým účastníkem. Jde o jednání vysoce společensky nebezpečné. Navíc velmi alarmujícím faktem je, že se ve stále větším procentu případů stává záležitostí dětí a mladistvých. Současné výzkumy a každodenní mediální zprávy hovoří jasně, delikvence u dětí a mládeže roste, roste její brutalita, snižuje se věk prvopachatelů. Stále častěji slyšíme o skupinách dětí a mladistvých, které někoho napadly a surově zbyly. Pro samotné pachatele jsou takováto nerovná napadení zajímavým zpestřením jejich života, pocitem vzrušení, útekem ze všední reality dne, často ovšem bez uvědomění si následků, kterých se svým necitelným jednáním dopouštějí. Těmto pachatelům obvykle ani nepřijde na mysl, jakou bolest, a nejen fyzickou, jejich oběť zažívá. V této souvislosti se často ve společnosti objevují hlasy volající po snížení věkové hranice trestní zodpovědnosti, spolu s dalšími represivními návrhy. Současně by nás ovšem měla napadnout otázka, proč tomu tak je, co vede děti a mladistvé k takovému chování. Tato otázka nás nutně zavede k pátrání po příčinách. Je viníkem společnost, rodina, problémová parta, jejímž členem se jedince stane? Odpověď na tuto otázku není jednoduchá. Často se tyto příčiny dávají do souvislosti se společenskými změnami po roce 1989. Odborníci hovoří o rozpadu tradičních rodinných hodnot, krizi rodiny. Rodiče tráví v zaměstnání většinu svého času a na děti jim již potřebný čas nezbyvá. Mění se uznávané hodnoty. Rodiny preferují konzumní styl života, honí se za penězi a majetkem. Neposkytují dětem potřebné podněty pro jejich zdravý morální a hodnotový vývoj. Děti se nudí, většinu času tráví na počítači či u televize a obecně mají nedostatek pohybu. Jejich nejbližší okolí se tak stává místem, kde mohou svou přebytečnou energii vybit, častokrát bohužel tím nejhorším možným způsobem. Ovšem samotné uvažování o příčinách nestačí, měli bychom se především zamýšlet, jakým způsobem tomuto negativnímu jevu předcházet, tj. nedovolit, aby vůbec vznikl, či jeho následky omezit na minimum. Právě těmito otázkami se zabývá oblast prevence delikvence a kriminality. Uvažujeme-li o prevenci delikvence u dětí a mládeže, hovoříme zejména o preventivním vlivu rodinného prostředí, školy a lokální komunity. Všechny tyto tři základní prvky mají

v preventivním působení na děti a mládež své nezastupitelné místo. V ideálním případě by mělo toto preventivní působení na sebe navazovat a doplňovat se. V praxi se ovšem setkáváme s případy, kdy rodinné prostředí nepůsobí optimálně a právě zde je zapotřebí ještě větší pozornosti a péče školy spolu s lokální komunitou.

Cílem teoretické části diplomové práce bude shromáždění poznatků týkajících se delikvence a její prevence, které se následně stane východiskem praktické výzkumné části. Tuto část rozdělují do pěti kapitol. V první kapitole se pokusím objasnit základní pojmy související s problematikou delikvence a poukázat na podobnosti a rozdíly mezi nimi. Konkrétně se zabývám vymezením pojmů delikvence a kriminalita. Pro úplnost pohledu do této kapitoly zařazuji některé nejznámější teorie delikvence. Tyto teorie nazírají na problematiku v různých směrech a jejich znalost nám umožňuje komplexnější pohled na věc. Ve druhé kapitole se vzhledem k tématu práce zabývám popisem období školního věku a následné adolescence z hlediska vývoje v oblasti kognitivní, emocionální a sociální. Zmiňuji též hlavní činitele působící na jedince v průběhu jeho socializace, předně rodinu, vrstevnickou skupinu a školu. Třetí kapitola spojuje dvě kapitoly předchozí a zabývá se delikventním chováním dětí a mládeže. Seznamuje s typickými znaky delikvence dětí a mladistvých, její motivací, druhy trestné činnosti a faktory často se s protiprávní činností pojícími. Čtvrtá kapitola pátrá po příčinách delikventního chování. Zabývá se osobnostními a zejména pak sociálními vlivy, které mohou souviset se vznikem a následným rozvojem delikvence. Mezi osobnostní vlivy můžeme zařadit vliv dědičnosti, pohlaví, vrozené osobnostní dispozice a poruchy centrální nervové soustavy. Mezi nejdůležitější sociální vlivy řadíme vliv nevhodného výchovného působení rodiny, uplatňování autoritativního výchovného stylu, nebo naopak příliš liberálního, či rodinné prostředí jakýmkoli způsobem nefunkční atd. Dále pak zmiňuji působení vrstevnické skupiny ve školním či mimoškolním prostředí. V neposlední řadě poukazuji na vliv celé společnosti na mladého jedince prostřednictvím médií, zejména pak na vliv častého sledování pořadů s násilnou tematikou. V páté kapitole se dostávám k jádru diplomové práce, tj. k preventivnímu působení školy a lokální komunity. V úvodu se zabývám obecným vymezením prevence a postupně se dostávám k hlavním zásadám a pilířům prevence delikvence a kriminality. Zmiňuji se o systému členění prevence delikvence a její struktuře. Od členění prevence dle struktury na prevenci státní a krajskou se plynule dostávám k prevenci na úrovni měst a obcí, tj. k prevenci lokální. V druhé části kapitoly se zabývám druhým neméně důležitým místem prevence a to školním prostředím,

zejména prostředím základní školy. Myslím si, že základní škola má mnohem větší možnosti ovlivňování vývoje svých žáků z důvodu vyšší nezralosti dětské psychiky, než např. střední škola. Uvádím hlavní školní dokumenty, ze kterých preventivní působení vychází, popisují cíle a zásady efektivní školní prevence a rovněž se zabývám nejdůležitějšími subjekty školní prevence, mezi které patří metodik prevence a učitel. Vzhledem k obsáhlosti tématu práce se věnuji především primárnímu preventivnímu působení.

V praktické části diplomové práce využiji informace z teoretické části a zjistím, za využití metody dotazníkového šetření, rozhovoru a analýzy materiálů, jakou roli má prostředí školy a lokální komunity při uplatňování aktivní preventivní politiky. Efektivitu tohoto preventivního působení ověřuji na žácích devátých ročníků jednotlivých strakonických základních škol. Konkrétně se zajímám o to, zda mají žáci s delikventním a kriminálním jednáním nějaké zkušenosti, znají základní pojmy z trestně právní oblasti a její prevence. Rovněž se zajímám o to, jaké postoje zaujímají k preventivním aktivitám školy, kterou navštěvují, a k nabízeným volnočasovým či jiným preventivním aktivitám jejich nejbližšího okolí.

II. Teoretická část

1. Vymezení pojmů

V úvodu této kapitoly bych se pokusila vymezit význam pojmu delikvence a současně ho odlišit od blízkého pojmu kriminalita. Tyto dva pojmy spolu velmi úzce souvisejí, ale na druhé straně mezi nimi panuje jistý rozdíl. Rovněž stojí za připomenutí, že existuje několik různých pohledů na problematiku delikvence, potažmo kriminality. Zjednodušeně lze říci, že co autor, to trochu jiné pojetí, jiná teoretická základna, ze které vychází. Na delikvenci lze nazírat z hlediska psychologického, sociologického, právního či sociálně pedagogického. Obecně můžeme konstatovat, že delikvence a kriminalita patří k velmi závažným sociálně patologickým jevům, které se vyznačují vysokou nebezpečností pro společnost. Sociálně patologické jevy jsou tedy jakýmsi nadřazeným pojmem pro delikvenci a kriminalitu. Věda zabývající se kriminalitou a delikvencí se nazývá kriminologie. Jak uvádí Bouřa, předmětem jejího zkoumání je kriminalita, pachatelé či oběti kriminality a kontrola kriminality.¹

1.1. Delikvence

Původ slova delikvence nalzáme v latinském slově delinquere, což znamená provinit se. Matoušek definuje delikvenci následovně: „*Delikvencí rozumíme všechny typy jednání, které porušují společenské normy chráněné zákony, tedy všechny trestné činy a přestupky, včetně protispoločenských činů, které spáchali nezletilí, kteří ještě nejsou trestně zodpovědní.*“² Z této definice vyplývá, že delikvenci můžeme chápat v širším slova smyslu jako činnost porušující nejen právní, ale i společenské normy. Jinak řečeno, může se jednat i o činy, které nejsou jinak trestné. A současně můžeme tímto pojmem označovat přestupky a trestnou činnost osob mladších 15 let. Máme-li na mysli kriminalitu dětí a mládeže (věková skupina do 18 let), častěji se v literatuře setkáváme právě s termínem delikvence, který obvykle o delikventním chování hovoří až do 18 let věku jedince. Souhrnně lze říci, že delikvence je širším pojmem než kriminalita.

¹ BOUŘA, V. Vybraná témata z kriminologie, s. 9

² MATOUŠEK, O. *Slovník sociální práce*. s. 46

V případě delikventního jednání mladistvých (15- 18 let) můžeme též užívat termínu juvenilní delikvence. Toto delikventní jednání do značné míry souvisí s nedokončeným procesem biologického, psychického a sociálního zrání, což se projevuje sklonem k impulsivním a neefektivním způsobům řešení konfliktních situací.

Někteří autoři navíc rozlišují mezi pojmy dětská delikvence (do 15 let) a juvenilní delikvence (od 15 do 18 let). Jiní ve svých publikacích užívají termínu delikvence u osob mladších 15 let a u osob mezi 15- 18 lety již hovoří o kriminalitě mladistvých či mládeže. Rovněž se setkáváme s pojmem predelikventní chování, který označuje chování, ze kterého se s největší pravděpodobností může vyvinout trestná činnost. Mezi takové chování řadíme, např. záškoláctví, útoky z domova, toulky, agresivní chování atd.

Jako mravní narušenost vysvětluje delikvenci Vykopalová. Ale opět panuje rozpor v chápání tohoto pojmu. Někteří autoři vysvětlují tento pojem výhradně biologicky jako nedostatečnou činnost centrálního nervového systému. *„Jde o jedince, kteří mají geneticky malou nebo redukovanou schopnost naučit se správně reagovat na sekundární situace. Dále tyto osoby nedovedou spojovat tresty s chováním, se kterým získali v minulosti již nějakou zkušenost, a proto neprožívají anticipační úzkost stejně jako ostatní lidé, kdy opakovaně provádějí činnost, která je v rozporu s předpisy nebo zákony“.*³

Tento názor potvrzuje Vágnerová a dodává, že trestnou činnost lze chápat jako projev poruchy sociálně adaptačních schopností a dovedností. Pachatelé nejsou schopni plnit základní společenské požadavky a očekávání. Chybí jim náhled na nevhodnost vlastního chování, a tudíž nemají ani potřebu vyhledat pomoc. Ze sociálně adaptačního hlediska je kriminální chování neúčinné a nevede k žádnému pozitivnímu efektu, naopak je značně stigmatizující a vede k vyloučení jedince z většinové společnosti.⁴

Souhrnně můžeme kriminální chování a delikvenci označit jako projev poruchy sociálně adaptačních schopností. Jedná se o neschopnost plnit základní očekávání a požadavky společnosti.⁵ V širší perspektivě lze za součást delikventního chování považovat rovněž chování závislostní.

³ VYKOPALOVÁ, H. *Sociálně patologické jevy v současné společnosti*. s.

⁴ VÁGNEROVÁ, M. *Psychopatologie pro pomáhající profese*. s. 805-806

⁵ FISCHER, S., ŠKODA, J. *Sociální patologie*. str. 156

Podle stupně závažnosti činu, kterým osoba porušuje normy, rozlišujeme chování disociální, asociální a antisociální. Disociálním chováním rozumíme nepřiměřené chování, které ovšem nenabývá sociální dimenze. Asociální chování je rovněž nepřiměřené chování, ale je již ve výraznějším rozporu se společenskou morálkou. Obě formy chování se zpravidla vyskytují u dětí mladších. Patří mezi ně kázeňské přestupky ve škole, neposlušnost, vzdorovitost, negativismus, lži, alkoholismus, záškoláctví, toxikomanie, útesy, toulky, tabakismus, demonstrativní sebepoškozování, gamblerství, popř. prostituce. Pro tyto formy chování je navíc typické, že jedinec poškozuje spíše sám sebe než své okolí.

Mezi nejzávažnější poruchu chování řadíme chování antisociální, které je výrazně společensky nepřátelské. V tomto případě máme na mysli krádeže, loupeže, vandalství, sexuálních delikty, zabití a vraždy, neboli chování, které je sankcionované dle trestního zákona. Lze pozorovat, že závažnost takového chování stoupá s věkem a má tendenci se prohlubovat. Souhrnně lze říci, že antisociální chování v sobě zahrnuje jak kriminalitu a delikvenci, tak i ostatní negativní společenské jevy.

Z toho vyplývá, že z právního hlediska je delikvence hodnocena jako společensky nepřijatelný čin, který spočívá v porušování určitých legislativních norem státu, přičemž toto jednání nemusí být trestáno. Hranice mezi tím, co je delikventní a co není, je dána následným trestem. Chování, které není pro společnost nebezpečné, není delikventní. Nejedná se tedy o chování disociální, kam řadíme drobné lži, vzdorovitost atd. Ukazatelem delikventního chování je již příznačná mravní narušenost. Nejčastěji se takové jednání spojuje s dětmi a mladistvými, kteří se stávají delikventy.⁶

1.2. Kriminalita

Kriminalitou, pocházející z latinského výrazu *criminalis* neboli zločinný, rozumíme výskyt chování, které je danou společností označované jako trestné. Jde o činy sankcionatelné dle trestního zákona, pro společnost vysoce nebezpečné. Trestný čin je namířen proti společenskému vztahu, hodnotě či zájmu (např. zdraví, životu, vlastnickým vztahům, občanskému soužití atd.) Vedle trestných činů zákon definuje přestupky. Přestupky rovněž porušují nebo ohrožují zájem společnosti, avšak jde o jednání méně nebezpečné. Přestupky rozumíme, např. dopravní přestupky, porušení veřejného pořádku, přestupky proti majetku

⁶ PIPEKOVÁ, J. a kol. *Kapitoly ze speciální pedagogiky*. s. 193- 194

(pokud škoda nepřesáhla 5000 Kč) apod. Sankce za spáchání přestupku jsou mírnější (pokuta max. do výše 50 000 Kč, napomenutí, zákaz činnosti atd.). Není možné odsouzení k trestu odnětí svobody. Souhrnně můžeme trestné činy a přestupky označovat jako protiprávní jednání. Věda zabývající se kriminalitou se nazývá kriminologie. Pracuje s pojmy jako prvopachatel- recidivista, násilnost- nenásilnost trestného činu, individuální- skupinové provedení trestného činu, motivace trestného jednání, společenská nebezpečnost trestného činu atd. Tato kriminologická měřítko se ale dále nezabývá psychologickými charakteristikami jedince, ani vlivem okolního prostředí na jeho chování.

Hladílek uvádí následující definici kriminality: „*Kriminalita je zvláštním krajním případem porušení mezilidských vztahů, a to takovým, který je předvídan a postihován trestním zákonem.*“ Zoubková popisuje kriminalitu jako *úhrn sociálně škodlivých jevů, které jsou stanoveny v trestních kodexech. V současné právní úpravě jsou to trestné činy.*⁷ Koudelková kriminalitou popisuje závažné přestupky, trestné činy, a to zejména u dospělých osob.⁸

Existuje mnoho druhů kriminality, jako je kriminalita násilná, majetková, ekonomická apod. Rozlišujeme mezi kriminalitou zjevnou, tzv. zjištěnými trestními činy a latentní, což je ta část kriminality, která nebyla zjištěna, tím pádem ani sankciována. Odhady, jak velká je skrytá kriminalita se různí. U dětí a mladistvých pachatelů soudy berou ohled na jejich věk, tudíž jejich záznamy a záznamy policie se značně liší.⁹ Navíc pokud pachateli nebylo více než 15 let (hranice počátku trestní zodpovědnosti), trestní stíhání se proti němu nezahajuje, tudíž soudy nemohou údaje o dětech a skutcích jimi spáchaných uvádět.¹⁰ Z tohoto plyne, že statistické údaje hovořící o kriminalitě mládeže, zobrazují pouze kriminalitu dětí a mladistvých objasněnou.

Kriminalita se během několika desetiletí stala téměř masovým jevem. K nejčastěji páchané trestné činnosti patří majetková trestná činnost. Výzkumy ukazují, že více než polovina trestných činů je páchána na území velkých měst a aglomerací. Současně můžeme mluvit o stupňující se brutalitě a bezohlednosti při páchání trestných činů. Brutalita je pojímána jako

⁷ Zoubková, I. *Kontrola prevence kriminality*. s. 11

⁸ Koudeřková, A. *Psychologické otázky delikvence*. s. 35

⁹ Hladílek, M. *Sociálně patologické jevy a výchova*. s. 15-16

¹⁰ Zoubková, I. *Kontrola prevence kriminality*. s. 10

rychlý a účinný nástroj při vyřizování sporů, ale také jako způsob uvolnění, sebevyjádření, projev moci a síly, popřípadě jako jednoduchý způsob obstarání si chtěných věcí či peněz. Jedlička navíc dodává, že v některých subkulturách se násilí stalo nejen legitimním a uznávaným prostředkem řešení konfliktů, ale i patologickou náplní volného času, která může mít povahu „sportovního výkonu“ nebo zábavné „show“.¹¹ Mění se rovněž profil pachatelů a prvopachatelů, který se podstatněji neliší od průměru celé populace. Mezi pachateli trestných činů výrazně vzrostl podíl dětských a mladistvých pachatelů, a to tři a půl násobně.¹²

Tento trend do značné míry souvisí se společenským vývojem po roce 1989. Zavedení demokratického systému nebylo jednoduchým procesem. V určitých oblastech společenského života docházelo ke stavu anomie, který definoval významný sociolog R. K. Merton jako stav, kdy neplatí žádné normy a panuje chaos. V našem případě, staré normy platit přestaly a nové ještě nevznikly. Toto společenské dění bylo ideální živnou půdou pro bujení trestné činnosti a zločinu. Oslabila se moc policie a ostatních kontrolních mechanismů.

Toto vše dokládá ve své publikaci *Epidemie delikvence* Novotný a charakterizuje základní příčiny tohoto jevu: slabý stát, zhroucení dosavadních hodnot, rozpad rodiny jako tradičního společenství a rozpínající se zlo vítězí v konfrontaci s dobrem.¹³

1.3. Teorie delikvence

Jak jsem uvedla již v úvodu této kapitoly, existuje široké spektrum pohledů na problematiku delikvence a kriminality. Pro větší přehlednost užívám všeobecně rozšířené dělení jednotlivých teorií delikvence, na teorie biologické, psychologické a sociální.

1.3.1 Biologické teorie delikvence

Již před několika staletími docházelo ke zkoumání určitých biologických znaků jako determinantů delikventního chování. V 19. století lékař Lambrosso definoval typické znaky rodilého zločince, např. orlí nos, silná čelist, kudrnaté tmavé vlasy atd.

¹¹ JEDLIČKA, R. a kol. *Výchovné problémy s žáky*. s. 190

¹² MÜHLPACHR, P. *Sociální patologie*. s. 66

¹³ NOVOTNÝ, P. *Epidemie delikvence*. s. 25- 31

O několik desítek let později antropolog Hooton určoval zločince podle tvaru lebek. Již před několika staletími docházelo ke zkoumání určitých biologických znaků jako determinantů delikventního chování. Na tyto výzkumy poté navázal představitel konstituční školy Kretschner. Pro připomenutí lze zmínit jeho či Sheldonovu typologii osobnosti. Tato typologie vychází z předpokladu, že existuje souvislost mezi tělesnou stavbou jedince a dispozicemi ke kriminálnímu chování. K prvnímu systematickému zkoumání dědičnosti dochází až v nedávné době studii rodin, ve kterých se vyskytlo delikventní chování. Mezi další teorie lze zařadit teorii abnormální chromozomální struktury jedince, endokrinologickou teorii spojenou s nedostatečnou funkcí vnitřních žláz apod.

1.3.2 Psychologické teorie delikvence

Psychodynamické pojetí

Podle psychodynamického pojetí S. Freuda je naše chování určováno sexuální pudem (pudem slasti) a je-li jeho uspokojení blokováno, je vyvolán agresivní pud (pud smrti).

Pachatel je chápán jako ten, který si v trestném činu odreagovává svůj nevědomý neurotický konflikt. Kořeny tohoto konfliktu lze hledat v raném dětství, kdy nebyl dostatečně zpracován Oidipův a Elekťin komplex o násilném odstranění rodiče stejného pohlaví a incestním vztahu k rodiči opačného pohlaví. Tato nezpracovaná událost má za následek zvýšený pocit viny a úzkost. Tyto pocity poté vyvolávají iracionální potřebu trestu, který má očistný účinek.¹⁴

Behaviorální pojetí

Eyseeck vytvořil v souvislosti s delikventním chováním teorii nazvanou Teorie rozdílného podmiňování na základě podmíněných reflexů. Delikventy pokládá za výrazně extrovertní osobnosti, které nejsou schopny dostatečného podmiňování, učení se. Delikventi nemají adekvátně vytvořené svědomí, protože buď mají oslabenou schopnost učit se, nebo nebyli svými rodiči úspěšně vychováni. Nedochozí u nich k dostatečnému spojení delikventního chování s trestem a se strachem z potrestání.

Sociální psychologové naopak vidí příčinu v sociálním učení, zvláště v jedné z jeho forem, nápodobě, tj. učení se na základě modelu. Delikventnímu jednání se učíme na základě naší vlastní zkušenosti nebo zprostředkovaně, podle toho, co vidíme kolem sebe,

¹⁴ NOVOTNÝ, O., ZAPLETAL, J. *Kriminologie*. s. 91

tedy pozorováním a nápodobou. Delikventní jednání je naučené v určitých sociálních podmínkách, např. v prostředí kriminální subkultury, ve které je schvalováno a posilováno.¹⁵

E. H. Sutherland přišel s teorií diferenciální asociace, která vysvětluje recidivující kriminální chování tak, že se jedinec ve své socializaci častěji setkával s posilováním kriminálních vzorců než s jejich odsuzováním. Současně docházelo k ospravedlňování či bagatelizaci odsudků zločinného jednání. Postupem času se tak kriminální čin stává lákavou možností seberozvoje, při které pachatel zažívá stavy euforie.¹⁶

1.3.3 Sociologické teorie delikvence

Teorie sociální dezorganizace

Abychom plně pochopili význam této teorie, popíšeme si nejprve stav sociální organizace systému. Stav sociální organizace se vyznačuje souladem norem a hodnot, kdy členové společnosti přijímají a respektují společná pravidla a hodnoty. Dále se vyznačuje systémovou soudržností, členové mají zájem na setrvání systému, drží spolu a současně společně uplatňují kontrolní mechanismy. A v neposlední řadě je charakterizován řádnými způsoby interakce, kdy členové dbají na dobré způsoby vzájemné interakce. V opačném významu je chápán stav sociální dezorganizace, při kterém dochází k destrukci sociální kontroly, deziluzi, hodnotové dezorientaci členů a úpadku interpersonálních kontaktů. Tento úpadek meziosobních kontaktů plodí anonymitu a negativně poznamenává velké skupiny obyvatel, zejména děti a dospívající mládež. Důsledkem této dezorganizace je poté sociálně deviantní chování, kriminální jednání či jiné patologie. Nedostatkem této teorie je, že postihuje pouze kriminalitu sociálně slabých vrstev a současně ignoruje fakt, že ne každý sociálně slabý jedinec se stává delikventem.¹⁷

Teorie anomie

Základy teorie anomie položil E. Durkheim. Anomii chápal jako stav společnosti, která pod vlivem velkých sociálních změn ztrácí tradiční hodnoty, ideály a normy, zatímco nové ještě nevznikly. Tento pojem dále rozpracoval R. K. Merton, který anomii rozuměl rozpor

¹⁵ NOVOTNÝ, O., ZAPLETAL, J. *Kriminologie*. s. 90- 91

¹⁶ ČÍRTKOVÁ, L. *Forezní psychologie*. s. 53- 54

¹⁷ ČÍRTKOVÁ, L. *Forezní psychologie*. s. 47- 50

mezi oficiálně hlášenými pozitivními cíli a mezi institucionalizovanými cestami k dosažení těchto cílů. Zatímco ve stabilizované společnosti jsou prostředky i cíle obecně přijímány, ve stavu společenské nestability jedinci dosahují pozitivní cíle, jako např. blahobyt, skrze zakázané, sankciované prostředky.¹⁸

Teorie kontroly

Nezbytnou podmínkou pro to, aby se jedinec v průběhu socializace naučil sociálně zdravým způsobům chování, je existence formální či neformální kontroly. Kriminální chování pak vzniká při absenci této kontroly. T. Hirschi tuto teorii dále rozpracoval v teorii sebekontroly. Podle této teorie mají pachatelé následující znaky: jejich delikty umožňují rychlé a snadné uspokojení jejich potřeb a přání, tyto delikty představují napínavou a vzrušující akci, pachatelé jsou nestabilní ve svém osobním a profesním životě, důležité je pro ně „nyní a zde“, jsou lhostejní vůči druhým a vyznačují se nízkou schopností sebekontroly.

Tuto teorii dále rozšířil Ch. R. Tittle, který navíc připouští i druhý extrém, tj. škodlivý vliv nadměrné kontroly, který opět může vést ke kriminálnímu chování. Jde o tzv. teorii rovnováhy kontroly. Tato teorie tvrdí, že rozsah kontroly, které jsou lidé podrobeni, ovlivňuje jejich vztah k normám a určuje pravděpodobnost, že se dopustí určitého typu kriminálního jednání. Následkem nedostatku represe se stává majetková a násilná kriminalita, a naopak přemíra autonomie plodí např. vydírání, zneužívání pravomocí atd.¹⁹

Labeling

Tato teorie předpokládá, že kriminalita je ve skutečnosti sociální nálepkou, která vzniká až v interakci jedince s instancemi formální kontroly. E. M. Lemert rozlišuje primární a sekundární deviaci, přičemž primární deviace (lhaní, toulání...) plodí téměř vždy sekundární deviaci. Jedinec za svůj prvočin dostává od formální kontroly, kterou zastupuje policie a státní sociální úřady, nálepku (problémové dítě či kriminálník), která omezuje jeho uplatnění ve společnosti a určitým způsobem ho diskriminuje a stigmatizuje. V jedinci poté vyvolává proces, kdy se svou nálepkou ztotožňuje a má přesně ty vlastnosti, které se na něm kritizují. Tato nálepka rovněž ovlivňuje chování sociálního okolí k etiketované osobě. Okolí

¹⁸ ČÍRTKOVÁ, L. *Forezní psychologie*. s. 50- 52

¹⁹ ČÍRTKOVÁ, L. *Forezní psychologie*. s. 55- 56

se vůči ní chová podezřívavě a odmítavě. Jak jsme již zmínili, etiketování probíhá na formální úrovni, ale i neformální, tj. na úrovni rodiny, školy, sousedství, které zdá se, působí ještě výrazněji.²⁰

Teorie životní cesty

Tato teorie nahlíží na páčání kriminality z hlediska vývoje. Sleduje se počátek kriminální kariéry jedince, důvody jeho chování, eskalace jeho agrese, popř. důvody zániku tohoto chování. Zvláštní pozornost je věnována vnějším, sociálním a vnitřním, osobnostním faktorům vstupujícím do jedincova života. Mezi sledované faktory patří události, které mohly odstartovat kriminální kariéru, dobrá, či nedostatečná podpora okolí, která může tlumit dopad nepříznivé události v životě jedince a v neposlední řadě jedincovy způsoby reagování na krize, konflikty a zvládání stresových situací. Autoři této teorie se shodují v tom, že zločin je vždy výsledkem interakce mezi pachatelem a jeho sociálním prostředím, a v tom, že zločin výrazně oslabuje sociální vazby osoby.²¹

²⁰ ČÍRTKOVÁ, L. *Forenzní psychologie*. s. 57- 59

²¹ ČÍRTKOVÁ, L. *Forenzní psychologie*. s. 57- 59

2. Období školního věku a adolescence

V této kapitole se snažím nastínit období dětství, dospívání a následné adolescence a pozastavit se nad některými vývojovými milníky. Myslím si, že každý, kdo pracuje s dětmi a mládeží, by měl znát jednotlivá vývojová specifika, být tedy alespoň stručně obeznámen s vývojovou psychologií. Pokud se v další části diplomové práce zabývám rolí školy a lokální komunity v prevenci delikvence, považuji tuto znalost za nezbytnou. Stručně popisuji vývojové změny v oblasti kognitivní a emoční. V souvislosti s delikventním chováním připomínám Kohlbergova stádia morálního vývoje. Větší pozornost věnuji oblasti socializace, zejména vlivu vrstevnických skupin na jedince a rovněž neméně důležitému působení rodiny a školy v jednotlivých vývojových etapách. Pro lepší přehlednost si vypůjčím členění lidského vývoje do několika etap dle Vágnerové. Vzhledem k mému tématu diplomové práce se budu zabývat obdobím školního věku, rozděleného do 3 fází na raný či mladší školní věk, střední školní věk, starší školní věk, neboli období pubescence, a poté navazujícím obdobím adolescence.

Školní věk

- Raný školní věk- nástup do školy (6-7 let)- 9 let

Je charakterizován změnou životní situace dítěte a různými vývojovými změnami, které se projevují především ve vztahu ke škole.

- Střední školní věk- 8-9 let- 11- 12 let

Trvá přibližně do doby začátku dospívání, tj. doby, kdy dítě přechází na 2. stupeň základní školy.

- Starší školní věk- období pubescence- 15 let

Navazuje na období středního školního věku a trvá přibližně do ukončení povinné školní docházky.

Adolescence - 15- 20 let

Adolescence bývá někdy rovněž označována jako druhá fáze poměrně dlouhého období dospívání. Vstup do fáze adolescence je biologicky ohraničen dosažením pohlavní zralosti.

Existují různé pohledy na období školního věku a následné adolescence z hlediska vývoje. Z důvodu komplexnosti pohledu na tuto problematiku uvádím základní oblasti psychiky, ve kterých vývoj probíhá.

2.1. Oblasti psychického vývoje jedince

2.1.1 Psychosexuální vývoj

Podle psychoanalytiků je období mladšího a středního školního věku z hlediska vývoje poměrně nezajímavé. Nazývají ho dobou relativního klidu, stádiem latence. Ve stádiu latence nedochází již k tak překotným změnám jako u období předškolního. Proto se psychoanalyticky tímto obdobím přehnaně nezabývají a považují ho za pouhý předstupeň mnohem bouřlivějšího stádia genitálního, nebo li období puberty. V tomto stádiu dochází k významnému oživení pohlavního pudu. Na významu nabývají oboustranně uspokojující sexuální vztahy a zájem o zralou lásku. Dospívající již není tak egocentrický, ale snaží se něco poskytovat i druhému.

2.1.2 Kognitivní vývoj

V literatuře bývá období mladšího a středního věku označováno za období střízlivého realismu. Zatímco pro menší děti je typické, že jsou ve svém vnímání, myšlení i jednání závislé výhradně na svých přáních a fantaziích, pro děti školního věku bývá skutečně důležitá realita. Proto v popředí jejich zájmu stojí zkoumání reálné činnosti, vyhledávání si informací k oblasti jejich zájmu atd.

J. Piaget posuzující toto období z hlediska kognitivního vývoje ho nazývá stádiem konkrétních logických operací. Děti na této úrovni myšlení operují s představami a symboly, které mají jednoznačný konkrétní obsah. Vycházejí ze zkušenosti se svou vlastní činností, se zacházením s různými věcmi a z kontaktu s různými lidmi. Souhrnně můžeme říci, že dítě v mladším školním věku operuje jen s konkrétními, známými předměty, na nichž lze ukázat a které jsou mu důvěrně známé. Nedokáže zatím uvažovat abstraktně a aktivně zobecňovat.²²

S nástupem puberty se mění způsob uvažování, dle Piageta nastupuje stádium formálních logických operací. Dospívající není již vázán na konkrétní realitu, ale dovede uvažovat

²² HELUS, Z. *Dítě v osobnostním pojetí*. s. 62

abstraktně. Dovede myslet o myšlení, vyvozuje soudy o soudech. Při řešení problému se nespokojí s jedním řešením, uvažuje o možných alternativách, které zkouší a hodnotí. Do popředí vystupují mravní soudy, které berou ohled na druhého a umožňují rovněž pohled na sebe samého. Zabývá se úvahami o budoucnosti a je zvýšeně kritický.²³

V období mladšího a středního školního věku rovněž dochází k rozvoji paměťových schopností, vytváří se strategie učení, roste slovní zásoba, stavba věty je složitější. Je třeba říci, že vývoj těchto základních schopností a dovedností je závislý zejména na tělesném růstu. Zpočátku je plynulý, na konci období se opět zrychluje. Vylepšuje se hrubá i jemná motorika, zvyšuje se zájem o sport.

V období puberty, dochází k mnoha tělesným změnám, bouřlivému růstu, objevení sekundárních pohlavních znaků až k postupnému dosažení pohlavní zralosti a schopnosti reprodukce. Atraktivita zevnějšku se stává nástrojem vlastního sebehodnocení. Vývoj motoriky je výraznější než v období předcházejícím. Pokračuje vývoj vnímání, zejména vizuálního, které dosahuje maxima. Opět pokračuje vývoj řeči, roste slovní zásoba a celková výrazová schopnost. Tento rychlý rozvoj schopností vede k vytváření nových a hlubších zájmů- zájmu o sport, hudbu, četbu atd.

V období adolescence dokáže jedinec uvažovat flexibilně, avšak často také velmi radikálně. Dotvářejí se postoje a obecné strategie chování ve vztahu k vlastní sociální pozici.

2.1.3 Emoční vývoj

Na rozdíl od předškolního dítěte je dítě v mladším a středním školním věku schopno seberegulace, tj. kontroly svých pocitů a vcítění se do pocitů druhých. Zjišťuje, že některé emoce lze potlačit. Musíme ovšem připomenout, že u dětí zanedbávaných toto emoční porozumění chybí.

Oproti relativně emočně klidnému předchozímu období je období dospívání, jak říká G. S. Hall, obdobím bouří a stresů. Typické je časté střídání pocitů, nálad a emoční nevyrovnanost. Z této přechodné lability pramení časté konflikty s rodiči či sklon k rizikovému chování.²⁴

²³ LANGMEIER, J., KREJČÍŘOVÁ, D. *Vývojová psychologie*. s. 118

²³ VÁGNEROVÁ, M. *Vývojová psychologie*. s. 155- 156

²⁴ KREJČOVÁ, L. *Psychologické aspekty vzdělávání dospívajících*. s. 36- 37

Jak potvrzuje Erikson, jde o období spojené s hledáním vlastní identity, které provází značná nejistota, pochybnost o sobě samém či svém místě ve společnosti. Na významu nabývá ideál, který si dospívající utvoří. Proces hledání vlastní identity se završuje v adolescenci. Současně se rozvíjí mužská a ženská role jako její významná součást. Další složkou identity jsou rovněž vztahy k druhým lidem. Někdy se proces vytvoření identity nezavrší v adolescenci, ale objevuje se tendence oddálit dospělost.

2.1.4 Vývoj charakteru

Charakter není vrozen, ale osvojen zvnitřňováním požadavků okolí, se kterými se jedinec ztotožňuje. Vývoj charakteru je podmíněn věkovými zvláštnostmi. Pro předškoláka je typická heteronomní morálka, což znamená, že jednání je hodnoceno dítětem jako dobré, pokud je tak hodnocené i rodiči. U školáka, zhruba kolem 10 let věku, jde již o morálku autonomní, to znamená, že uznává určité jednání za správné samo o sobě, bez ohledu na autoritu. Stanovené zásady platí pro všechny. Od 11-12 let proniká hlouběji do mravního hodnocení a přihlíží k motivům jednání.

Kohlberg rozlišil 3 základní stupně morálního usuzování:

- **předkonvenční**- základem hodnocení jednání jsou následky
- **konvenční**- základem hodnocení jednání je splnění sociálních očekávání, morálka hodného dítěte- chová se tak, jak se očekává, morálka svědomí autority- chová se tak, aby předešlo kritice
- **postkonvenční**- chování podle principů, které jedinec přijal za své, souvisí s vědomím společenské spravedlnosti

Děti mladšího a středního školního věku pravidla přijímají taková, jaká jsou a o jejich obsahu neuvažují. Jejich chování ovlivňuje potřeba být pozitivně hodnocen a akceptován. Dítě bude ochotně dělat, co po něm autority chtějí. V 7-8 letech již děti dovedou rozlišovat názory a postoje jiných lidí. Vědí za jakých okolností je s nimi paní učitelka spokojena a chovají se tak, aby si udržely její přízeň. Později se školní děti dovedou řídit i morálkou svědomí. Jejich chování ovlivní nejen potřeba pozitivního hodnocení, ale i potřeba pozitivního sebehodnocení.²⁵

²⁵ VÁGNEROVÁ, M. *Vývojová psychologie*. s. 161-162

V adolescenci dochází k dalšímu posunu v oblasti morálního uvažování. Adolescent se již nespokojí s pouhým mechanickým respektováním pravidel, ale jde mu o obsah, ptá se, zda je to správné. Dle Kohlberga dospívá do stádia postkonvenční morálky. Pro adolescenci je typické uvažování o morálních principech a zaujímání vlastního stanoviska k nim.

2.2. Socializační činitelé

2.2.1 Vrstevníci

Úkolem této podkapitoly je sledovat vliv vrstevnických skupin v jednotlivých vývojových etapách dítěte a mladistvého. Zajímá nás především postupné vzrůstávání jejich vlivu a důležitosti v životě jedince. Tyto vrstevnické skupiny mohou působit v dvojím směru, pozitivním i výrazně negativním. Toto působení do značné míry závisí na celkovém osobnostním nastavení jedince a pozitivně působícím výchovném prostředí.

Zatímco v mladším školním věku mají spolužáci mnohem menší subjektivní význam než učitel, ve středním věku je tomu naopak. Pro malého školáka je třída příliš velkou skupinou dětí, mezi kterými zpočátku nerozlišuje. Dítě, které nastoupilo do školy, posuzuje spolužáky podle toho, jak se mu aktuálně jeví a velký vliv na jeho názor má učitel. Postoj dítěte je snadno ovlivnitelný. Ve vyšších třídách děti začínají uvažovat samostatněji a hodnotí své spolužáky na základě jejich dlouhodobých projevů a osobních vlastností. Pro dětskou skupinu jsou významnější projevy dítěte mimo vyučování. Jde především o způsob komunikace, znalost jazyka a jeho užívání. Stejný význam mají i návyky a způsoby chování, které si dítě přináší z rodiny. Pokud se dítě liší, mívá problémy s uplatněním se v dětské skupině. Rodina tak určitým způsobem určuje a ovlivňuje jeho sociální úspěšnost.²⁶

V období středního školního věku se situace mění a pro dítě začíná mít vrstevnická skupina mnohem větší význam. Identifikace s vrstevnickou skupinou je jedním z mezníků socializace. Pro věk přibližně od 8 let je typické, že se děti sdružují do skupin, ve kterých si spolu hrají a vytvářejí první přátelství. Tyto skupiny se většinou sestávají z jedinců stejného pohlaví, chlapani pohrdají dívkami a naopak. Pro školáky je tato skupina velmi důležitá, neboť se s ní

²⁶ VÁGNEROVÁ, M. *Vývojová psychologie*. s. 165

ztotožňují, a dochází tak ke vzniku tzv. skupinového já. Jak dodává Vymětal, dítě bez kamarádů bývá nešťastné a obvykle potřebuje pomoci.²⁷

Dítě se považuje za rovnocenného se svými vrstevníky. Sdílí s nimi okruh společných zájmů, které ještě nejsou ovlivňovány hormonálními vlivy přicházejícími v pubertě.

Ve středním školním věku si dětská skupina vytváří svoje vlastní normy. Pokud se dítě nechová požadovaným způsobem, bývá odmítáno. Hodnocení ve vrstevnické skupině se řídí podle vlastních pravidel a je stejně významné jako hodnocení dospělých. Děti školního věku si uvědomují, že je třeba respektovat i zájmy druhých lidí. Jsou schopny chápat, kde je jaké chování žádoucí. Učí se důležitým sociálním kompetencím jako je pomoc, spolupráce nebo naopak soutěživost, pomoc slabšímu apod.

Poté nastupuje období dospívání a vrstevnické skupiny nabývají ještě významnějšího postavení v životě jedince. Podíváme-li se na tyto skupiny blíže, zjistíme, že děti tráví čím dál tím více času ve skupinách svých vrstevníků, ať již formálních, nebo neformálních. Tyto skupiny jsou poměrně početné a se značným vlivem, tudíž i vliv učitelů, popř. vychovatelů je v nich čím dál tím menší. Můžeme říci, že převážná část skupin neformálních vzniká ze skupin utvořených formálně. Nejčastěji jsou tvořeny spolužáky ze škol, učilišť atd. Podíváme-li se na období puberty z pohledu Eriksona, zjistíme, že skupinová identita představuje přechodnou fázi v rozvoji vlastní identity. V tomto období dochází k odklonu od rodiny, tzv. emancipaci, a snižování jedincovy závislosti na ní. Proces emancipace je provázen revoltou vůči rodině, zvyklostem, hodnotám, a naopak zaujímáním až nekritického postoje vůči vrstevníkům, novým vzorům a postojům. Nové vztahy s vrstevníky jedinci dodávají jistotu, kterou ztrácí při emancipaci od rodičů. Skrze vrstevníky jedinec hledá své vlastní já, vrstevnická skupina se stává současně skupinou referenční, zastihující všechny ostatní skupiny. Je pro dospívajícího oporou. Dospívající jsou spojováni stejnými zájmy, vzájemným obdivem a touhou napodobovat se. Ovšem, jak zdůrazňuje O. Matoušek, ve většině rodin nedochází po příklonu k vrstevnickým skupinám k přetrhání vazeb k původní rodině. Tato skupina zpravidla působí jako kladný socializační činitel, ale v některých případech může svého jedince svést až na scesti antisociálního postoje.²⁸

²⁷ VYMĚTAL, J. *Úzkost a strach u dětí*. s. 50- 51

²⁸ VÁGNEROVÁ, M. *Vývojová psychologie*. s. 170- 175

Problematický bývá především vliv vrstevnické skupiny na děti z dysfunkčních rodin. Jako velmi významné se jeví nároky skupiny na konformitu. Zahrnují úpravu zevnějšku, styl vyjadřování, postoj ke škole, rodičům, kouření, alkoholu, drogám, sexualitě atd. Tyto děti velmi snadno podléhají vlivu vůdce skupiny. Pokud se jedinec nechová konformně, hrozí, že bude skupinou sankcionován, případně vyloučen.

Celkově lze konstatovat, že dospívání představuje období, kdy je pravděpodobnost výskytu delikventního chování nejvyšší, v porovnání s ostatními vývojovými etapami. Jde o období rizikové, neboť dochází ke zvyšování nároků na rozvoj mnoha sociálních dovedností.

V adolescenci mají vrstevnické skupiny stále ještě značný vliv jako v období pubescence. Parta představuje významný zdroj jistoty, bezpečí, jedinec nezažívá pocity osamělosti, proto bývá velmi obtížné jedince z takovéto party vytrhnout. Ke konci období dochází ke zlomu a postupnému slábnutí vlivu party. Jedinec si je jistější sám sebou a není natolik závislý na přijetí svým okolím. Později partu nahrazuje jeden stabilní přítel, který má podobné hodnoty a zájmy. Navíc v období adolescence získávají na významu vztahy k jedincům opačného pohlaví.²⁹

2.2.2 Škola

Nepochybně největší význam má pro dítě školního věku škola. Dítě tráví ve škole převážnou část svého dne. Škola bývá zpravidla první významnou institucí, do které se dostává, a zároveň představuje důležité místo socializace.

Vstup do školy je zlomovou událostí v životě dítěte, která má dalekosáhlé důsledky pro jeho další vývoj. Škola se snaží rozvíjet schopnosti a dovednosti dítěte a významným způsobem předurčuje i jeho budoucí sociální pozici jako žáka. Úspěšnost ve škole do určité míry představuje i základ pro volbu povolání. S tím úzce souvisí fakt, že významným způsobem ovlivňuje dětské sebehodnocení.

J. Čáp upozorňuje, že zejména na počátku školní docházky, se mohou vyskytnout potíže s adaptací na nové školní prostředí. Problémy se mohou týkat jak vyrovnání se s požadavky kázně, tak vztahů k učiteli nebo ke spolužákům. Tyto problémy jsou nejčastější u dětí s malou

²⁹ LANGMEIER, J., KREJČÍŘOVÁ, D. *Vývojová psychologie*. s. 150- 152

zkušeností v sociálních vztazích. Ostatní děti tuto malou zkušenost rychle rozpoznají a často využívají své převahy, posmívají se jim, nebo se chovají agresivně.³⁰

S nástupem do školy se pojí osvojování si řady sociálních rolí. Jednou z nových rolí, kterou dítě musí přijmout, je role žáka. Rozhodující je míra identifikace s touto rolí. Každé dítě tuto roli přijímá jinak. Pokud mu přináší jen samé nepříjemnosti, dělá mu potíže se s ní ztotožnit. Školák musí přijmout nejen autoritu učitele, ale také pravidla, která určují jeho chování ve škole a to, že je na základě svých výsledků hodnocen.

Výzkum provedený v 70. letech soudil, že škola má jen malý vliv na ovlivňování chování u dětí. Mnohem větší důraz byl kladen na rodinu. Toto zjištění vyvrátila práce Powera a kol., která silně podpořila názor, že školy, jakožto sociální instituce, mají významný vliv na chování dětí. Na základě toho byly vytvářeny určité programy, které měly zajišťovat snižování četnosti rušivého chování. Tyto programy většinou užívaly trestů plošně, aniž by přihlížely k příčinám chování.³¹

Z těchto výzkumů dále vyplynulo, že chování dítěte se může měnit v závislosti na tom, kdo právě učí. Zkušený učitel je schopen vytvořit pracovní atmosféru a zajistit ve třídě klid, navzdory faktu, že mnoho dětí má tendenci vyrušovat. Je nediskutovatelné, že chování dítěte je do určité míry závislé na chování učitele. Učitelovým důležitým úkolem je navázat kontakt s dítětem tak, aby ho respektovalo a akceptovalo jeho autoritu.³²

Ovšem jak zdůrazňují Langmeier a Krejčířová, v průběhu socializace pubescenta dochází k proměně jeho sociální role. Odmítá přijímat podřízenou roli. Mění se rovněž vztah ke škole, úspěch přestává být cílem a stává se prostředkem. Mění se vztah k učiteli, který přestává být přijímán jako formální autorita, ale je přijímán pouze tehdy, pokud dospívajícímu nějak imponuje.³³

V souvislosti se školou, jakožto vzdělávací institucí, tito autoři dále poukazují na některé vývojové problémy dospívajících. Prvním problémem je rozpor mezi fyzickou a sociální zralostí dospívajícího. Pro dnešní společnost je typické oddalování sociální zralosti do pozdějšího věku. Zatímco dospívající se cítí být zralý pro vykonávání pracovní činnosti a

³⁰ ČÁP, J., MAREŠ, J. *Psychologie pro učitele*. s. 106- 107

³¹ ELLIOTT, J., PLACE, M. *Dítě v nesnázích*. s. 130

³² ELLIOTT, J., PLACE, M. *Dítě v nesnázích*. s. 130

³³ LANGMEIER, J., KREJČÍŘOVÁ, D. *Vývojová psychologie*. s. 159

s ní spojené osobní a ekonomické nezávislosti, společností je stále nucen chodit do školy a věnovat se profesní přípravě na své budoucí povolání.³⁴

Dalším neméně důležitým problémem je rozpor mezi rolí a statusem. Sociální rolí rozumíme chování odpovídající určité pozici ve společnosti. Sociální status chápeme jako soubor práv a povinností, které určují postavení jedince ve společenské hierarchii. Zatímco v jednodušších společnostech panuje mezi rolí a statusem často shoda, v dnešní rychle měnící se společnosti se postavení jedinců ve společnosti často mění, a tudíž mezi rolí a statusem vzniká větší, či menší rozpor. Tento rozpor je nejvíce patrný u dospívajících, kdy jejich fyzická zralost zatím plně nekorresponduje s vyspělým a plně zodpovědným postavením, tedy rolí dospělého, jelikož jejich status je často velmi nízký, předpokládá se závislé dětské postavení. To se týká především mladistvých, kteří studují do vyššího věku. Lze tedy říci, že v této době dochází ke vzniku mezistatusu a mezirole, kdy vychovatel neví, zda má s mladistvým zacházet jako s dospělým, či jako s dítětem. Z tohoto důvodu mladiství jedinci zvyšují svojí nespokojenost a bouří se proti různým omezením, která považují za nespravedlivá.³⁵

Třetím rozporem, dle Langmeiera a Krejčířové, je rozpor mezi hodnotami mladší a starší generace, mezi žáky a učiteli. Starší generace lpí na svých hodnotách a názorech, mladá generace jejich názory a zkušenosti odmítá a snaží si vytvořit své.³⁶

2.2.3 Rodina

Historie instituce rodiny je velmi dlouhá. Již starověký filozof Aristoteles ji nazval základní buňkou státu. I když od této doby prošla mnoha změnami, souvisejícími s vyznáváním hodnotami ve společnosti nebo různými životními styly, má i současná rodina zásadní vliv na utváření osobnosti dítěte.

Páteří těchto rodin nadále zůstává vztah mezi rodiči navzájem, který vytváří rodinnou atmosféru a určuje i vztahy k dětem. Pokud mezi rodiči není stabilní vztah, tj. neklape jim to, dětem chybí jisté zázemí a získávají špatný model základního mezilidského vztahu. Domov pro ně přestává být místem, kde jsou akceptovány.³⁷

³⁴ LANGMEIER, J., KREJČÍŘOVÁ, D. *Vývojová psychologie*. s. 157- 158

³⁵ LANGMEIER, J., KREJČÍŘOVÁ, D. *Vývojová psychologie*. s. 158

³⁶ LANGMEIER, J., KREJČÍŘOVÁ, D. *Vývojová psychologie*. s. 158- 159

³⁷ VYMĚTAL, J. *Úzkost a strach u dětí*. s. 108- 109

Úplná rodina zahrnuje oba rodiče, popřípadě i její další členy, sourozence, prarodiče.

Rodiče pro dítě představují pocit jistoty a bezpečí. Příslušnost k rodině je součástí identity školáka. Vztahy k rodičům jsou velmi silné a postupně se stávají diferenciovanějšími. Školák začíná chápat mnohé rodičovské postoje a umí se v rodinných vztazích lépe orientovat.

Zatímco role matky v období školního věku neprochází žádnou podstatnou změnou, jinak je tomu u role otce. Předtím se dítě orientovalo výhradně na matku a otec stál v pozadí. V tomto období se situace mění a otec získává důležitější postavení. Umožňuje odpoutání se od matky a představuje pro něj jinou alternativu bezpečného vztahu. Slouží dětem jako zdroj informací a zkušeností, které jim matka neposkytne. Rovněž představuje jinou autoritu než matka. Otcové bývají tzv. sváteční autoritou, jelikož netráví s dítětem tolik času jako matka. Pro chlapce jsou významným modelem mužské role. Chlapec se učí nápodobou, pomocí identifikace s ním, ale i v interakci s ním. Pro další rozvoj vztahu otce a syna jsou důležité představy a očekávání, které má otec ke svému synovi. Necitlivý otec může poškodit sebevědomí syna, když jej bude podceňovat a ponižovat.³⁸

Z toho plyne, že tato doba je mimořádně kritická pro vytvoření identity člověka podle pohlaví. Tím rozumíme ženské identity u dívek a mužské u chlapců a současně vytvoření rodičovských postojů. Velkou roli zde hrají oba rodiče. Pokud dojde k rozpadu rodiny, nebo jeden z rodičů chybí, bývá to problémem.

V neposlední řadě interakce mezi otcem a matkou slouží dětem jako model vzájemného vztahu mezi mužem a ženou. Otec je pro syna vzorem partnerského a otcovského chování a u dcery naopak podporuje ženství. Chlapci vyrůstající delší dobu bez otce se mohou stát agresivními, nebo naopak nejistými. Zejména v dospělosti mohou mít problémy v partnerských vztazích. Tito jedinci nevědí, jak se mají ke své partnerce chovat a posléze ani ke svým dětem. Jsou zmatení a mohou své děti například přehnaně trestat či jinak nezvládat jejich výchovu.

Jak shrnuje Vágnerová, rodiče uspokojují řadu potřeb školáka:³⁹

- Rodiče uspokojují potřebu smysluplného učení, slouží jako model určité role a vzor určitého způsobu chování.

³⁸ VÁGNEROVÁ, M. *Vývojová psychologie*. s. 173- 174

³⁹ VÁGNEROVÁ, M. *Vývojová psychologie*. s. 171- 172

- Rodiče jsou zdrojem jistoty a bezpečí. Dítě si představuje, že tento stav bude beze změny trvat navždy.
- Rodiče ovlivňují uspokojování potřeby seberealizace dítěte, prostřednictvím svých požadavků na dítě, výběrem aktivit, které považují za důležité a svým hodnocením.
- Dále pak dochází k posilování identifikace s rodičem stejného pohlaví, kdy dcery se identifikují s matkou a synové s otcem.
- Rodiče představují určitý model pro budoucnost, vzor dospělého chování.

V období dospívání se mění pubescentův vztah k rodině. Rodiče přestávají být jedinou neotřesitelnou autoritou. Na významu nabývá jedincova emancipace od rodiny, která nevede ke zrušení citových vztahů s rodiči, ale pouze k jejich proměně. Dítě se snaží od rodičů odlišit, svými názory postojí, úpravou zevnějšku atd. Dospívající se rovněž stává vůči nim značně kritický, rodiče ztrácejí své výsadní postavení. Zvláště je-li rodičovská výchova převážně autoritativní, dochází k častým konfliktům mezi dospívajícím a rodiči. Rodiče by se měli snažit především o porozumění a vytvoření pevné opory pro dospívajícího.

Závěrem této kapitoly uvádím základní ochranné faktory kriminality mladistvých dle Beinarta, které, si myslím, potvrzují důležitost zmíněných socializačních činitelů, jež musíme brát v potaz při úvahách o prevenci delikvence a kriminality. Mezi tyto základní ochranné faktory patří silné vazby s rodinou, přáteli a učiteli, nastavené zdravé standardy, příležitost zapojit se do rodinných, zájmových a školních aktivit, vytvoření podmínek pro smysluplné trávení volného času a v neposlední řadě schvalování a prosazování pozičního chování.⁴⁰

⁴⁰ KYRIACOU, C. *Řešení výchovných problémů ve škole.*

3. Delikventní chování u dětí a mládeže

Delikvence dětí a mládeže se stává stále ožehavějším tématem diskuze a celospolečenským problémem. Jedná se o nejnebezpečnější jev ze všech sociálně patologických jevů, tudíž je mu ve společnosti věnována stále větší pozornost. Statistiky posledních let ukazují, že kriminalita u dětí a mládeže roste. Hovoří se dokonce o tom, že až 2/3 spáchaných trestných činů mají na svědomí mladiství pachatelé. Výzkumy jasně ukazují, že trestné činy dětí a mladistvých jsou stále brutálnější a již se podstatně neliší od trestné činnosti dospělých. Je rovněž nesporným faktem, že stále více trestných činů je páčáno příslušníky etnických minorit. V souvislosti s touto rostoucí tendencí, se čas od času objevují hlasy volající po snížení hranice trestní odpovědnosti za spáchaný trestný čin. Jelikož tato fakta, vzhledem k vysoké nebezpečnosti pro společnost, vyvolávají bouřlivou vlnu negativních emocí, je problematice delikvence dětí a mládeže, a zejména pak její prevenci, věnována stále větší pozornost.

V úvodu kapitoly bych se pokusila objasnit některé pojmy související s problematikou delikvence dětí a mládeže. Zároveň vzhledem k tématu práce budu za mládež označovat osoby mladší 18 let, ačkoli, jak posléze objasním, zahrnuje tento termín věkovou kategorii podstatně širší. Musím říci, že v této oblasti bohužel panuje značná pojmová nejednotnost. Poté se budu věnovat několika aspektům, o kterých se často v souvislosti s delikventním chováním dětí a mládeže hovoří.

Pojmy související s delikvencí dětí a mládeže

Osoby nezletilé zahrnují všechny osoby do 18 let věku, opačným pojmem jsou **osoby zletilé**, tj. všechny osoby starší 18 let.⁴¹

Osobami mladistvými rozumíme nezletilé osoby, které překročily 15. rok věku, jsou již před zákonem zodpovědné, ale s určitým omezením. Soud může mladistvému uložit ochrannou výchovu. Jde o osoby ve věku 15- 18 let.⁴²

Děťmi, resp. **děťmi mladšími 15 let** (dle zákona o soudnictví ve věcech mládeže) jsou nezletilé osoby do 15 let věku. V podmínkách policie je kriminalita sledována od 6 let, tudíž

⁴¹ ŽELÁSKO, P. *Mládež společnost a stát*, odborný bulletin k problematice mládeže.

⁴² ŽELÁSKO, P. *Mládež společnost a stát*, odborný bulletin k problematice mládeže.

máme na mysli věkové rozmezí 6- 15 let. Jinak je tomu v občanském právu, jiných odvětvích práva a Úmluvě o právech dítěte, kdy jsou za děti považovány všechny osoby nezletilé, tj. do 18 let věku.⁴³

Osoby blízké věku mladistvému představují termín, jímž je podle právníkové teorie myšlen věk do 20 let.⁴⁴

Mládež je dle definice Velkého sociologického slovníku termínem označujícím nepřesně ohraničenou věkovou skupinu nebo sociální kategorii vymezenou specifickými biologickými, psychickými a sociálními znaky. V našich podmínkách je za mládež považována věková skupina od 14- 15 let, tedy zhruba od konce povinné školní docházky, do věku 30 let, kdy jsou završeny dílčí procesy sociálního zrání.⁴⁵ Zákon o soudnictví ve věcech mládeže rozumí mládeží děti a mladistvé, tj. osoby do 18 let věku.⁴⁶

Vývojové aspekty dětského a mladistvého pachatele

Hovoříme-li o dětské delikvenci, činíme tak u dětí věku od 6 do 15 let. Toto období je pro jedince náročné jak po fyzické, tak psychické stránce a přináší sebou řadu podstatných změn. Dítě začíná svou školní docházkou a musí přijmout řadu nových pravidel, podřídit se autoritě učitele a v neposlední řadě zapadnout do kolektivu dětí ve třídě. Ne vždy tento proces probíhá bezproblémově. Pokud dítě požadavky nezvládá, zaujímá k nim záporný či lhostejný postoj. Pipeková dodává, že zejména z počátku školní docházky se u některých dětí může objevit strach ze školy, který může vést až k záškoláctví či dalším adaptačním poruchám jako je neposlušnost, vyrušování, upozorňování na sebe a poté následné lhaní, toulky a drobné krádeže. Pokud nedojde k včasné intervenci, problémy dítěte se prohlubují a delikventní kariéra může být snadno nastartována.⁴⁷

⁴³ ŽELÁSKO, P. *Mládež společnost a stát*, odborný bulletin k problematice mládeže.

⁴⁴ ŽELÁSKO, P. *Mládež společnost a stát*, odborný bulletin k problematice mládeže.

⁴⁵ PETRUSEK, M., KLENER, P. *Velký sociologický slovník*. s. 635

⁴⁶ Zákon č. 218/2003 Sb., o odpovědnosti mládeže za protiprávní činy a soudnictví ve věcech mládeže a o změně některých zákonů.

⁴⁷ PIPEKOVÁ, J. a kol. *Kapitoly ze speciální pedagogiky*. s. 194- 195

Velmi náročné období ve vývoji dítěte představuje puberta, kdy se neřešené dosavadní problémy dítěte plně projeví. U dětí z narušeného prostředí probíhá zvlášť těžce. Právě kolem třináctého a čtrnáctého roku se delikventní chování začíná projevovat naplno.⁴⁸

Zde bych podotkla, že existuje řada výjimek, především u dětí pocházejících z nějaké etnické menšiny, zejména dětí romských. Tyto děti mají zkušenost s delikventním chováním často mnohem dříve než jiní jejich vrstevníci. Do jisté míry je to dáno absolutně odlišným životním stylem celého etnika. Krádež není pojímána jako zločin, ale něco, na co může být jedinec v podstatě hrdý, jelikož oklamal systém. Něco ukradnout je tedy známka určité prestiže.

Musíme ovšem připomenout, že v současné době dochází ke stálému snižování hranice začátku delikventního chování u dětí, související se stále časnějším nástupem puberty, někdy již kolem deseti let věku. V tomto období mluvíme v souvislosti s trestnou činností o tzv. delikvenci, dětské kriminalitě či prekriminalitě. Výskyt tohoto jednání je vázán především na městské prostředí. Typickými znaky této dětské delikvence je skupinovitost, malá připravenost a nepromyšlenost. Nejčastěji jde o činy proti majetku, méně často o násilnou trestnou činnost. Rovněž častěji pozorujeme páchání trestné činnosti pod vlivem návykových látek.⁴⁹

Po pubertě přichází další vývojové období, a to období adolescence. V souvislosti s pácháním trestné činnosti v tomto období, hovoříme o kriminalitě mládeže či mladistvých, popř. juvenilní delikvenci. Dochází k formování charakteristických osobních rysů, a ještě více vzrůstá vliv vrstevníků na jedince, vytvářejí se party. Jejich působení může být mnohdy velmi negativní a často bývá velmi obtížné vytrhnout mladého člověka z jejich mocného vlivu. V tomto období je mladý jedinec stále ještě sociálně nezralý a není ukončen ani jeho morální vývoj. Trestné činy mladistvých začínají nabírat podobu trestné činnosti dospělých, spolu s častou recidivou. Jde o násilné činy proti jednotlivci či skupině, opilství, výtržnictví, patologické hráčství či prostituci. Většinou jde o pachatele s ukončeným základním vzděláním bez kvalifikace, popř. vykonávající dělnickou profesi.⁵⁰

⁴⁸ PIPEKOVÁ, J. a kol. *Kapitoly ze speciální pedagogiky*. s. 194- 195

⁴⁹ PIPEKOVÁ, J. a kol. *Kapitoly ze speciální pedagogiky*. s. 194- 195

⁵⁰ PIPEKOVÁ, J. a kol. *Kapitoly ze speciální pedagogiky*. s. 194- 195

Typické znaky delikvence dětí a mládeže

Delikventní činnost dětí a mládeže se v několika ohledech liší od dospělé kriminální činnosti, ale v posledních letech dochází k postupnému stírání dříve zásadních rozdílů. To se týká rostoucí brutality trestných činů páchaných mladými pachateli, která se ve svém důsledku nijak zásadně neliší od kriminality dospělých. Tento fakt do jisté míry souvisí s postupným snižováním věku mladých pachatelů.

Mezi typické znaky kriminality dětí a mladistvých dle Mühlpachra patří:

- Výběr předmětu útoku je určován jiným hodnotovým systémem než u dospělých.
- Trestná činnost je častěji páchána ve skupině.
- Příprava trestné činnosti je nedokonalá.
- Chování mladistvých delikventů se vyznačuje neúměrnou tvrdostí.
- Konání mladistvých delikventů je poznamenáno nedostatkem zkušeností s překonáváním překážek.
- Na páchání trestné činnosti u mladistvých má značný vliv alkohol či jiné omamné látky.
- Jednání mladistvých pachatelů je řízeno spíše emotivně než rozumem.
- Dochází k opakování scénářů předchozí trestné činnosti.
- Při získávání alibi se orientují na ostatní členy skupiny, ke které patří.
- Přípravě a páchání trestné činnosti se mladiství pachatelé rádi svěřují ostatním členům skupiny.
- Pachatelé často odcizují předměty, které momentálně potřebují nebo se jim líbí.
- Věci získané trestnou činností jsou velmi brzy rozdělovány mezi ostatní členy skupiny.
- Některé znaky způsobu spáchání trestné činnosti vyplývají ze somatických znaků pachatele, např. se snižující se objasněností jednotlivých typů trestných činů se zvyšuje podíl mladistvých pachatelů.⁵¹

⁵¹ MÜHLPACHR, P. *Sociální patologie*. s. 68

Druhy trestné činnosti páchané dětmi a mládeží

Rozlišujeme několik typů trestné činnosti. Na tomto místě bych uvedla ty, s nimiž se v praxi setkáváme nejčastěji. Nesporně nejrozšířenějším trestným činem dle kriminologických analýz je majetková trestná činnost. Méně rozšířenou, avšak mnohonásobně závažnější, je násilná a mravnostní trestná činnost.

Majetková trestná činnost

Večerka ve své publikaci uvádí, že nejčastěji jsou mladistvými odcizovány dopravní prostředky, hlavně osobní automobily či motocykly. V mnoha případech je tento trestný čin motivován aktuální potřebou pachatele, nikoli plánovaným činem. Často se pachatelé chtějí pouze povořit. Ještě častější než odcizování motorových dopravních prostředků jsou krádeže věcí v nich uložených, autorádia, přehrávače atd. Tyto kradené věci jsou poté pachatelem zpeněženy. Častým lákadlem jsou rovněž jízdní kola. Zde je nutno dodat, že podstatnou roli hraje snadnost této krádeže.⁵²

Fenoménem dnešní doby jsou krádeže mobilních telefonů. Je to předmět malý, snadno přenosný, s poměrně vysokou hodnotou. Opět dominuje krádež s motivací okamžité redistribuce třetí osobě či z touhy vlastnit takový přístroj. Dalším předmětem krádeží je přímo finanční hotovost. Zde musíme vyzdvihnout fakt, že často současně dochází k použití fyzického násilí. Zvláštní skupinou majetkové trestné činnosti je odcizování barevných kovů a jiných surovin a jejich následný prodej. Někdy jde o krádeže i zcela nepotřebných věcí. V tomto případě jde spíše o adrenalinový zážitek, který pachatel pociťuje během krádeže.

Další skupinou krádeží jsou krádeže v objektech, v bytech, obchodech, rekreačních zařízeních, sklepech atd. Přičemž při vniknutí do objektu je využíváno spíše lsti, než násilí.⁵³

Násilná a mravnostní trestná činnost

Násilná kriminalita je v drtivé většině záležitostí mužů. Ublížení na zdraví se nejčastěji dopouštějí mladiství starší 17 let žijící ve městech. Tito pachatelé často nemají ukončené základní vzdělání, či absolvovali zvláštní školu. Často se v jejich výpovědích objevuje tvrzení, že je oběť k útoku vyprovokovala. Avšak je nepochybné, že roli při útocích hraje též

⁵² VEČERKA, K. a kol. *Mladiství pachatelé na prahu tisíciletí.s.*

⁵³ VEČERKA, K. a kol. *Mladiství pachatelé na prahu tisíciletí.*

alkohol, a proto aktéři konfliktů situaci interpretují jako vyprovokování. Obvykle bývá fyzická agrese u mladistvých spojena se skupinou, partou či rodinným klanem.

Poměrně zanedbatelnou část případů tvoří mravnostní kriminalita, jde o případy sexuálního zneužívání, či znásilnění. Častěji se vyskytuje pouze ve stádiu latence, jelikož ji poškozené ženy hlásí zřídka.⁵⁴

Motivace delikventního chování

Motivace páchaní trestné činnosti může být různá. Od navenek „ušlechtilých“ představ brát právo do svých rukou, až po opravdovou pomoc jinému. Avšak osobně si myslím, že ve většině případů jde především o překonávání pocitu nudy a vyhledávání pocitu vzrušení v důsledku určité osobní nezakotvenosti, velmi často pramenící v neuspokojivých sociálních vztazích, ke kterým jedinec nebyl v průběhu svého života veden a vychováván.

Večerka uvádí některé z motivací:

- Představa brát právo do svých rukou
- Čin chápán jako opožděná obrana někoho či něčeho
- Nedůvěra v jiné legální prostředky prosazení práva či neschopnost je aplikovat
- Pocit majetkové nerovnosti
- Prvky zhrzené lásky
- Skupinový, partnerský podtext- zajištění si pozice ve skupině
- Nuda a nestrukturovaný volný čas- vandalismus, sprejerství⁵⁵

Faktory pozitivně korelující s výskytem delikventního jednání

Pokud hovoříme, nebo popisujeme delikvenci a kriminalitu, nikdy se nemůžeme úplně vyhnout úvahám o faktorech, které se pro určitým způsobem disponované jedince mohou stát rizikovými. Dle mého názoru asi prvotním spouštěčem je nevhodně, nebo vůbec nefungující rodinné zázemí. Avšak určitou roli mohou sehrát i takové faktory jako je velikost obce, charakter prostředí kolem jedincova bydliště atd.

⁵⁴ VEČERKA, K. a kol. *Mladiství pachatelé na prahu tisíciletí.*

⁵⁵ VEČERKA, K. a kol. *Mladiství pachatelé na prahu tisíciletí.*

Statistické údaje o kriminalitě dětí a mládeže ukazují, že existují významné souvislosti mezi výskytem kriminálního chování a

- velikostí obce, bydliště a místa činu
- industriálním charakterem regionu
- rozsahem migrace
- velikostí rodiny (počtem dětí v rodině)
- neutěšenými rodinnými poměry a slabou připraveností rodičů na zvládání výchovných úkolů
- světonázorovým stanoviskem rodičů
- vzděláním, kvalifikací a postavením rodičů ve společenské výrobě
- vzděláním, kvalifikací a postavením delikventa ve společenské výrobě
- způsobem trávení volného času
- skupinovým charakterem trestné činnosti
- agresivním charakterem trestného činu⁵⁶

Skupinový charakter delikvence

Velmi často bývá páchaní trestné činnosti dětmi a mládeží záležitostí skupinovou.

Jak jsem již zmínila, skupina vrstevníků představuje významného socializačního činitele. Již okolo 4- 5 roku věku se objevují první náznaky kooperace při hraní her. Podíváme-li se podrobněji na dětské vrstevnické vztahy, zjistíme, že jsou na rozdíl od dospělých rovnocenné. Neexistuje zde hierarchičnost pozic a statusů. Dítě není kontrolováno rodičovskou autoritou, tudíž se chová mnohem svobodněji, testuje hranice pravidel, zkouší různé způsoby chování, učí se odhalovat následky svých výroků a v neposlední řadě dochází k učení a testování nových rolí. Důležitost vrstevníků rapidně vzrůstá v období dospívání a vrcholí v adolescenci. Jestliže do té doby byli neotřesitelnou

⁵⁶ HLADÍLEK, M. *Sociálně patologické jevy a výchova*. s. 16

autoritou rodiče, teď se jí stávají vrstevníci. Obliba ve skupině se stává mocným nástrojem sebehodnocení. Způsob, jakým dospívající hodnotí sám sebe, je výrazně daný tím, jak je hodnocený svou referenční skupinou.⁵⁷

Právě skupina vrstevníků má značný vliv na páčání delikventní činnosti jedincem. Většinou jde o skupiny neorganizované s nepevnou hierarchickou strukturou. Tyto skupiny jsou tvořeny jedinci, kteří se znají z místa svého bydliště, školy či na základě nějakého sdíleného zájmu ve volném čase. Trestná činnost tak může představovat určitý druh zábavy, způsob vyplnění volného času, potřebu seberealizace, soutěživosti, odreagování se či kompenzování neúspěchů a frustrací všedního dne. Trestná činnost ve skupině probíhá odlišně od páčání trestné činnosti jednotlivcem. Ve skupině dochází k snižování zábran, rozměňování odpovědnosti za spáchaný čin a snižování subjektivního pocitu viny.⁵⁸

Skupina má na jedince značný vliv a může přímo iniciovat delikventní jednání svých členů. Kuchta v této souvislosti hovoří o páčání násilných či rasisticky orientovaných trestných činů.⁵⁹

Jedlička pohlíží na skupinové delikventní chování z pohledu psychoanalýzy. Někteří dospívající se snaží zvládat svoji frustraci a s ní související tenzi tak, že jí promítají do skupin. Vytvářejí pouliční gangy, ve kterých mohou svou energii vybit bez zábran. Problémem se stává, že takováto skupina se tak může stát jediným místem, ve kterém dospívající zažívá pocit akceptace a vzájemnosti.⁶⁰

Drogy a alkohol

S páčáním delikventní činnosti bývá velmi často spojený abúzus drog a alkoholu. Je všeobecně známo, že alkohol a jiné návykové látky mají značný vliv na psychiku jedince. Tyto látky mohou mít uklidňující, ale i exitační účinek a výrazně snižují zábrany. Navíc vyvolávají ve většině případů závislost, a tudíž jejich spotřeba jedincem musí být opakovaná a zvyšující se, což vyvolává nemalé finanční náklady. Po určitém čase závislému přestanou jeho finanční prostředky stačit a začíná se dopouštět trestné činnosti, nejčastěji krádeží. Tyto

⁵⁷ JEDLIČKA, R. a kol. *Děti a mládež v obtížných životních situacích*. s. 44- 45

⁵⁸ NOVOTNÝ, O., ZAPLETAL, J. *Kriminologie*. s. 385- 386

⁵⁹ KUČHTA, J. *Kriminologie*. s. 272

⁶⁰ JEDLIČKA, R. *Výchovné problémy s žáky*. s. 189- 190

krádeže bývají často spojeny s fyzickým napadením. Dotyčný se tak dostává do neustálého kolotoče, ze kterého není jednoduché vystoupit.

Tato trestná činnost je tedy jakousi sekundární záležitostí, za jejímž vznikem stojí jedincova závislost. Statistiky dokazují, že alkohol byl přítomen u většiny trestných činů spáchaných mladistvými. Některé činy byly výrazně afektivní povahy z důvodu narušení poznávacích schopností jedince.⁶¹

Kuchta dále rozděluje drogové delikty do 5 skupin. První skupinu tvoří drogové delikty v užším smyslu, kdy se jedná o nedovolené zacházení s omamnými látkami, včetně jejich držení a výroby. Druhou skupinou jsou drogové delikty v širším smyslu, tj. jednání, která mají za následek šíření omamných a psychotropních látek. Další skupinou jsou trestné činy spáchané za účelem získání drogy, resp. finančních prostředků na obstarání této drogy. Čtvrtou skupinou jsou trestné činy spáchané pod vlivem drogy. Poslední skupinu tvoří trestné činy páchané na toxikomanech.⁶²

Chronický pachatel vs. mladistvý delikvent

V závěru této kapitoly bych ještě zmínila rozdíl mezi tzv. chronickým pachatelem a mladistvým delikventem. Pokud se setkáme s jakýmkoli pachatelem, téměř vždy uvažujeme o jeho životní, potažmo kriminální historii. Zajímá nás, v jakém věku se poprvé trestná činnost objevila, zda se opakovala, či zda jde o první protiprávní čin tohoto pachatele. Na základě toho můžeme vyslovit prognózu o jeho budoucím životním směřování a vývoji.

Jak uvádí Čírtková, pro chronického pachatele se běžně užívá lidové označení kriminálník. Jde o jedince, na kterého běžné výchovné postupy nezabírají a obvykle se u něho objevují epizody problematického chování (ataky vzteku, destruktivní projevy atd.). K prvnímu kontaktu s místy sociální kontroly dochází již mezi 6. - 12. rokem jeho věku. Kolem 12 let se ve větší míře objevují násilné delikty, přičemž jeho agresivita se rychle stupňuje. V 16- 18 letech se jedinec běžně dopouští násilné a majetkové kriminality. Kriminální chování přetrvává i v dospělosti a intervaly mezi recidivou se zkracují.

Druhým typem pachatele je mladistvý delikvent, u kterého se konflikty s normami objevují až v době dospívání, mezi 12. – 15. rokem. Do té doby byl jeho vývoj nenápadný. Tito

⁶¹ VEČERKA, K. a kol. *Mladiství pachatelé na prahu tisíciletí*.

⁶² KUČHTA, J. *Kriminologie*. s. 442- 444

delikventi se často dopouštějí pouze příležitostné kriminality. V jejich motivaci často dominuje protest vůči rodičům, popř. generaci dospělých. Jejich trestná činnost má situační a skupinový charakter. Kolem 18- 21 let dochází k poklesu kriminálního jednání až k postupnému vyhasínání. Jedinci vstupují do světa dospělých a stávají se konformními.⁶³

⁶³ ČÍKRTOVÁ, L. *Forezní psychologie*. s. 77- 82

4. Faktory podporující vznik delikventního chování

Můžeme říci, že příčiny vzniku a rozvoje delikvence, popř. kriminality, jsou multifaktoriální, což znamená, že neexistuje pouze jedna příčina, ale v řadě případů jde o souhrn několika faktorů. Rozlišujeme biologické, psychologické a sociální faktory, které mají značný vliv na rozvoj delikventního chování dětí a mládeže. Znalost těchto faktorů nám umožňuje hlubší proniknutí do dané problematiky a následné uplatnění těchto poznatků v prevenci protiprávního jednání.

4.1. Biologické a psychologické faktory

Mezi nečastější biologické a psychologické faktory ovlivňující rozvoj delikventního a kriminálního jednání řadíme: dědičnost, mužské pohlaví, organické poškození CNS a vrozené osobnostní dispozice.

Dědičnost

Jednou z příčin delikventního chování může být genetická dispozice. Aby se dispozice mohla plně rozvinout, či naopak snížit, je k tomu potřeba přidruženého vlivu prostředí, které poté působí jako tzv. spouštěč.

Matoušek při výkladu této problematiky odkazuje na současné studie pokoušející se o vysvětlení dědičnosti delikvence prostřednictvím výzkumů jednovaječných dvojčat. Výsledky těchto studií ukázaly, že shoda v kriminálním chování je dvakrát až třikrát větší mezi dvojčaty jednovaječnými než mezi dvojvaječnými dvojčaty. Čím podobněji byla dvojčata vychovávána, tím menší byly rozdíly mezi jednovaječnými a dvojvaječnými dvojčaty v kriminálním chování. Posledním zjištěným faktem bylo, že jednovaječná dvojčata jsou častěji zavírána do vězení než dvojvaječná nebo lidé, jež nejsou z dvojčat. Souhrnně bylo zjištěno, že vlivy prostředí mají při vzniku delikventního chování o něco větší váhu než vlivy genetické. Další metodou studia dědičnosti delikventního chování byly adopční studie. Obecně byla zjištěna souvislost mezi ekonomickým postavením adoptivní rodiny a mírou páchaní trestné činnosti dítěte. Děti, které byly adoptovány chudší rodinou, vykazovaly větší výskyt kriminálního chování a naopak. Z toho plyne, že lepší sociální podmínky během dětství tedy bez ohledu na dědičnost, snižují kriminalitu adoptovaných dětí.⁶⁴

⁶⁴ MATOUŠEK, O. *Mládež a delikvence*. s. 21- 25

Mužské pohlaví

Výzkumy jasně ukazují, že delikventní a kriminální chování je skoro výlučně záležitostí mužského pohlaví. Ženy tvoří poměrně malé procento v celkovém počtu spáchaných trestných činů.

Tato tendence chovat se agresivně je podmíněna jak hormonálně, působením mužského pohlavního hormonu testosteronu, tak výchovou. U chlapců je agresivní chování více tolerováno než u dívek a často také sociálně posilováno rodiči i učiteli. Chlapci slýchávají věty typu: „Jsi přece chlap, musíš mít ostré lokty“.⁶⁵

Pokud se zabýváme projevy dívčí a chlapecké agrese, zjistíme, že se liší. Chlapci se častěji zapletou do potyček, krádeží, vandalismu. U děvčat se agrese projevuje méně často a má většinou pouze slovní charakter.

Organické poškození centrálně nervové soustavy

Jednou z příčin zvýšené agresivity jedince může být organické poškození mozku nebo CNS.

S agresivitou a agresí souvisí oblast limbického systému a mozkové kůry. Oblasti mozkové kůry jsou spojeny se sociálním učením. Jejich poškození vede k nadměrné vnímavosti a citlivosti vůči podnětům z okolí.

Tato poškození mozku mohou způsobit komplikace v těhotenství a při porodu. Mezi takové komplikace patří úrazy matky v těhotenství, protahovaný, překotný, nebo klešťový porod. Dále pak poranění hlavy a zánětlivá, horečnatá onemocnění mozku v raném dětství, mohou dítě změnit. Dítě se začne chovat jinak. Train popisuje, že přestane mít společenské zábrany, bude prostořeké, výbušné atd. Velmi často se zvýšená agresivita pojí s mozkovou dysfunkcí. V takových případech mozek sice není poškozen, ale ani nepracuje tak, jak by měl.⁶⁶

V současné době se pro soubor těchto příznaků užívá termín syndrom hyperaktivity, neboli ADHD. K tomuto syndromu patří časté změny nálad, zvýšená impulzivita, neobratnost a nedostatek zábran. Tyto děti bývají často popisovány jako nadměrně mluvící a neposedné. Tento syndrom postihuje ve vyšší míře chlapce než dívky, v poměru 6:1. Tyto děti vzhledem ke svému chování bývají často neoblíbené jak mezi vrstevníky, tak mezi dospělými autoritami. Z toho plyne, že mají rovněž často snížené sebehodnocení. Dříve se tradovalo, že příznaky tohoto onemocnění se se stoupajícím věkem stávají méně výraznými a dochází

⁶⁵ VÁGNEROVÁ, M. *Školní poradenská psychologie pro pedagogy*. s. 164- 165

⁶⁶ TRAIN, A. *Nejčastější poruchy chování dětí*. s. 18- 19

víceméně ke zlepšení. Dnes se ukazuje, že příznaky v dospívání a později v dospělosti nemizí, ale vyskytují se ve formě zvýšené agresivity, impulzivity, záchvatů vzteku a opět sníženého sebehodnocení. Ukazuje se souvislost mezi syndromem ADHD a rizikem vzniku delikventního chování.⁶⁷

Vrozené osobnostní dispozice

Pokud jsou některé vlastnosti u jedince nadměrně rozvinuté, nebo naopak chybí, hovoříme o psychopatii neboli poruše osobnosti. Psychopatie tedy značí odchylku od normy a často bývá diagnostikována u delikventních pachatelů. O psychopatické osobnosti začínáme mluvit až v období dospívání. Rozlišujeme několik typů poruch osobnosti (emočně nestabilní porucha osobnosti, asociální porucha osobnosti atd.). U pachatelů bývají většinou rozvinuté následující vlastnosti: snížená sebekontrola, nižší tolerance k chování jiných lidí, nižší odpovědnost za svoje chování, vyšší impulzivita, nižší přátelskost, menší zralost, pocit nadřazenosti nad ostatními a větší zaměřenost na sebe.

Často bývá delikventní chování spojené s poruchou chování jednotlivce. Porucha chování se vyznačuje odlišným emočním i kognitivním prožíváním. Tyto děti mají často sklon k negativnímu emočnímu ladění, jsou často mrzuté, nespokojené, zvýšeně dráždivé. Rovněž chybí adekvátní regulace vlastního chování, která bývá pouze emocionální. Tito jedinci mají sníženou toleranci k zátěži, nejsou schopni odložit své uspokojení na pozdější dobu. Jednají impulsivně a nejsou schopni předvídat a domýšlet následky svého jednání. Stávají se tak negativně přijímanými jedinci, načež reagují zvyšující se mírou neadekvátního reagování.

Jak dodává Vágnerová, v oblasti kognitivních funkcí můžeme pozorovat narušenou kognitivní orientaci ve světě, především v jeho sociální oblasti. Neorientují se dobře v sociálních situacích, nedovedou rozlišit drobné nuance v komunikaci se svými partnery. Reagují většinou neadekvátně, nedovedou se poučit ze zpětné vazby, a z tohoto důvodu jsou opět svým okolím odmítáni, což vede k narušení jejich sebehodnocení. To se projevuje buď pocitem nadměrné nadřazenosti nad ostatními, nebo naopak pocity méněcennosti. Hodnocení vlastního chování přitom bývá značně nekritické. Dítě často nerespektuje obecně platné normy, autoritu, a tím pádem mu chybí i korektivní prožívání pocitu viny.⁶⁸

⁶⁷ MATOUŠEK, O. *Mládež a delikvence*. s. 27- 29

⁶⁸ VÁGNEROVÁ, M. *Psychopatologie pro pomáhající profese*. s. 784- 787

Názory se poněkud různí nad souvislostí mezi úrovní inteligence a výskytem delikventního chování. Vágnerová říká, že nelze říci, že delikventní jedinec má většinou oslabené rozumové schopnosti. Existují rovněž psychopatičtí jedinci nadprůměrně inteligentní. Příčinu lze spíše vidět v celkovém odmítání plnění školních povinností, a tudíž následném školním selhávání než v nižší inteligenci.⁶⁹

Matoušek naopak uvádí, že ke konstitučním disponujícím faktorům delikvence je často přičítána nižší úroveň rozumových schopností, přičemž rozumové schopnosti jsou výrazněji určovány genetickou dispozicí než učením. Rozumově méně nadané dítě je celkově zranitelnější k odmítavým reakcím rodičů a školy. Tyto menší rozumové schopnosti blokují učení se sociálními hodnotám vyššího řádu, řešení konfliktů, schopnosti empatie atd.⁷⁰

Výzkumy ukázaly významnější souvislosti mezi delikventním chováním a následujícími osobnostními vlastnostmi: impulzivitou, čili neschopností odložit uspokojení, nerealisticky zvýšeným, nebo naopak sníženým sebehodnocením, narušenou morálkou, nedostatečnou empatií, narušenými komunikačními dovednostmi a nevhodným řešením konfliktních situací, nízkou úzkostností, narušenou závislostí na odměně a nízkou odolností vůči stresu.⁷¹

4.2. Sociální faktory

Mezi nejdůležitější sociální faktory, které dítě ovlivňují, patří rodina, vrstevnické skupiny ve škole a v zájmových útvarech a také celkové společenské klima, často vytvářené médii.

Rodina představuje jeden ze základních faktorů ovlivňující vývoj dítěte. Poskytuje dítěti zázemí a uspokojuje jeho základní potřeby, ať již hmotné nebo nehmotné. Pokud je rodina nefungující, a toto zajistit nedokáže, dochází k závažným komplikacím ve vývoji dítěte.

Významně se zvyšuje riziko delikventního chování u dětí z rodin alkoholiků a duševně nemocných, delikventů, nezaměstnaných, celkově sociálně nepřizpůsobivých, zkrátka u rodičů zanedbávajících své dítě. Tito rodiče selhávají ve všech sférách výchovného působení na dítě. Dítě přichází do školy bez jakýchkoliv návyků, znalosti pravidel chování ve společnosti atd. Charakter rodinného prostředí je také významně ovlivněn připraveností rodičů na výchovné poslání.

⁶⁹ VÁGNEROVÁ, M. *Psychopatologie pro pomáhající profese*. s. 782

⁷⁰ MATOUŠEK, O. *Mládež a delikvence*. s. 32- 33

⁷¹ MATOUŠEK, O. *Mládež a delikvence*. s. 55- 60

Vedle problémové rodiny může vývoj dítěte ohrozit i vliv závadné party nebo v současné době hodně zmiňovaná média, prezentující násilí.

4.2.1 Rodinné prostředí

Neuspokojená základní jistota

Již od narození je pro zdravý vývoj dítěte nejdůležitější navázání pevné emoční vazby mezi ním a matkou. Tato vazba je podstatou získání základní jistoty. Znamená pro něj bezpečí, ochranu před okolím, sycení podněty, péči o základní potřeby nutné pro přežití. S nenavázáním této pevné a bezpečné vazby se pojí neuspokojování těchto základních potřeb. Pokud nejsou tyto potřeby uspokojovány po určitou, dosti dlouhou dobu, dochází k psychické deprivaci.

To potvrzuje Martínek a dodává, že nedostatkem podnětů a nenavázáním trvalého citového vztahu k jedné osobě je narušen normální psychický vývoj, což vede k celé řadě projevů. Mnohé děti se domáhají svého práva na lásku násilím, agresivním chováním. Jiné děti hledají náhradní uspokojení v tom, že druhým dětem ubližují.⁷²

Matějček navíc zmiňuje méně závažnou formou deprivace, kterou je tzv. subdeprivace. K subdeprivaci dochází u dětí, které sice žijí v rodinách, ale jejich citové potřeby nejsou ani zdaleka uspokojovány a rovněž jejich vazba s matkou bývá nejistá.⁷³

Děti s nejistou vazbou bývají i ve školním prostředí nejisté, často reagují agresivně bez vážnějšího důvodu. Za každou cenu mají snahu na sebe upozornit a mívají velké problémy se soustředěností a hyperaktivitou. Předpokládá se, že nevytvoření této základní citové vazby je jednou ze základních příčin poruch chování a následné delikvence.

Autoritativní styl výchovy

Tento výchovný styl také označujeme jako výchovu tvrdou. Důraz klade na bezpodmínečnou poslušnost, plné podřízení se autoritě rodiče a uposlechnutí všech příkazů a zákazů bez diskuze. Rodič, uplatňující tuto výchovu, sahá k trestu příliš často, většinou v okamžiku citového vzrušení jedná pod návaem vzteku a hněvu. Taková výchova pak vytváří prostředí citového chladu.

⁷² MARTÍNEK, Z. Agresivita kriminalita školní mládeže. s. 17- 19

⁷³ MATĚJČEK, Z., DYTRYCH, Z. *Jak a proč nás trápí děti*. s. 52

Mezi vědci se vedou opakované diskuse o užívání tělesných trestů ve výchově. Na jedné straně stojí názor striktně odmítající tělesné trestání. Říká, že pokud uijeme tělesný trest, dáváme tím najevo souhlas s užitím násilí ve společnosti. Na druhé straně se většina studií shoduje v tom, že občasné užití tělesného trestu je výchovně účinné, pokud jsou splněny tyto podmínky: tělesný trest je užíván za cílem pomoci dítěti ovládnout své chování, není užíván u dětí mladších 2 let a ani u dětí od počátku puberty. Trestáním je třeba šetřit, jelikož časté trestání může mít řadu negativních následků, zejména pak ohrožení zdravého vývoje dítěte.

Za určitých okolností může tělesný trest vést k potlačení agrese, ale pouze za předpokladu, že dítě má ke svým rodičům silně pozitivní vztah. Chybí-li tento vztah, působí trest opačně, agrese se zvyšuje. Tělesné tresty negativně ovlivňují vývoj dítěte tím, že v podstatě učí násilí. Obecně platí, že děti, na kterých bylo páčáno tělesné násilí, si často přenášejí tento vzorec chování až dospělosti a pak ho sami uplatňují na svých potomcích. Vaníčková říká, že dochází k tzv. transgeneračnímu přenosu násilí z rodičů na děti. Děti v dospělosti vystupují ze svého podřízeného postavení a stávají se dominantními, změní svou roli v rodině a získají moc. Zjednodušeně, chovají se ke svým dětem tak, jak se k nim chovali jejich vlastní rodiče. Uzavírá se tak násilný kruh.⁷⁴

Častým trestáním dochází k paradoxní situaci, kterou známe z psychoanalýzy, a to k identifikaci s agresorem. Malé dítě, které neustále žije ve strachu, jelikož ho někdo trýzní a ohrožuje, si vezme svého trýznitele za vzor a identifikuje se s ním.

F. Koukolík a J. Drtilová dále uvádějí, že děti vystavené ve vlastních rodinách násilí se naučí zpracovávat podněty z vnějšího prostředí odlišně, než je zpracovávají děti, které násilí vystaveny nebyly. A rovněž jejich reakce na tyto podněty jsou odlišné. Ukázalo se, že příčinou útočného chování starších dětí je právě toto odchylné zpracovávání informací. Děti se naučí být agresivní a tato naučená útočnost se pak stává trvalým rysem jejich osobnosti.⁷⁵

Liberální styl výchovy

Nebezpečí pro vývoj dítěte představuje i druhý extrém, a to příliš liberální výchovný styl. Vyznačuje se ponecháním co největší volnosti dítěti, bez současného neomezování jeho

⁷⁴ VANÍČKOVÁ, E. *Tělesné tresty dětí*. s. 82- 83

⁷⁵ KOUKOLÍK, F., DRTILOVÁ, J. *Vzpouora deprivantů*. s. 196- 198

vlastní aktivity. Problém tkví v tom, že pokud jsou rodiče příliš povolní, dítě si nevytvoří potřebný mechanismus ovládání svých pohnutek a může se z něj stát velmi agresivní jedinec.⁷⁶

Rodiče uplatňující tento výchovný styl obvykle nedovedou nastavit jasná pravidla a určit dítěti přesné hranice, což vede k nečitelnosti ve výchově. Takto nečitelný rodič působí na dítě nejistě. Odměna či trest je závislá na jeho momentální náladě. Pokud má rodič dobrou náladu, prohřešek dítěte bagatelizuje. Naopak pokud má špatnou náladu, za sebemenší přestupek dítě nepřiměřeně potrestá. Dítě, které se ocitne v této situaci, prožívá výraznou nejistotu a každá tato nejistota v něm budí napětí a agresi.

Výzkumy ukázaly, že rodiče delikventních dětí:⁷⁷

- Nedokázali poskytnout svému dítěti dostatečný dohled
- Nestanovili jasně a důsledně pravidla a cíle
- Neprojevili nesouhlas s nevhodným chováním
- Vyhnuli se konfrontaci důležitých témat
- V krizových situacích reagovali pouze emotivně

Dvoukariérová manželství

V poslední době se setkáváme s problémem tzv. dvoukariérových manželství. Tento jev se rozmáhá zejména v podnikatelských rodinách, kde rodiče tráví většinu času v práci. Po příchodu z práce jsou vyčerpaní a jejich momentální nálada závisí na úspěchu či neúspěchu v zaměstnání. Na dítě jim nezbývá čas a nejsou schopni uspokojovat jeho dětské potřeby. Přesto se tito rodiče domnívají, že svým dětem dávají, co mohou. Neustále pracují, aby jim mohli dopřát vše, co potřebují. Nedochozí jim, že vedle hmotného zajištění, existují významnější potřeby citové. Vše je v pořádku až do doby, kdy dítě začne mít problémy ve škole, zhoršený prospěch, problémy s chováním atd. Nastupují zákazy, tresty a dítě od svých rodičů získává pouze signály nespokojenosti. Dostává se do bludného kruhu, ze kterého pak bez pomoci rodičů nevystoupí.⁷⁸

⁷⁶ TRAIN, A. *Nejčastější poruchy chování dětí*. s. 48- 49

⁷⁷ TRAIN, A. *Nejčastější poruchy chování dětí*. s. 48- 49

⁷⁸ MARTÍNEK, Z. *Agresivita kriminalita školní mládeže*. s. 68- 69

Odlišný pohled na rodinné vztahy přináší systemická teorie. Jedním ze systemických teoretiků Ferreir přinesl termín rozštěpená dvojná vazba, kterým charakterizoval způsob interakce v rodinách mladých provinilců. Rozštěpenou dvojnou vazbou popisoval polarizaci postoje otce a matky k delikventnímu dítěti. Nejčastěji jde o nekritický příklon matky k dítěti, a naopak velmi kritické chování otce.⁷⁹

4.2.2 Vrstevníci

Psychologové a sociologové se shodují, že skupina vrstevníků představuje nezbytného činitele ve výchově. Tato skupina působí někdy příznivě, jindy nepříznivě.

Školní třída je formálně vytvořenou skupinou, jejíž existence je nařízena „shora“. Postupem času se uvnitř třídy formují i skupiny neformální, vytvořené na základě citových vztahů mezi dětmi. Ve věku mezi 11. – 14. rokem získávají tyto skupiny důležité místo v životě dítěte. Skupina zajišťuje uspokojování rozmanitých potřeb jednotlivce. Na druhé straně se jednotlivec musí podřídít jejím normám a požadavkům. Zároveň vyžaduje od svých členů konformitu, aby všichni její členové byli stejní, nikdo nevybočoval. Jedinec, který se odlišuje, je kolektivem odmítán a stává se terčem různých posměšků, které mohou přerůst až v šikanu.

Dítě či mladistvý se zařazuje do sociální skupiny a zároveň se v ní formují i jeho vztahy s ostatními osobami. Narušení těchto vztahů může narušit jeho účast v životě sociální skupiny a ohrozit uspokojování jeho potřeby sociálního styku. Tyto osobní vztahy závisí na vlastnostech jednotlivých osob, jejich dominanci, podřízenosti, na jejich individuálních zkušenostech v osobních vztazích s rodiči. Osobní vztahy patří k činitelům, které silně působí při formování osobnosti. Dítě se jejich prostřednictvím učí žít s lidmi, spolupracovat, vcítit se. Na druhé straně osobní vztahy s nežádoucími znaky, které dítě nebo mladistvý získá, například v problémové rodině, nebo kamarádstvím s problémovým jedincem či jedinci, mohou jeho osobnost formovat nežádoucím způsobem.⁸⁰

Obecně platí pravidlo, že čím bližší je vztah jedince ke skupině, tím menší je jeho schopnost se od ní distancovat. V nejkrajnějším případě se jedinec se skupinou natolik ztotožní, že ztrácí svoji individualitu, své „já“. Velkou roli v těchto skupinách hraje fenomén vůdce, jehož chování se stává vzorem pro ostatní. Pokud se vůdce chová delikventně, ostatní členové se

⁷⁹ MATOUŠEK, O. *Mládež a delikvence*. s. 46- 47

⁸⁰ HELUS, Z. *Dítě v osobnostním pojetí*. s. 227-228

s ním ztotožňují a přijímají tento model chování za svůj. Rovněž platí, že ve skupině se snižuje závažnost jakéhokoli nežádoucího jednání. Jedinec snadněji ztrácí kontrolu nad svým chováním a snadněji se dopustí činů, které by sám neudělal. Skupina představuje jakousi anonymitu a dává mu pocit, že někam patří.

Shrneme-li naše poznatky, třída či jiná vrstevnická skupina významně ovlivňuje socializační vývoj jedince a přispívá k rozvoji sociálních kompetencí. Dítě či adolescent se učí navazovat kontakt, komunikovat, spolupracovat. Vytvářejí se zde různé kamarádké vztahy, dochází k rozlišování různých rolí a k získávání různých pozic ve skupině. Na druhé straně, pokud se jedinec stane součástí skupiny problémové, je jeho vývoj ovlivňován výrazně negativním způsobem a rovněž vymanění se z jejího vlivu je pro něj nesmírně obtížné.

4.2.3 Média

Hodně diskutovaným tématem je vliv médií na dětský vývoj.

Je všeobecně známo, že média mají velkou moc ovlivňovat chování, jednání a myšlení lidí. Můžeme je chápat jako další socializační prostředek, jelikož prezentují určité modely chování a vybízejí tak k napodobování. Často masová média uvádějí a zdůrazňují určitá témata, která posléze vytvářejí mylný dojem, že jde o běžnou kulturní normu.

Jedním z mnoha vlivů, které na nás působí, je televize. Televize zahání pocit nudy, je srozumitelná a všem snadno dostupná. Velkým negativem je, že současná televize nabízí příliš velké množství seriálů a filmů, které jsou doslova přesyceny násilím. Tyto pořady jsou navíc vysílány v odpoledních hodinách, kdy děti přicházejí ze školy. Zatímco dospělý člověk je schopen rozlišovat mezi realitou a fikcí v akčním filmu, dítě mladší 9 let tuto schopnost nemá, chybí dostatečně rozvinuté kritické myšlení, tudíž je i riziko napodoby akčního hrdiny největší. Mediální hrdinové se často pro děti stávají vzorem, kterému se chtějí podobat.⁸¹

Dále je pro akční filmy typické, že se jednotlivé části filmu střídají velmi rychle. Dítě ještě není schopné tyto části dostatečně rozlišit a vše mu splývá do jedné slepé skvrny, kde do popředí vystupují násilné scény, plné křiku a krve. Zatímco pro dospělého člověka je tento děj primitivní, pro dítě je nesmírně složitý. Vůbec nejhorším případem je, když se kladný hrdina chová agresivním způsobem a jeho chování je oslavováno. Dítě si v hlavě ukládá jakési scénáře agresivního chování. Pokud se dostane do situace, která zdánlivě připomíná

⁸¹ SUCHÝ, A. *Mediální zlo*. s. 131- 132

scénu z filmu, oživí si v hlavě tyto scénáře a snaží se konflikt řešit stejně jako akční hrdina. Navíc musíme připočítat fakt, že oběti ve filmu většinou vstanou a hrají dál, jako by se nic nestalo. Děti si nedovedou představit následky tohoto fantazijního jednání. Zaměřují se pouze na vnější podobu agrese, ale nechápou, proč se agresor tak chová. Rozlišují dobro a zlo především na zrakové úrovni. Časté pozorování násilí v nich může upevnit přesvědčení, že agrese je přípustná a mohou pomocí ní řešit konflikty, do kterých se dostanou.⁸²

Z. Helus dále uvádí, že sledování určitých programů podmiňuje u dětí jejich úspěšnost ve skupině. Jelikož vrstevníci sledují módní pořady, musí je dítě sledovat také, aby „drželo krok“. Dochází k celé řadě masových nápodob a identifikací. Do dětské mentality se tak dostává agresivita, rozjívěnost, či drzost.⁸³

Jako velmi nebezpečné se ukazuje, pokud násilí není současně spojené s utrpením oběti.

Erb dodává další skutečnost, že většina dětí ztrácí schopnost soucitu a neosvojí si schopnost vnímání utrpení druhých lidí a skutečnost brát smrt jako realitu.⁸⁴

A. Suchý vše shrnuje a říká, že nadměrné sledování televize má největší vliv na tzv. rizikovou skupinu dětských diváků. Mezi rizikové diváky řadí děti mladší 12 let, které sledují televizi 3 a více hodin denně, jejich oblíbené pořady jsou akční a násilné filmy, zobrazující násilné chování jako méně nebezpečné než ve skutečnosti je a v neposlední řadě děti nežijící ve spořádaném sociálním prostředí a jedince vybavené silnější dispozicí k agresivnímu chování. Výzkumy potvrzují existenci vztahu mezi každodenním sledováním televize a mírou agresivity u dětí školního věku. Rovněž byla zjištěna souvislost mezi časem, který děti stráví před televizní obrazovkou, a vyšší mírou agresivity. Přesto nadměrné sledování televize a mediálního násilí nemůžeme označit za prvotní příčinu delikventního chování, je pouze jedním z mnoha podpůrných vlivů.⁸⁵

Je nepopiratelné, že časté sledování televizního násilí má na děti negativní vliv. Ale je jasné, že pouhé sledování násilných pořadů nevede zákonitě ke zvýšené agresivitě. Řekla bych, že pokud dítě žije ve fungující rodině, kde s ním rodiče o násilí diskutují, vštěpují mu určité morální zásady a celkově se mu věnují, existuje malé riziko, že se stane delikventem.

⁸² MARTÍNEK, Z. *Agresivita kriminalita školní mládeže*. s. 78- 80

⁸³ HELUS, Z. *Dítě v osobnostním pojetí*. s. 78- 79

⁸⁴ ERB, H. *Násilí ve škole a jak mu čelit*. s. 35- 36

⁸⁵ SUCHÝ, A. *Mediální zlo*. s. 134

5. Prevence delikventního chování u dětí a mládeže

V minulosti byla prevenci delikvence a kriminality věnována pouze malá pozornost, k podstatnějším změnám na tomto poli došlo až před několika desetiletími, kdy rapidně narostlo páchání trestné činnosti. Do té doby při řešení trestné činnosti převažovala represe, která ovšem přestala na vzniklou situaci stačit. Mnoho demokratických států si uvědomilo, že prevence je daleko efektivnějším řešením dané situace a začalo na její uskutečňování vynakládat nemalé prostředky. Prevence delikvence se stala plnohodnotnou součástí politiky demokratických států a její uskutečňování se stalo součástí činnosti několika ministerstev a jejich výkonných orgánů. Prevence je na rozdíl od represe orientována na budoucnost.

V této kapitole bych nejprve velmi obecně vymezila pojem prevence, její základní rozdělení a strukturu. Je nesporné, že nejdůležitějším místem primárního preventivního působení je dobře fungující rodinné zázemí, avšak neméně důležité je rovněž preventivní působení školy a lokální komunity, na které se vzhledem k tématu mé práce zaměřím především. Uvedu základní zásady účinné prevence, cíle, zainteresované subjekty, základní dokumenty a v neposlední řadě její konkrétně užívané formy.

5.1. Prevence delikvence

Velmi zjednodušeně můžeme prevenci chápat jako předcházení určitým jevům či problémům. Stejně jako v případě nemoci, je lepší problémům předcházet, než je léčit. Samozřejmě je prevence na místě i tam, kde již problém vznikl, a my se snažíme, aby se dál nerozvíjel, popř. aby se úplně odstranil. V následujících odstavcích uvedu několik definic prevence.

Dle slovníku sociální práce prevencí rozumíme soubor opatření, jimiž se předchází sociálnímu selhání, a to zejména těm typům selhání, které ohrožují základní hodnoty společnosti.⁸⁶ Liba in Emmerová předkládá následující definici prevence: *“Jde o systém opatření zaměřených na snižování, případně vyloučení rizika výskytu určitých životních situací, stavů, procesů, jevů, negativně působících na člověka nebo skupiny lidí, pod vlivem existujících životních, pracovních a sociálně ekonomických podmínek a způsobů života.”*⁸⁷

⁸⁶ MATOUŠEK, O. *Slovník sociální práce*. s. 164

⁸⁷ EMMEROVÁ, I. *Prevencia sociálnopatologických javov v školskom prostredí*. s. 64

Od velmi obecného pojetí prevence se pomalu dostáváme ke konkrétnímu odvětví prevence, a to prevenci kriminality. Prevencí kriminality rozumíme všechny aktivity vyvíjené státními, veřejnoprávními či soukromoprávními subjekty zaměřené na ovlivňování podmínek kriminality a jejího potencionálního, nebo faktického pachatele či oběti. Bouřa uvádí, že někdy bývá termín prevence kriminality nahrazován nadřazeným termínem kontrola kriminality a zahrnuje v sobě všechny instituce, organizace, sdružení, strategie a sankce, které se snaží, aby bylo dosaženo konformity chování v oblasti regulované normami trestního práva.⁸⁸ Gjuríčová dodává, že se prevence kriminality dále zabývá příčinami trestné činnosti i dalších sociálně patologických jevů a omezováním příležitostí a motivů k jejich páčání, zejména nerepresivními prostředky. Cílem preventivní politiky je zmenšování rozsahu a závažnosti kriminality a zvyšování pocitu bezpečí občanů.⁸⁹ Prevence kriminality se pojí s celkovou prevencí sociálně patologických jevů, zvláště pak s prevencí závislostního chování.

5.1.1 Systém prevence delikvence

Prevenci kriminality můžeme dále členit podle cílových skupin, neboli adresátů preventivních aktivit, anebo dle jejího obsahového zaměření.

5.1.1.1 Členění prevence dle adresátů

Primární prevence

Primární prevence se zabývá otázkou, jak negativním jevům ve společnosti, tudíž i delikvencím, předcházet. Novotný a Zapletal hovoří o primární prevenci jako o souhrnu všech preventivních aktivit adresovaných veškerému obyvatelstvu státu, popř. lokality. Působí na každého bez ohledu na jeho stupeň rizikovosti.⁹⁰

Primární prevenci lze dále dělit na specifickou a nespecifickou. **Primární prevence nespecifická** je zaměřena na celou populaci. Zahrnuje všechny preventivní aktivity podporující zdravý životní styl a rozvoj pozitivního sociálního chování prostřednictvím aktivního a smysluplného trávení volného času. Jedná se o zájmové, volnočasové, sportovní a jiné aktivity, které vedou k zdravému rozvoji osobnosti a odpovědnosti za sebe sama a své

⁸⁸ BOUŘA, V. *Vybraná témata z kriminologie*. s. 81

⁸⁹ GJURIČOVÁ, J. *Prevence kriminality ve městech, sborník přednášek*. s. 12

⁹⁰ NOVOTNÝ, O., ZAPLETAL, J. *Kriminologie*. s. 170

jednání. Miovský dále dodává, že obsahem nespécifické primární prevence by mělo být sebezpoznání, sebeúcta, zvládání sociálních rolí a vztahů, komunikace, předcházení a řešení problémů, asertivita, rozvíjení schopností a zájmů, dostatek pohybových aktivit a sport. Celkově bychom se měli snažit o harmonický rozvoj osobnosti jedince.⁹¹

Primární prevence specifická je zaměřena na určitou skupinu, a to v době, kdy problém ještě nenastal. MŠMT předkládá následující definici specifické primární prevence: *Primární prevence je systém aktivit a služeb, které se zaměřují na práci s populací, u níž lze v případě jejich absence předpokládat další negativní vývoj a který se snaží předcházet nebo omezovat nárůst jeho výskytu.*⁹² V literatuře se můžeme setkat ještě s dalším dělením primární specifické prevence na prevenci všeobecnou, selektivní a indikovanou. Jedná se o všeobecnou prevenci zaměřenou na širší populaci, aniž by existoval důvod rizika, selektivní prevenci zaměřenou na žáky, u kterých lze výskyt rizikového chování předpokládat, a indikovanou prevenci zaměřenou na jedince či skupiny, u kterých byl výskyt rizikových faktorů v oblasti chování již zaznamenán.

Hovoříme-li souhrnně o prevenci delikventního chování u dětí a mládeže, máme primární prevenci na mysli předcházení delikvence u celé populace dětí, resp. dětí, které se zatím delikventního chování nedopustily, ale podle určitých náznaků lze soudit, že k němu mají trvalejší sklon. Dle Matouška bychom se v rámci primární prevence měli zvláště zaměřit na děti hyperaktivní, selhávající ve škole, s poruchami chování, týrané a zneužívané, z dysfunkčních rodin, děti ze čtvrtí, kde je vysoká úroveň kriminality, děti ze sociálně slabých rodin, z rodin, kde chybí otec, a děti s predelikventním chováním.⁹³

Nejdůležitější místy uplatňování primární prevence jsou rodinné a školní prostředí, zejména jejich výchovné působení. Primární prevenci mohou rovněž zajišťovat nevládní organizace a sociální politika státu, která preventivně působí skrze politiku zaměstnanosti, vzdělávací politiku, fungování soudního a policejního aparátu a řady dalších institucí zabývajících se rizikovou mládeží. Menší význam mají regionální a lokální preventivní programy.

Zde bych navíc dodala, že škola, rodina a ostatní důležité složky preventivního působení by měly navzájem spolupracovat a doplňovat se. Pokud prevence není jednotná a v souladu,

⁹¹ MIOVSKÝ, M a kol. *Primární prevence rizikového chování ve školství*. s. 25

⁹² *Metodické doporučení k primární prevenci rizikového chování u dětí, žáků a studentů ve školách a školských zařízeních*, č.j. 21291/2010-28. [online]. [cit. 2012-06-18].

⁹³ MATOUŠEK, O. a kol. *Mládež a delikvence*. s. 267

výrazně se oslabuje její vliv. V souvislosti s tímto tvrzením Nešpor předkládá tzv. kopretinu prevence, kdy uprostřed květu se nachází dítě nebo dospívající a v okolních lístcích rodina, škola, připravení vrstevníci, kteří žijí zdravě, zájmové organizace, státní správa a policie, soukromý sektor, profesionální pomoc a další.⁹⁴ Rovněž Havrdová ukazuje na základní strategie orientace primární prevence, které jsou uskutečňovány prostřednictvím rodičovských programů, školních programů a tréninku sociálních dovedností a řešení konfliktů.⁹⁵

V souvislosti s problematikou prevence Matoušek zmiňuje hodně diskutovanou záležitost, kterou je preventivní působení trestního práva, zejména trestu odnětí svobody. Vychází z předpokladu, že výše trestu, rychlost trestu a neodvratnost trestu by mohla pachatele odstrašovat. Avšak výzkumy dlouhodobě ukazují, že výše trestu ani další zmiňované předpoklady nemají podstatný vliv na kriminogenní chování.⁹⁶

S tímto tvrzením souhlasím, pokud má dítě nějaké zvýšené dispozice vrozené, nebo pramenící z nevhodného výchovného působení, tak se jeho delikventní kariéra rozjede navzdory represi, o které ví, že by ho mohla čekat. Puzení k tomuto jednání je natolik silné a spoléhání na to, že jako pachatel nebude odhalen, naprosto převáží. Rovněž z mnoha výzkumů víme, že vliv trestu odnětí svobody má na jedince osobnost spíše neblahý charakter, a jakmile se jedinec jednou ocitne ve vězení, existuje velmi vysoké riziko recidivy jeho trestné činnosti. Velmi vhodné se mi pro mladistvé pachatele jeví využívání mediace a probace.

Sekundární prevence

Sekundární prevence řeší situace, kdy už daný jev nastal, a současně se snaží změnit okolí a podmínky, aby se stav snížil nebo nevzrostl. Zaměřuje se na rizikové a asociální skupiny jedinců. Sekundární prevence zahrnuje aktivity, které jsou orientovány na potenciální pachatele. Sekundární prevence je zaměřena především na rizikové skupiny obyvatel, děti bez rodičovského dozoru, záškoláky, narkomany, lidi bez domova atd. Mezi sekundární prevencí také patří práce terénních pracovníků, kteří se pohybují mezi ohroženou mládeží v jejich přirozeném prostředí. Hlavním cílem sekundární prevence je překonávání kriminogenních situací. Kriminogenní situace dle Zapletala a Novotného mohou představovat

⁹⁴ NEŠPOR, K. a kol. *Jak zůstat fit a předejít závislostem*. s. 91

⁹⁵ HAVRDOVÁ, E. *Tvorba a realizace projektů prevence kriminality mládeže*. s. 85

⁹⁶ MATOUŠEK O. a kol. *Mládež a delikvence*. s. 266- 267

např. nádražní haly se značnou koncentrací narkomanů a bezdomovců, dezorganizované městské čtvrti atd. Sekundární prevence rovněž významně působí proti sociální stigmatizaci potenciálních pachatelů.⁹⁷

Terciární prevence

Terciární prevence je zaměřena na předcházení recidivě u pachatele a jeho následnou resocializaci. Působí jako záchrana proti tomu, aby se daný stav ještě více nezhoršoval. Terciární prevencí se nebudu ve své diplomové práci příliš zabývat, jelikož její téma s touto problematikou nekoresponduje, zejména mám li hovořit o preventivním působení školy.

5.1.1.2 Členění prevence dle jejího obsahového zaměření

Sociální prevence

Sociální prevence se zaměřuje na sociální faktory kriminality. Dle Zapletala představuje aktivity ovlivňující proces socializace a integrace jedince a aktivity zaměřené na změnu nepříznivých společenských a ekonomických podmínek. Kriminalita je chápána jako selhání jiných osob nebo jako důsledek strukturálních nedostatků ve společnosti.⁹⁸ Její opatření zahrnují širokou problematiku rodiny, školství, zdravotnictví, zaměstnanosti, volného času atd. Souhrnně lze říci, že významná úloha přísluší zejména rodině a škole.

Situační prevence

Situační prevence spočívá v odstraňování kriminogenních situací, v omezování příležitostí ke spáchání trestného činu a ve zvyšování rizika dopadení pro pachatele. Tato opatření mají převážně technický, organizační a administrativní charakter. Zaměřuje se na trestný čin, ne na osobu pachatele.

Prevence viktimmnosti

Prevence viktimmnosti se zabývá předcházením situací, ve kterých se lidé mohou stát obětí trestného činu. Dále zahrnuje pomoc obětem trestných činů, zejména psychologickou. Tato prevence má především informační charakter, zaměřuje se na rozpoznávání rizikových situací

⁹⁷ NOVOTNÝ, O., ZAPLETAL, J. *Kriminologie*. s. 190

⁹⁸ ZAPLETAL, J. *Prevence kriminality*. s. 13

a způsobů, jak se v nich, v případě nebezpečí, chovat, popř. kde vyhledat následnou pomoc. Jde o informování cílevědomé a systematické.

5.1.2 Struktura prevence delikvence

Do systému prevence kriminality a delikvence zahrnujeme rezortní programy jednotlivých ministerstev, preventivní programy měst a obcí a jejich bezpečnostních složek, vládních, nevládních a jiných podnikatelských subjektů.

5.1.2.1 Stát

Zatímco v západoevropských státech a v USA jsou preventivní programy zaměřené na kriminalitu dětí a mládeže běžně realizovány již po několik desítek let, u nás je jejich realizace stále ještě v počátcích. Teprve v roce 1993 došlo ke zřízení prvního vrcholného státního orgánu prevence neboli Republikového výboru pro prevenci kriminality.

V tomto výboru pro prevenci kriminality zasedají zástupci zainteresovaných ministerstev a zástupci Meziřesortní drogové komise. V čele stojí ministr vnitra. Republikový výbor disponuje prostředky na podporu komplexních preventivních programů na místní úrovni. Dalším orgánem činným v prevenci kriminality je Odbor prevence kriminality, jehož úkolem je poskytovat prostředky státním i nestátním organizacím, které prevenci zajišťují. Prevencí se rovněž zabývají jednotlivá ministerstva. Primární prevencí na školách se zabývá Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy dle Programu sociální prevence a prevence kriminality. Ministerstvo práce a sociálních věcí se zabývá především sekundární prevencí zaměřenou na ohrožené mladé lidi a jejich rodiny. Dalšími zainteresovanými ministerstvy v oblasti prevence kriminality jsou Ministerstvo zdravotnictví, spravedlnosti, vnitra a obrany. Tato ministerstva mají za povinnost pravidelně vyčleňovat určité finanční částky určené na tuto prevenci. Od roku 2008 je prevence kriminality organizována na třech úrovních: národní (celostátní), krajské (regionální) a místní (městské). Toto členění vychází ze Strategie prevence kriminality na období 2008- 2011. Základním těžištěm systému prevence kriminality se tak stává prevence kriminality na místní úrovni.

5.1.2.2 Kraj

Krajská prevence kriminality je realizována na základě Krajských programů prevence kriminality, které vycházejí ze schválené Strategie prevence kriminality a materiálů zpracovaných Republikovým výborem pro prevenci kriminality. Kraj rozhodne o realizaci jím zvolených preventivních aktivit na svém území a obdrží od státu potřebné finanční prostředky určené na jeho realizaci.⁹⁹ Konkrétně na území Jihočeského kraje existuje Koncepce prevence kriminality Jihočeského kraje na období 2009- 2011, která se orientuje na sociální a situační prevenci spojenou s informovaností široké veřejnosti o možnostech a způsobech ochrany před trestnou činností.

5.1.2.3 Obce, města (lokální komunita)

Nejdůležitější úlohu v realizaci preventivních aktivit mají obce a města neboli lokální komunita. Jak potvrzují mnozí odborníci, komunitní a lokální prevence musí být především záležitostí místních úřadů, institucí a občanů. Lokální komunita funguje na principu občanské společnosti. Občanská společnost se skládá z nepřehledného množství lidských společenství, komunit. Jako příklady takových komunit můžeme uvést obce, města, spolky, kluby, církve, podnikatelské svazy, školy, rodiny atd. Mnohé z nich se významným způsobem zajímají o prevenci kriminality.

Komunitou rozumíme územní, lokální celek se svými specifickými charakteristikami a problémy. Každý člověk je členem nějaké komunity. Tošner a Sozanská komunitu definují jako souhrn jednotlivců i organizací ve vašem okolí, který je vymezen vztahem k vám, a to jak vzdáleností, tak posláním. Tento vztah může být přátelský, partnerský, ale i obtížný a konfliktní.¹⁰⁰ Komunitu můžeme z užšího hlediska definovat jako malou skupinu, kterou tvoří lidé se vzájemnými emočními pouty, stejnými zájmy, cíly a neformálními vztahy. Dle tohoto pojetí sem mohou patřit tradiční skupiny jako je rodina, či novější skupiny jako jsou výcvikové, svépomocné či terapeutické komunity. V širším pojetí sem patří sdružení lidí kolem určitého životního stylu, náboženství, zájmu, profese atd.

Z geografického hlediska můžeme hovořit o komunitě lokální, neboli místní, kterou tvoří lidé žijící v nějaké lokalitě, situace, ve kterých žijí a problémy, které tam vznikají. Lokální

⁹⁹ BOUŘA, V. *Vybraná témata z kriminologie*. s. 93- 94

¹⁰⁰ TOŠNER, J., SOZANSKÁ, O. *Dobrovolníci a metodika práce s nimi v organizacích*. s. 61

komunita je dále charakterizována úrovní bydlení, životního prostředí, dostupností služeb, velikostí, sociální a etnickou skladbou obyvatel, nezaměstnaností, úrovní kriminality atd. Pokud si komunita sebe sama uvědomí a začne prosazovat své zájmy, mění se na komunitu občanskou. V lokální komunitě můžeme rozlišit tři úrovně: místní (např. sídliště se svými partami, gangy), obecní, městskou (vzdělávací, pracovní nabídka, úroveň bezpečnosti) a regionální (kulturní, ekonomická, politická spolupráce s jinými komunitami v regionu).¹⁰¹ Postupně se dostáváme k hlavní otázce, proč právě komunita představuje těžiště prevence. Jak jsem již zmínila, prevence uplatňovaná v komunitě vychází z principů občanské společnosti, tj. myšlenky, že potenciál změny leží v samotných občanech, kteří jsou zodpovědní nejen za svůj život, ale i své slabší spoluobčany. Cílem působení komunity je napomoci těmto občanům k co nejvyšší samostatnosti. Komunita se snaží vlastními silami řešit situaci přímo v místě vzniku, jelikož ji zná sama nejlépe. Komunita vyzývá své vlastní spoluobčany k aktivitě a nabízí možnosti, aby byli schopni řešit své záležitosti vlastními silami. V komunitě jde především o spolupráci, výměnu informací mezi poskytovateli služeb, nabídku smysluplných volnočasových aktivit a vytvoření dosažitelného informačního systému.

5.2. Role lokální komunity v prevenci delikvence

Již víme, že nejúčinněji lze prevenci uplatňovat právě na lokální úrovni, tj. na úrovni měst, obcí, jejich výkonných orgánů, místních občanských sdružení a v neposlední řadě ve spolupráci s místními občany. Tito preventivní subjekty detailně znají své okolí a vědí, jaká preventivní opatření jsou pro danou komunitu potřebná. Hrají klíčovou roli v oblasti prevence a mají zodpovědnost za realizaci preventivních aktivit v praxi. Chování svých občanů mohou obce a města do určité míry regulovat pomocí vyhlášek, tím preventivně působit a zajišťovat tak bezpečí ve své obci či městě. Z dlouhodobého hlediska mohou vytvářet projekty prevence. Tyto projekty bývají nejčastěji věnované dětem a mládeži, a to zejména rizikové.

Dle Zoubkové se tyto projekty orientují především na zlepšení příležitostí pro využití volného času v oblastech s vysokým výskytem trestných činů páchaných dětmi a mládeží, podporu

¹⁰¹ KRAUS, B., POLÁČKOVÁ, V. *Člověk- prostředí- výchova*. s. 119- 121

individuální a sociální odpovědnosti mezi mladými lidmi a na podchycení konkrétních problémů, kterým čelí mladí lidé (užívání drog, šikana, záškoláctví, delikvence).¹⁰²

Matoušek dodává, že obce mohou při svém zastupitelstvu zřídit komisi pro prevenci kriminality, v jejímž čele stojí koordinátor či manažer prevence. Aby tato komise pracovala co nejefektivněji, měli by v ní zasedat zástupci pracovníků státní správy, nestátních subjektů a ostatní pracovníci zainteresovaní v práci s rizikovou mládeží.¹⁰³

Uvedli jsme, že předpokladem komunitní práce je získání co nejširší veřejnosti: pedagogických pracovníků, rodičů, sociálních pracovníků a jiných odborníků, zástupců místní politiky, policie, provozovatelů sportovišť atd. Opět je třeba působit dlouhodobě a systematicky. Hlavními subjekty zainteresovanými v prevenci kriminality na úrovni měst a obcí jsou subjekty zastupující samosprávu (komise prevence, koordinátor prevence-preventivní program města), Policie ČR a Městská policie (community policing), školní metodik prevence (MPP), pracovníci probační a mediační služby, pracovníci pedagogicko-psychologických poraden, pracovníci střediska výchovné péče, poskytovatelé služeb sociální prevence z řad nestátních neziskových organizací (streetwork, nízkoprahová centra) atd.

Toto velké množství subjektů zainteresovaných v problematice prevence delikvence můžeme považovat jako výhodu, jelikož nabízí široké spektrum preventivních aktivit.

Cíle prevence v komunitě

1. aktivizovat potenciál a schopnosti komunity ve směru zodpovědnosti za svůj osud, zdraví a schopnost aktivně se zapojit do primární prevence v dané lokalitě
2. vytvářet specifické programy pro osoby v rizikových situacích, respektive ohrožené delikventní činností
3. podporovat zdravý životní styl komunity a vytvářet pro to vhodné podmínky
4. poskytovat objektivní informace o problematice kriminality s ohledem na aktuální situaci v komunitě a průběžně informovat o aktivitách zaměřených na prevenci v dané lokalitě

¹⁰² ZOUBKOVÁ, I. *Kontrola kriminality mládeže*. s. 131

¹⁰³ MATOUŠEK O. a kol. *Mládež a delikvence*. s. 288- 289

5. podporovat a budovat kvalitní spolupráci různých institucí, ale i jednotlivců, v komunitě s důrazem na vytváření vhodných podmínek k řešení drogové problematiky
6. vytvořit funkční systém umožňující co nejsnadnější komunikaci a spolupráci institucí a organizací na různé úrovni, zdravotnická zařízení, školy, občanská sdružení, nadace, místní úřady, ministerstva, zájmové spolky, atd.¹⁰⁴

Obce a města každoročně uvolňují své finanční prostředky na projekty situačního, sociálního (volnočasové aktivity, přednášky, služby sociální prevence) a informačního charakteru. Zpočátku byl realizován tzv. Komplexní součinnostní program prevence kriminality na úrovni měst, měl ovšem tu nevýhodu, že z něho byly preventivní aktivity uskutečňovány pouze ve městech nad 30 000 obyvatel. Z tohoto důvodu byl později vytvořen program Partnerství určený i menším obcím. V období let 1996 – 2003 byla do prevence kriminality zapojena z Jihočeského kraje města České Budějovice, Tábor, Strakonice a Písek. V období 2003- 2008 se do programu partnerství zařadilo celkem 19 obcí Jihočeského kraje.

Zároveň abychom mohli v komunitě efektivně preventivně působit, je nejprve potřeba provést důkladnou bezpečnostní analýzu situace. Na základě této analýzy zvolit vhodné metody a formy preventivní práce. Poté může město zpracovat tzv. Komplexní program prevence kriminality, který je schválen zastupitelstvem. Nejčastěji tyto komunitní aktivity směřují k aktivnímu a smysluplnému trávení volného času dětí a mládeže.

V oblasti prevence kriminality definujeme projekty sociální, situační a informování občanů o možnostech ochrany před trestnou činností. Cílem těchto projektů je ochrana občanů před kriminalitou, zvyšování jejich pocitu bezpečí, snižování rizikovitosti sociálně patologických jevů souvisejících s kriminalitou, podpora kooperace všech institucí a větší zapojení policie do preventivních aktivit.

5.2.1 Sociální prevence

Tyto projekty se zaměřují především na potenciální či skutečné pachatele a oběti trestných činů. Vychází z myšlenky, že kriminální chování jedince výrazně ovlivňuje jeho sociální

¹⁰⁴ FLAKS, P. *O drogách: Proč prevence v komunitě*. [online]. cit. 2012-06-18

okolí, tudíž se tato prevence zaměřuje na ovlivňování jedincova nejbližšího okolí. Řadíme sem široké spektrum projektů zaměřených zejména na volný čas dětí a mládeže. Jako model mi posloužila nabídka aktivit sociální prevence uskutečňované v rámci Koncepce prevence kriminality Jihočeského kraje na rok 2009- 2011.

Mezi zmiňované aktivity sociální prevence patří: ¹⁰⁵

- **Sportovní aktivity** (sportovní vybavení, skate a in line areály, půjčovny sportovních potřeb, volně přístupné hřiště)

Tyto projekty usilují o dostatečnou nabídku možností aktivního trávení volného času především pro děti a mládež ohroženou kriminogenními faktory. Jak dodává Havrdová, sportovní hry, zejména kolektivní povahy, uvádějí děti a mladistvé do důležitých sociálních interakcí. Učí je kooperaci, zodpovědnosti, pravidlům, zvládání emocí, zdravému životnímu stylu, motivují je ke zdravé soutěživosti.¹⁰⁶ Ideální je, pokud jsou pořádány pod dozorem chápajících dospělých.

- **Jiné zájmové aktivity** (technické, umělecké...)

Jedná se především o aktivity klubové, technicky nebo umělecky založené. Tyto aktivity jsou určeny pro širokou veřejnost, mohou být spojené rovněž s poradenstvím.

- **Nízkoprahová zařízení a streetwork**

Tato zařízení jsou určena pro široké spektrum dětí a mládeže, nejčastěji z rizikových lokalit. Nízkoprahovostí rozumíme přístupnost kdykoli každému bez překonávání jakýkoli bariér. Tato centra se snaží, opět prostřednictvím nabídky smysluplných aktivit trávení volného času, odklonit rizikové jedince od nevhodného chování. Smyslem je získání osobního kontaktu a důvěry problémových jedinců. Činnost těchto zařízení je spojena s činností sociálního pracovníka pracujícího přímo v terénu, poradenstvím, popř. krizovou pomocí.

- **Poznávací akce, výchovné a terapeutické pobyty**

Tyto projekty se zaměřují na odklon jedince z rizikového prostředí, změnu kolektivu, podřízení se nastaveným pravidlům. Jsou určeny dětem s poruchami chování, s výchovnými problémy atd.

- **Krizová a poradenská zařízení (azylová zařízení, výchovná zařízení)**

Tato zařízení poskytují služby spadající do oblasti sekundární prevence. Základními typy těchto zařízení jsou: azylové domy, noclehárny, krizová centra, domy na půli cesty apod.

¹⁰⁵ *Koncepce prevence kriminality Jihočeského kraje na období 2009-2011.* [online]. [cit. 2012-06-18].

¹⁰⁶ HAVRDOVÁ, E. *Tvorba a realizace projektů prevence kriminality mládeže.* s. 98

Smyslem těchto zařízení je poskytnutí krátkodobější pomoci při zajištění přechodného ubytování a následného zařazení se do běžného života.

• **Specifické projekty (projekty na zvyšování právního vědomí, proti šikaně, projekty participující na činnosti Probační a mediační služby, projekty zaměřené na pomoc obětem trestné činnosti apod.)**

Tyto projekty se zaměřují zejména na primární prevenci a jejich cílem je zvyšování právního vědomí u dětí a mladistvých prostřednictvím předávání informací. Tyto informace jsou předávány v rámci vyučovacích předmětů, přednášek, besed atd. Mezi nejznámější projekty patří např. Ajaxův zápisník, Učíme se s policií nebo tematicky zaměřené výtvarné či literární soutěže. Dále sem patří např. interaktivní program Právo na každý den, kdy jedinci diskutují o problémech ve skupině, nebo specificky zaměřený projekt Junior Fan Klub-prevence diváckého násilí věnující se problematice diváckého násilí a hooligans.

5.2.2 Situační prevence

Situační prevence je vedena myšlenkou, že určité typy kriminality se objevují na určitých místech za určitých okolností. Mezi nejčastější projekty situační prevence patří zřizování městských kamerových systémů, které problémové lokality monitorují. Dohlížecí kamerové systémy mají nainstalovány prakticky všechna větší města.

Informování občanů

Mezi další významnou preventivní aktivitu patří informování občanů. Tyto informace se mohou týkat stavu, vývoje kriminality a typů kriminality v určité lokalitě, rizikových způsobů chování, doporučujících modelů bezpečného chování, ale i možností spolupráce v komunitě či s policií. Typy projektů tvoří:

- pravidelné články v místních novinách
- publikace, brožury, bulletiny, letáky, skládačky, samolepky
- informování občanů v místních a obecních rozhlasových stanicích
- vysílání v regionálních veřejnoprávních i soukromých rozhlasových a TV stanicích
- promítání videokazet a DVD na vhodných veřejných místech
- tematicky zaměřené www stránky, odborná pojednání, internetové diskuse
- akce pro veřejnost

- besedy na školách, v dětských domovech, azylových zařízeních, klubech a domovech pro seniory
- dětské dny, dny s policií, poradenské dny
- schránky důvěry, vývěsní skřínky
- varovné nápisy, cedule, značky, panely, plakáty, billboardy¹⁰⁷

Preventivní aktivity policie

Mezi významné aktéry prevence na lokální úrovni patří Policie ČR. Na území Jihočeského kraje pracuje v rámci Policie ČR několik preventivních informačních skupin. Cílem těchto skupin je začlenit policii do preventivních aktivit obcí. Všechny tyto preventivní informační skupiny byly zapojeny do celorepublikových preventivních projektů: Ajaxův zápisník, Jezdíme s úsměvem, Učíme se s policií atd.

Významnou úlohu v prevenci kriminality hraje tzv. Community policing, což je způsob preventivní práce založený na spolupráci mezi policií, státní správou a občany. Tento způsob práce policie není založen na represii, nýbrž na aktivní spolupráci a komunikaci mezi ní a veřejností. Jde o pojetí policejní práce jako služby veřejnosti.¹⁰⁸

5.3. Role školy v prevenci delikvence

Školní prevence tvoří jeden z hlavních pilířů celkové prevence kriminality a delikvence. Připočteme-li fakt, že dítě tráví většinu svého času ve škole, má školní prevence mezi celkovou prevencí své nezastupitelné místo.

S prvním preventivním působením se dítě zpravidla setkává ve své rodině. Rodiče děti vychovávají, tj. vymezují dítěti mantinely, co smí a co nikoli, co je ve společnosti nepřípustné, či trestné, a zároveň působí na své dítě jako vzor správného chování. Rodina a nejbližší okolí by měly jít dítěti především příkladem. Pokud dítě dostane vhodnou formou podané informace o negativním chování a vidí, že ani jeho nejbližší osoby se takovýmto způsobem nechovají, působí to na něj preventivně.

Tomuto preventivnímu působení výrazně napomáhá škola. Školní preventivní působení, stejně jako rodinné, významně ovlivňuje rozvoj osobnosti dítěte. Spolu s rodiči v dítěti

¹⁰⁷ *Koncepce prevence kriminality Jihočeského kraje na období 2009-2011.* [online]. [cit. 2012-06-18].

¹⁰⁸ *Community policing.* [online]. [cit. 2012-06-18]

posiluje pocit zodpovědnosti, hodnoty sama sebe a zároveň napomáhá rozvoji jeho sociálních dovedností a vytváření pozitivních sociálních vztahů k rodině, vrstevníkům a jeho okolí. Dítě se rovněž seznamuje se společenskými normami a sankcemi v případě jejich porušení. V prvé řadě jde o to, aby si dítě vytvořilo ke škole pozitivní vztah a zároveň škola k němu a k jeho rodině. Důležité je, aby se rodina a škola ve svém výchovnou působení nerozcházel a spolupracovaly spolu. Problém nastává u dětí problémových, kde rodina nějakým způsobem výchovně selhává. Zvláště těmto dětem by měla škola zajistit zvýšenou pozornost a snažit se o vytvoření pozitivního vztahu dítěte k ní. Škola může dítěti nabídnout pozitivní lidské vzory, pomoc při trávení volného času, radu ohledně jeho dalšího života či volby povolání a zejména společné řešení problému.

V současné době postupně mizí tradiční pojetí školy jako instituce sloužící především k předávání znalostí. Stále více se do popředí dostává nutnost zaměřit se také na osobní a sociální rozvoj žáků. V důsledku rozpadu tradičních rodinných vazeb mnozí doufají, že právě škola by je do jisté míry mohla nahradit skrze správné výchovné působení na žáka. Je nesporným faktem, že škola může ovlivňovat nejen své žáky, jejich rodiny, ale i celé komunity. Škola se stává otevřenou svému okolí prostřednictvím poskytování nejrůznějších mimoškolních a volnočasových programů.

Godson in Matoušek rozlišuje 3 přístupy, které se na školách začínají prosazovat. Prvním přístupem je občanské vzdělávání, jehož cílem je vychovat dobré občany angažované na dění ve státě. Druhý přístup předpokládá kvalitní vzdělávání v právu a to, jak má být právo správně ve společnosti uplatňováno. Třetím přístupem je zaměřenost na morální vzdělávání, kdy se děti učí morálnímu rozhodování a zaujímání stanovisek ke kriminálnímu chování jiných lidí.¹⁰⁹ Rovněž Kyriacou uvádí 3 hlavní rysy celoškolské politiky dobrého chování. Těmito rysy jsou pedagogická jednota názorů na standardy chování požadované od žáků, týmová práce a spolupráce pedagogického sboru a v neposlední řadě využívání pozitivní motivace žáků prostřednictvím odměn, pochval atd.¹¹⁰

¹⁰⁹ GODSON in MATOUŠEK O. a kol. *Mládež a delikvence*. s. 273- 279

¹¹⁰ KYRIACOU, C. *Řešení výchovných problémů ve škole*. s. 142- 143

5.3.1 Cíle prevence

Za základní cíle školní primární prevence rizikového chování u žáků lze považovat výchovu k předcházení a minimalizaci rizikového chování, výchovu k zdravému životnímu stylu, sociální a osobnostní výchovu zaměřenou na rozvoj psychosociálních dovedností a zvládnání náročných životních situací. Školní primární prevence by tedy měla být jak specifická, tak nespecifická. Žáci by měli mít dostatečné informace o delikventním a kriminálním chování, a zároveň by měli být vychováváni k rozvoji zdravého životního stylu, postojů, dovedností a hodnot, které jim mohou pomoci při setkání se sociálně patologickým jevem.

Je všeobecně známo že, škola by se měla snažit o **kognitivní rozvoj žáků**, tedy zvyšování jejich informovanosti a právního vědomí. Tyto informace bývají nejčastěji předávány prostřednictvím konkrétně zaměřených přednášek, besed se žáky. Přednášky jsou zajišťovány ve spolupráci s policií, městskou policií nebo pracovníky různých organizací zabývajících se prevencí. Podávání informací během samotné výuky v rámci jednotlivých předmětů jako je např. občanská nauka. Občanská nauka předává žákům základní znalosti z oblasti práva, právních předpisů a zákonů. Rozvíjí tak žákům jejich právní vědomí.

Součástí školské prevence je nejen dostatečné předávání informací, ale rovněž působení skrze tyto informace na postoje, názory a chování žáků. To znamená, že škola by měla usilovat o celkový **sociální a osobnostní rozvoj žáků**. Toto působení by mělo být dlouhodobé, systematické, mělo by být orientováno pozitivně. Učitel či jiný odborník by měl využívat moderních informačních metod. Zprostředkování informací by mělo být co možná nejvíce interaktivní, založené na vytváření atmosféry vzájemné spolupráce a důvěry, aktivního přístupu k řešení problémových situací, vytváření modelových situací atd. Snažíme se působit celistvě na celou osobnost žáka na jeho kognitivní, emocionální a sociální složku osobnosti.

Jak uvádí Skácelová, jako málo účinné se ukazuje odstrašování, moralizování, podávání jednostranných informací, zakazování atd. A dodává, že právě aktivní přístup žáka je tím nejúčinnějším řešením.¹¹¹

Aktivní a smysluplné trávení volného času představuje další základní pilíř školního preventivního působení na žáky. Obecně můžeme volný čas vymezit jako dobu po skončení vyučování, organizovaných školních či mimoškolních aktivit. Jde o dobu, kterou má dítě samo pro sebe bez jakýchkoli povinností. Tento volný čas může dítě či mladistvý trávit různě ať již pobytem ve školní družině, popř. školního klubu u dětí starších, anebo návštěvou

¹¹¹ SKÁCELOVÁ, L a kol. *Primární prevence rizikového chování ve školství*. s. 41

různých zájmových kroužku v rámci školy nebo mimo ni. V neposlední řadě se stále více setkáváme s dětmi, které svůj volný čas tráví zcela neaktivně, tj. sledováním televize, hraním počítačových her nebo bezcílným touláním se po ulicích. U těchto dětí a mladistvých existuje významné riziko výskytu sociálně patologických jevů, samozřejmě i delikventního chování. Právě převládající pocit nudy, nenaplněnosti a nedostatku uspokojení může vést k tomu, že dítě začne svůj volný čas vyplňovat společensky nežádoucí činnostmi, jako jsou drobné krádeže a další protiprávní činnosti, které zahánějí pocit životní prázdnoty a neuspokojení.

Škola by měla být schopna nabídnout dostatek volnočasových aktivit, které budou dětem blízké. Jak potvrzují výzkumy, pokud má dítě nějakého koníčka či zálibu, výrazně se snižuje jeho ovlivnitelnost k páčání delikventní činnosti. Je nesporné, že právě nuda a určitá osobnostní nezakotvenost bývá častou příčinou delikvence. V tomto případě by škola měla zvláštní důraz věnovat dětem nějakým způsobem predisponovaným k delikventní činnosti.

Dle Krause by se měla prevence především zaměřovat na celkové **do držování zdravého životního stylu**. Zdravým životním stylem rozumíme rozvoj v oblasti tělesné, psychické i duchovní kultury osobnosti.¹¹²

Krejčová dodává, že zpravidla existují 2 přístupy škol k problematice prevence. V prvním případě se školy soustředí na podporu dobrého klimatu školy, rozvoj přátelských vztahů mezi žáky a učiteli a nabídku kvalitních mimoškolních aktivit. Toto pozitivní klima školy působí preventivně proti výskytu problematického chování. Školy uplatňující druhý přístup se soustředí na problematické chování až v momentě, kdy nastane. Tento přístup je značně represivní a vede posléze k tomu, že se výskyt problematického chování zvyšuje. Nelze očekávat, že se dospívající budou vyhýbat rizikovému chování, protože vidí odstrašující případy mezi svými vrstevníky. V praxi je tomu právě naopak, jedinec ostatní napodobuje a k problematické skupině inklinuje tím více.¹¹³

¹¹² KRAUS, B. *Základy sociální pedagogiky*. s. 216

¹¹³ KREJČOVÁ, L. *Psychologické aspekty vzdělávání dospívajících*. s. 147

5.3.2 Zásady prevence

Zoubková předkládá tři základní zásady procesu prevence kriminality, mezi které patří **nezanedbat, neodkládat a začít s ním od nejútlejšího věku dítěte.**¹¹⁴ Ne v až období pubescence a adolescence, kdy je riziko ohrožení sociálně patologickými jevy nejvyšší.

S tímto naprosto souhlasím, za užití vhodné formy přiměřené věku by měly být děti seznamovány s jejími základními zásadami již od nejútlejšího věku, tj. již od mateřské školy, ale největší důraz bych kladla hlavně na školu základní. Jak jsem již zmínila, období povinné školní docházky zahrnuje poměrně dlouhé a z hlediska vývoje rozmanité období, včetně období velmi kritických, jako je období pubescence, kdy jedincova náchylnost k páchání sociálně patologické činnosti je nejvyšší. Tímto nechci říci, že bychom se měli omezovat pouze na toto období, ale že velmi podstatné je věnovat se prevenci velmi systematicky a pravidelně po celou dobu školní docházky. Samozřejmě nesmíme zapomenout na preventivní působení na středních školách. V prevenci bychom měli pokračovat, ačkoli osobnost adolescenta je do značné míry tzv. hotová. Právě v období 16- 18 let je mladistvými pácháno nejvíce trestných činů či přestupků. Ale řekla bych, že tento jev je již do určité míry vyústěním předchozího vývoje. Přesto by škola neměla ve svém úsilí polevit a dále se snažit nabízet vhodné způsoby trávení volného času a dostatečněji prohlubovat informovanost.

Aby prevence byla dostatečná a účinná, měla by **přesahovat oblast školy**. Škola by neměla představovat jakési uzavřené společenství, svět sám pro sebe, ale měla by se otevřít svému nejbližšímu okolí, lokální komunitě. Právě tato propojenost a vzájemná spolupráce se mi jeví nesmírně důležitá. Oblast preventivního působení rodiny, školy a komunity by měla být co nejvíce provázaná a vzájemně se doplňovat. V praxi ovšem ještě stále mnoho škol není na takovéto společné spolupůsobení a otevřenost zvyklých. Školy se drží ve svých zajetých kolejkách a učitelé si tzv. nechtějí přidělovat práci.

Z tohoto pojetí otevřenosti vycházejí další zásady efektivní primární prevence, a to, dle Krause, **systemovost, systematičnost, komplexnost a hodnocení primární prevence neboli zpětná vazba.**¹¹⁵ To potvrzuje Zoubková a dodává, že je důležité, aby působení jednotlivých subjektů prevence bylo v souladu, tudíž je nutné jejich činnost neustále koordinovat. Problém tkví ve velké pluralitě subjektů, které ovšem pracují nezávisle na sobě, bez společného cíle. Toto spolupůsobení se týká nejen rodiny a školy, ale rovněž aktivit

¹¹⁴ ZOUBKOVÁ, I. *Kontrola kriminality mládeže*. s. 119

¹¹⁵ KRAUS, B. *Základy sociální pedagogiky*. s. 216

organizovaných orgány státní správy a územní samosprávy. Regionální zastupitelstva přejímají odpovědnost za zajišťování vnitřní bezpečnosti a veřejného pořádku.¹¹⁶

5.3.3 Dokumenty zabývající se školní prevencí

Aby byla školní prevence prováděna co nejefektivněji, vydalo Ministerstvo školství Metodický pokyn, který upravuje její provádění. Tento Metodický pokyn uvádí nejčastější typy rizikového chování, na které by se měla školní prevence zaměřit. Zdůrazňuje, že je nutné neopomíjet ani typy prevence sociálně patologických jevů, které s docházkou do školy přímo nesouvisejí. Mezi tyto negativní jevy dle Metodického pokynu ministerstva školství patří: domácí násilí, týrání a zneužívání dětí, včetně sexuálního, ohrožování mravní výchovy mládeže, poruchy příjmu potravy- mentální anorexie, mentální bulimie. Tento pokyn Ministerstva školství hovoří o ustálených postupech při prevenci a intervenci a stanovuje osoby odpovědné za tuto činnost. Rovněž tento dokument říká, že pozice metodika prevence musí být ve školách povinně obsazena jedním z učitelů pedagogického sboru a dále říká, že všichni učitelé by měli být vzděláváni v rámci prevence rizikového chování a měli by se jí v průběhu výuky zabývat. Zejména se zde hovoří o úloze třídního učitele a jeho preventivním působení na žáky. Tato problematika vyžaduje velmi úzkou spolupráci mezi všemi členy pedagogického sboru, a zároveň dalšími odborníky. Učitelé by měli vědět, na koho se v případě potřeby obrátit, a zároveň se od nich očekává včasné zachycení varovných signálů rizikového chování žáků.¹¹⁷

Vytvořit vlastní Školní preventivní strategii a Minimální preventivní program má ze zákona povinnost každá škola. Jeho vytvoření a uskutečňování je zajišťováno metodikem prevence, výchovným poradcem a dalšími pedagogickými pracovníky školy. Tento Minimální preventivní program se orientuje na prevenci nejčastějších sociálně patologických jevů, samozřejmě i na prevenci delikvence a kriminality.

Nešpor a Csémy uvádějí základní kritéria efektivního programu prevence na školách:

1. odpovídá věku

¹¹⁶ ZOUBKOVÁ, I. *Kontrola kriminality mládeže*. s. 120

¹¹⁷ KREJČOVÁ, L. *Psychologické aspekty vzdělávání dospívajících*. s. 153- 156

2. je malý a interaktivní
3. zahrnuje podstatnou část žáků
4. zahrnuje získání relevantních sociálních dovedností a dovedností potřebných pro život
5. bere v úvahu místní specifika
6. využívá pozitivní modely
7. je soustavný a dlouhodobý
8. je prezentován kvalifikovaně a důvěryhodně
9. je komplexní a využívá více strategií
10. počítá s komplikacemi a nabízí možnosti, jak je zvládat¹¹⁸

Školní preventivní strategie

Jde o dlouhodobý preventivní program pro školy a školská zařízení. Je součástí Školního vzdělávacího programu, který vychází z Rámcového vzdělávacího programu. Obsahuje jasně definované krátkodobé a dlouhodobé cíle, které přizpůsobuje kulturním, sociálním a politickým okolnostem i struktuře školy či specifické populaci v rámci školy a jejím okolím. Neměla by být vytvářena pouze metodikem prevence či ředitelem školy, ale v její tvorbě by měli být zainteresováni všichni pedagogičtí pracovníci školy, zejména třídní učitelé, ale i žáci školy. Usiluje o předcházení výskytu rizikových forem chování, popř. se je pokouší snižovat takovým způsobem, že se snaží své žáky dobře informovat a činit odpovědná rozhodnutí. Zaměřuje se na rizikové žáky pocházející ze sociálně, kulturně či jinak znevýhodněného prostředí. Snaží se podporovat zdravý životní styl zaměřený na dosahování tělesného i duševního blaha (výchova ke zdraví, osobní a duševní hygiena, výživa a pohybové aktivity) a rozvoj sociálních kompetencí žáků. Dává podněty ke zpracování Minimálního preventivního programu.¹¹⁹

Velmi důležité je, aby preventivní působení bylo neoddělitelnou součástí výuky a života základních škol. Preventivní aktivity by měly být přirozeně začleněny do všech vyučovacích předmětů. Nejčastěji se s nimi setkáváme v předmětech výchova ke zdraví, rodinná či občanská výchova, biologie, český jazyk, tělocvik a výtvarná výchova. Samozřejmě by měly

¹¹⁸ NEŠPOR, K. a kol. *Jak zůstat fit a předejít závislosti*. s. 91- 93

¹¹⁹ *Metodické doporučení k primární prevenci rizikového chování u dětí, žáků a studentů ve školách a školských zařízeních, č.j. 21291/2010-28*. [online]. [cit. 2012-06-18].

být zařazovány i do mimoškolních činností, jako jsou školní družiny a kluby, zájmové kroužky, výlety, exkurze atd.

Minimální preventivní program

Představuje konkrétní školní dokument zaměřený na výchovu a vzdělávání žáků ke zdravému životnímu stylu, emoční a sociální rozvoj a rozvoj komunikačních dovedností. Tento program je založen na efektivní spolupráci všech pracovníků školy a zákonných zástupců žáků. Je každoročně vypracováván školním metodikem prevence, průběžně vyhodnocován a na konci školního roku je zhodnocena kvalita a efektivita zvolených strategií primární prevence. Toto hodnocení je součástí výroční zprávy o činnosti školy.¹²⁰ Dobře vytvořený Minimální preventivní program respektuje specifika dané školy a regionu, míru problémů v oblasti sociálně patologických jevů na dané škole. Součástí tohoto plánu je i řád školy a krizový plán. Krizový plán obsahuje postoj školy k nežádoucímu chování a postup opatření při jeho porušení.

5.3.4 Subjekty realizující školní prevenci

Jedním z nejdůležitějších realizátorů Minimálního preventivního programu je školní metodik prevence. Neméně důležitou roli rovněž zastávají samotní učitelé.

Školní metodik prevence¹²¹

Dle pokynů MŠMT jsou úkoly školního metodika prevence následující:

- koordinace tvorby a kontrola realizace preventivního programu školy
- koordinace a participace na realizaci aktivit školy zaměřených na prevenci sociálně patologického chování
- metodické vedení činnosti pedagogických pracovníků školy v oblasti prevence sociálně patologických jevů (vyhledávání problémových projevů chování, preventivní práce s třídními kolektivy apod.)

¹²⁰ *Metodické doporučení k primární prevenci rizikového chování u dětí, žáků a studentů ve školách a školských zařízeních, č.j. 21291/2010-28.* [online]. [cit. 2012-06-18].

¹²¹ *Vyhláška č. 72/2005 Sb., o poskytování poradenských služeb ve školách a školských poradenských zařízeních.* [online]. [cit. 2012-06-18].

- koordinace vzdělávání pedagogických pracovníků v oblasti prevence sociálně patologických jevů
- koordinace přípravy a realizace aktivit zaměřených na integraci žáků cizinců, prioritou je prevence rasismu a přijímání odlišnosti
- koordinace spolupráce školy s orgány státní správy a samosprávy v oblasti prevence sociálně patologických jevů
- kontaktování odborného pracoviště a současná pomoc při intervenci v případě akutního výskytu sociálně patologických jevů
- shromažďování odborných zpráv a informací o žácích, kteří jsou v péči specializovaných poradenských zařízení

Učitel

Často bývá učitel pojímán jako expert ve svém oboru, který má širokou základnu vědomostí a dovedností. Ovšem podíváme-li se na jeho práci podrobněji, vidíme, že pracuje s lidmi, resp. žáky, a vytváří s nimi vztahy. Z tohoto hlediska můžeme na učitele nazírat rovněž jako na pomáhajícího profesionála. Jak uvádí Lorenzová in Obst, učitel je ten, kdo pomáhá, kdo vyvádí žáka ze tmy nevědomí na světlo poznání.¹²² V učitelových rukách je soustředěna velká moc ovlivňovat své žáky, tedy nejen předávat znalosti a dovednosti, ale i formovat jejich názory a postoje, hodnoty. Velkou roli přitom hraje samotná osobnost učitele, jeho osobnostní vlastnosti, názory, postoje.

Je samozřejmé, že na realizaci školní prevence, resp. prevence delikvence a kriminality, se podílejí i další subjekty. Nejčastěji školy realizují preventivní programy kriminality a delikvence ve spolupráci s Policií ČR a místními občanskými sdruženími, která se touto problematikou zabývají. Členové policejního sboru či jiní pracovníci navštěvují základní školy a podávají žákům základní informace, při současné snaze o co největší zapojení žáků při řešení problémových situací.

¹²² OBST, O., KALHOUS, Z.. *Školní didaktika*. s. 100

III. Praktická část

6. Empirické šetření

6.1. Cíl výzkumného šetření, výzkumný problém a hypotézy

Cílem praktické části diplomové práce je zjistit, jaké mají žáci znalosti o problematice delikvence či kriminality a jaké postoje k ní zaujímají, zejména pak k její prevenci realizované školou či lokální komunitou nejčastěji formou poskytování informací nebo nabídkou volnočasových aktivit. Jinými slovy lze říci, že cílem praktické části diplomové práce bude sledování efektivity preventivního působení školy a lokální komunity v oblasti delikvence a kriminality. Tyto výzkumem zjištěné poznatky mohou sledovaným školám či lokální komunitě pomoci v jejich dalším budoucím preventivním směřování. Konkrétně prostřednictvím odpovědí respondentů zjišťují jejich zkušenosti s protiprávním jednáním, teoretické znalosti o problematice delikvence (kriminality), postoje k zajišťované prevenci a v neposlední řadě možnosti trávení volného času ve škole a v blízkém okolí.

Tento pohled na problematiku prevence zároveň dokreslují informace získané během rozhovoru s metodiky prevence na jednotlivých základních školách a informace získané z analýzy dokumentů prevence, které byly k dispozici na webových stránkách města Strakonice.

Výzkumné problémy

1. Setkávají se žáci s protiprávním jednáním?
2. Mají žáci základní teoretické znalosti v oblasti protiprávního jednání a jeho prevence?
3. Jaké postoje žáci zaujímají k preventivním aktivitám školy a lokální komunity?
4. Poskytuje žákům jejich lokální komunita dostatek možností, jak trávit volný čas?

Hypotézy

H1: Většina žáků se s protiprávním jednáním setkala, ať už jako svědek, pachatel, nebo oběť.

H2: Většina žáků má základní teoretické znalosti o problematice protiprávního jednání a ví, co rozumíme jeho prevencí.

H3: Školy se problematice prevence delikvence a kriminality věnují dostatečně a pravidelně, učitelé se žáky na toto téma hovoří a žáci považují tyto přednášky či besedy za zajímavé.

H4: Nabídka volnočasových aktivit ve škole a v jejím okolí je dostatečná.

6.2. Charakteristika vzorku respondentů

Výzkumu, který se uskutečnil v měsíci dubnu 2012 na čtyřech základních školách ve Strakonících, se zúčastnilo 118 žáků devátých ročníků. Věk žáků byl v rozmezí 14- 16 let. Jednalo se o chlapce i dívky, chlapců bylo 60, dívek 58. Konkrétně se jednalo o žáky ZŠ Povážské (Nad Školou 560, Strakonice), ZŠ Dukelské (Dukelská 166, Strakonice), ZŠ Poděbradova (Jiřího z Poděbrad 882, Strakonice) a ZŠ F. L. Čelakovského (Jezerní 1280, Strakonice, pozn. dále jen Čelakovského). Všechny zmiňované školy byly školy státní, městské.

6.3. Metody a postup výzkumného šetření

V první části výzkumu jsem použila metodu dotazníkového šetření. Tato metoda představuje metodu kvantitativně zaměřenou. Její výhodou je získání poměrně velkého množství dat během krátké doby od velkého počtu respondentů. Při výzkumu jsem použila nestandardizovaný dotazník, tvořený celkem 16 otázkami. Tento anonymní dotazník jsem rozdala mezi žáky 9. ročníků čtyř různých základních škol ve Strakonících. Žáci byli poučeni o způsobu vyplňování dotazníku. Na tomto místě bych navíc dodala, že v dotazníku jsem namísto termínu delikvence, užívala termín kriminalita, jelikož se domnívám, že je pro žáky srozumitelnější a lépe si dovedou uvědomit jeho obsah. V dotazníku se vyskytovaly jak otázky uzavřené, polouzavřené, tak otevřené. Některé otázky vyžadovaly pouze odpověď ano-ne, jiné byly zaměřeny na získání žákova názoru, postoje či vědomosti, tedy byly otevřené. Na některé otázky bylo možno odpovědět více možnostmi, či doplnit vlastní chybějící

možnost. První dvě otázky dotazníku byly obecné, zjišťovaly pohlaví a věk respondenta. Poté následovala skupina otázek zaměřujících se na zkušenost s protiprávním jednáním, zda se s ním respondent setkal, s jakým konkrétně a jakou roli při tomto jednání hrál. Další skupina otázek zjišťovala znalosti či povědomí v trestně právní oblasti a pochopení významu termínu prevence kriminality. Skupina otázek 9- 12 se týkala role školy v prevenci delikvence a postojů žáků k ní. Poslední z těchto otázek zkoumala, na koho by se žák obrátil v případě kontaktu s protiprávním jednáním. Poslední okruh otázek se zaměřoval na volnočasovou oblast. Konkrétně se zajímal o to, jak žáci nejčastěji tráví svůj volný čas, zda navštěvují nějakou zájmovou aktivitu a zejména, co si myslí o jejich nejbližším okolí a možnostech aktivního trávení volného času.

V druhé doplňující části výzkumu jsem použila metodu rozhovoru. Metoda rozhovoru je řazena mezi metody kvalitativní. Rozhovor byl tvořen pěti otázkami určenými pro metodiky prevence na jednotlivých základních školách. Otázky sloužily k doplnění pohledu na problematiku prevence a její konkrétní užívané formy. Pro další doplnění informací jsem prostudovala některé další dokumenty týkající se prevence v dané lokální komunitě.

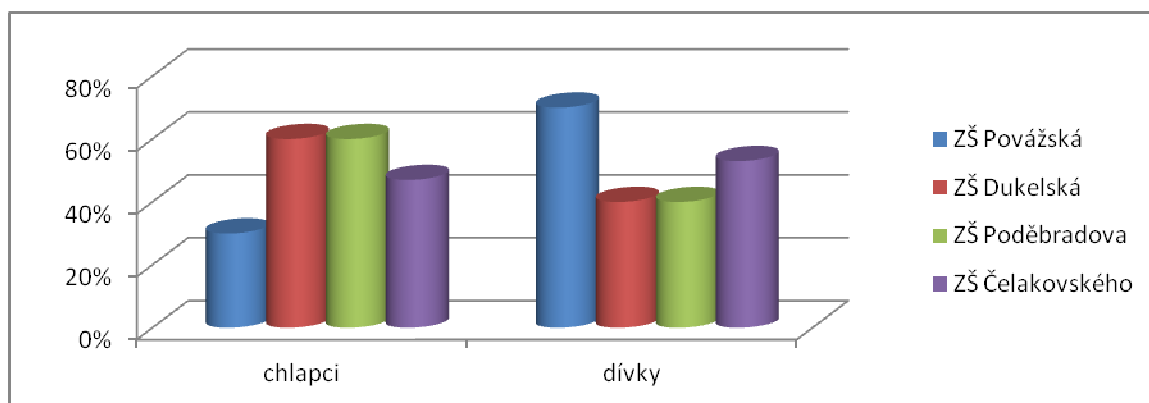
Celkově se výzkumné šetření zaměřovalo na roli školy a lokální komunity v oblasti prevence delikvence a kriminality, tj. jejich efektivitu fungování.

6.4. Prezentace a interpretace výsledků

6.4.1 Dotazníkové šetření

Otázka č. 1: Jsi chlapec, nebo dívka?

Graf č. 1: Pohlaví respondentů (tabulka č. 1.1- 1.4 ad tabulková příloha)

Na ZŠ Povážské se výzkumu účastnilo 30% chlapců a 70% dívek.

Na ZŠ Dukelské se výzkumu účastnilo 60% chlapců a 30% dívek.

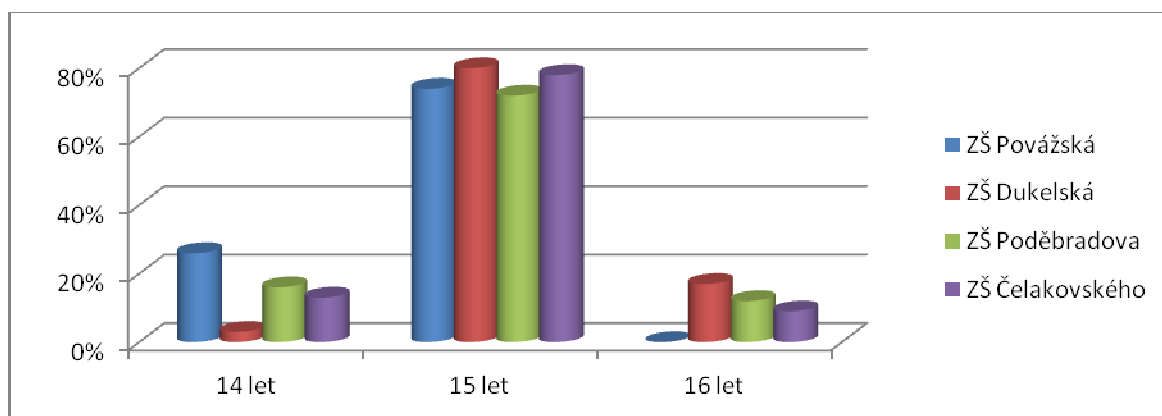
Na ZŠ Poděbradově se výzkumu účastnilo 60% chlapců a 40% dívek.

Na ZŠ Čelakovského se výzkumu účastnilo 47% chlapců a 53% dívek.

Souhrnně se výzkumu účastnilo 118 respondentů, z toho 51% chlapců a 49 % dívek (viz tabulka č. 1.5 ad tabulková příloha).

Otázka č. 2: Kolik je Ti let?

Graf č. 2: Věk respondentů (tabulka č. 2.1- 2.4 ad tabulková příloha)

Na ZŠ Povážské bylo 26% žáků 14 letých, 74% žáků 15 letých a žádný 16 letý žák.

Na ZŠ Dukelské byla 3% žáků ve věku 14 let, 80% žáků ve věku 15 let a 17% žáků ve věku 16 let.

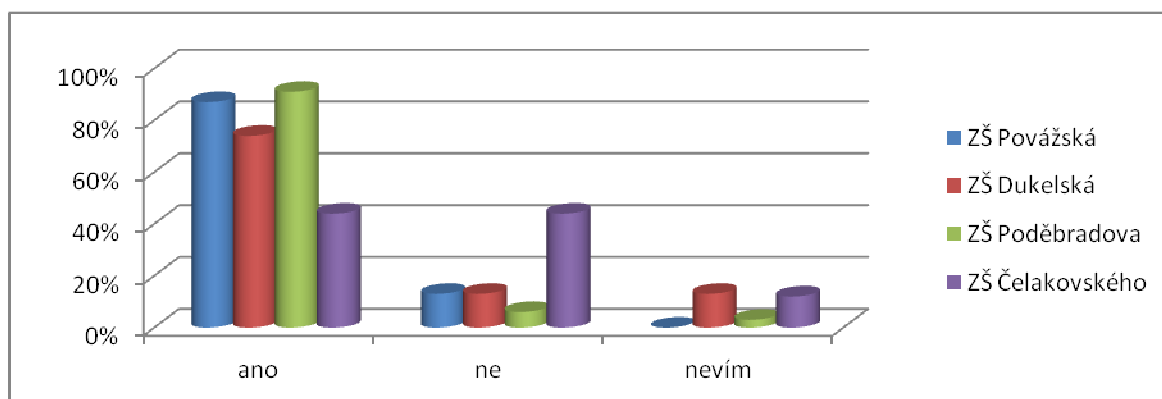
Na ZŠ Poděbradově bylo 16% žáků 14 letých, 72% žáků 15 letých a 12% žáků 16 letých.

Na ZŠ Čelakovského bylo 13% žáků ve věku 14 let, 78% žáků ve věku 15 let a 9% žáků ve věku 16 let.

Celkově můžeme říci, že většina dotázaných žáků byla 15 letých (76%). 14 letých bylo 14% a 16 letých 10% (viz tabulka č. 2.5 ad tabulková příloha)

Otázka č. 3: Setkal/a jsi se někdy s protiprávním jednáním (trestným činem, přestupkem)?

Graf č. 3: Zkušenost s protiprávním jednáním (tabulka č. 3.1- 3.4 ad tabulková příloha)

Na ZŠ Povážské se s protiprávním chováním setkalo 87% žáků, 13% žáků dosud nemělo žádnou zkušenost. Žádný žák neoznačil odpověď nevím.

Na ZŠ Dukelské se s protiprávním jednáním setkalo 74% žáků, 13% žáků nemělo žádnou zkušenost a stejný počet žáků, tj. 13% si nebylo jistých.

Na ZŠ Poděbradově se s delikventním chováním setkalo dokonce 91% žáků, 6% bylo bez zkušenosti a pouze 3% žáků označila odpověď nevím.

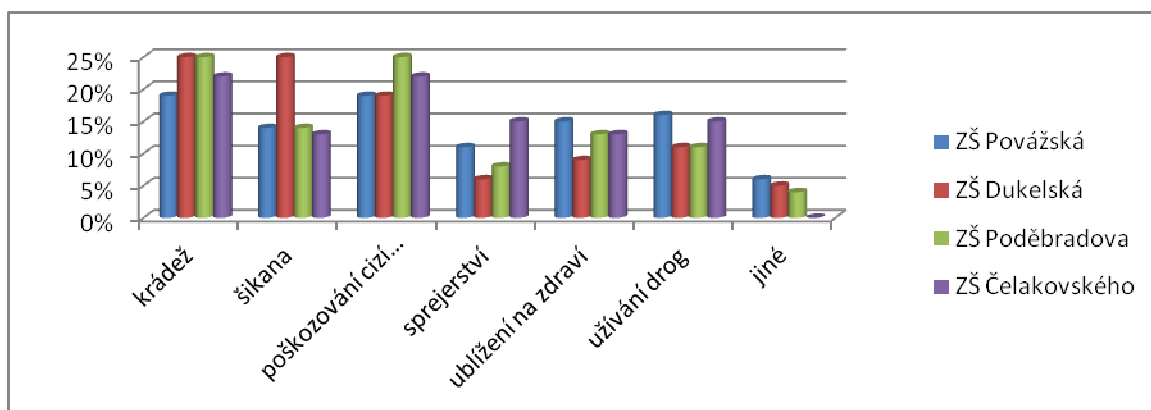
Na ZŠ Čelakovského se protiprávním jednáním setkalo pouze 44% žáků, stejné procento žáků nemělo žádnou zkušenost a 12% označilo odpověď nevím.

Celkově ze šetření vyplývá, že většina všech žáků se s protiprávním jednáním setkala (73%). 20% žáků se s delikventním jednáním nesetkalo a 7% žáků uvedlo odpověď nevím (viz tabulka č. 3.5 ad tabulková příloha).

Otázka č. 4: O jaké protiprávní jednání šlo? Můžeš uvést více možností.

Na tuto otázku bylo možné odpovědět více možnostmi, tudíž celkový počet odpovědí není shodný jako počet žáků.

Graf č. 4: Zkušenost s konkrétním protiprávním jednáním (tabulka č. 4.1- 4.4 ad tabulková příloha)

Na ZŠ Povážské se nejvíce žáků setkala s krádeží a poškozením cizí věci (19% odpovědí), následujícím protiprávním jednáním bylo užívání drog (16%), ublížení na zdraví (15%) a šikana (14%). Nejméně žáků se setkala se sprejerstvím (11%) a 3 žáci (6% odpovědí) uvedli jiné protiprávní jednání, a to ve dvou případech užívání alkoholu u dětí a mladistvých a v jednom případě týrání domácího zvířete.

Na ZŠ Dukelské bylo rovněž nečastěji označovaným chováním krádež (25% odpovědí), ale také šikana (25%), poté následovalo poškození cizí věci (19%), užívání drog (11%), ublížení na zdraví (9%) a opět nejméně žáků se setkala se sprejerstvím (6%). S jiným chováním se setkali pouze 2 žáci, a to s dopravními přestupky (5%).

Na ZŠ Poděbradově se na prvních místech umístila současně krádež (25% odpovědí) a poškození cizí věci (25%), dále následovala šikana (14%), ublížení na zdraví (13%), užívání drog (11%) a opět v poslední řadě sprejerství (8%). 5 žáků (4% odpovědí) uvedlo, že se setkala s jiným protiprávním jednáním, a to s dopravním přestupkem, házením petard na jiného člověka a ve dvou případech s kouřením dětí a mladistvých.

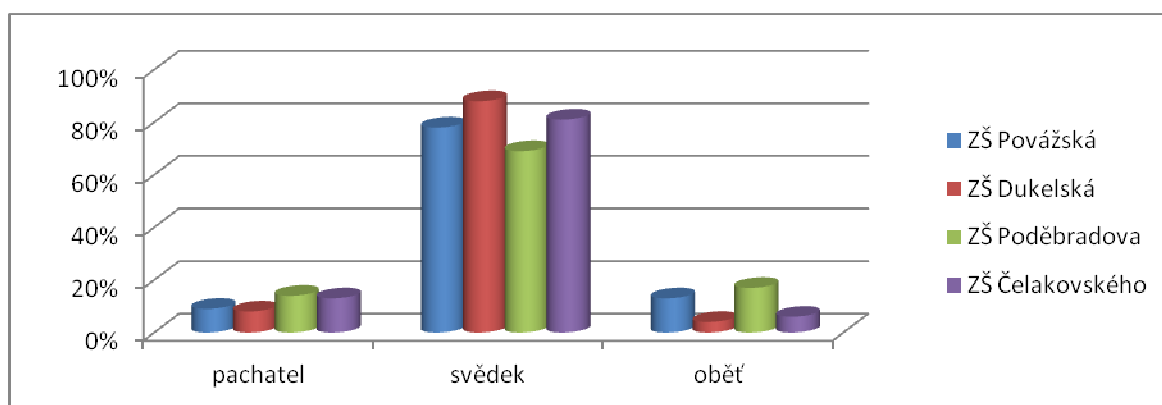
Na ZŠ Čelakovského se žáci nejčastěji setkali s krádeží a poškozením cizí věci, a to shodně v 22% odpovědí, poté následovalo užívání drog (15%) a sprejerství (15%), nejméně byla zmiňována šikana (13%) a ublížení na zdraví, tuto variantu tvořilo 13% odpovědí.

Z šetření vyplývá, že se respondenti nejčastěji setkali s krádeží (23%) a poškozováním cizí věci (22%), poté se šikanou (17%), která výrazně dominovala na ZŠ Dukelské. Dále následovalo užívání drog (13%) a ublížení na zdraví (12%). Sprejerství dominovalo na ZŠ Čelakovského, ale celkově se s ním setkala pouze 9% žáků. 4% žáků se setkala s jiným protiprávním jednáním (viz tabulka č. 4.5 ad tabulková příloha)

Otázka č. 5: Při tomto jednání jsi byl/a přítomen/mna jako? Můžeš uvést více možností.

Tato otázka rovněž nabízela více možností odpovědi, tudíž celkový počet odpovědí není shodný s počtem žáků. Navíc někteří žáci na tuto otázku neodpověděli, jelikož se protiprávním jednáním neseťkali.

Graf č. 5: Přítomnost při protiprávním jednání jako...(tabulka č. 5.1- 5.4 ad tabulková příloha)

Na ZŠ Povážské naprostá většina žáků uvedla, že byla přítomna jako svědek (78% odpovědí), poté jako oběť (13%) a nejméně jako pachatel (9%).

Na ZŠ Dukelské rovněž největší počet žáků uvedl, že byl přítomen jako svědek (88% odpovědí), dále následoval pachatel (8%) a nejméně žáků se stalo obětí (4%).

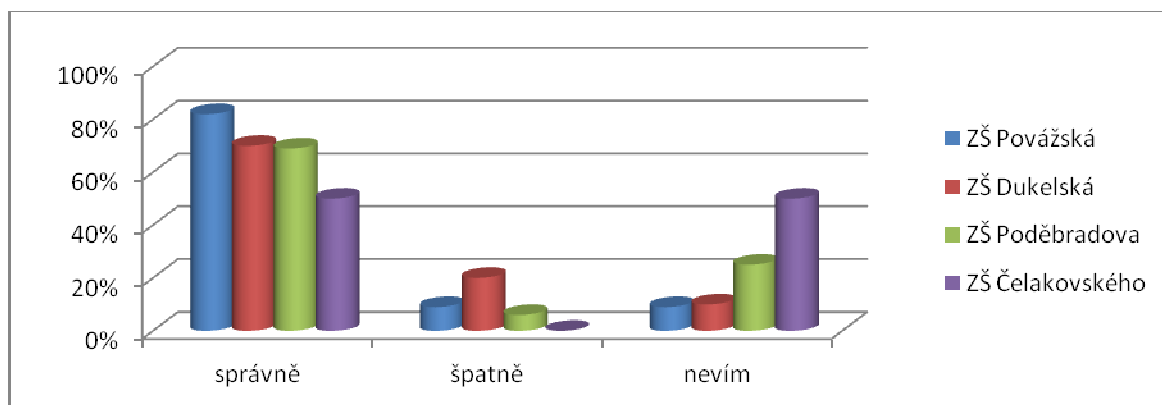
Na ZŠ Poděbradově se již situace lišila, opět bylo nejvíce žáků při protiprávním jednání přítomno jako svědek (69% odpovědí), ale zvýšil se počet těch, kteří se stali obětí (17%) a pachatelem (14%).

Na ZŠ Čelakovského rovněž naprostá většina žáků uvedla, že byla při protiprávním jednání přítomna jako svědek, a to v 81% odpovědí, 13% žáků tvrdilo, že bylo přítomno jako oběť a pouze 6% žáků se označilo za pachatele.

Z šetření vyplývá, že nejvíce žáků bylo při protiprávním jednání přítomno jako svědek (78% odpovědí), tj. že se ho přímo nezúčastnilo. Pachatelů a obětí bylo shodně 11 % (viz tabulka č. 5.5 ad tabulková příloha). Nejvíce pachatelů bylo přítomno na ZŠ Poděbradově a Čelakovského. Nejvíce žáků, kteří se označili za oběť, bylo přítomno na ZŠ Poděbradově a Povážské.

Otázka č. 6: Dokázal/a bys jmenovat rozdíl mezi trestným činem a přestupkem? Napiš.

Graf č. 6: Rozdíl mezi trestným činem a přestupkem (tabulka č. 6.1- 6.4 ad tabulková příloha)

Na ZŠ Povážské převážná většina žáků (82%) jmenovala alespoň jeden základní rozdíl mezi trestným činem a přestupkem. Nejčastěji byla zmiňována vyšší závažnost trestného činu. 9% žáků nevedlo nic, nebo odpověď nevím. Stejně procento žáků uvedlo chybnou odpověď.

Na ZŠ Dukelské uvedlo správnou odpověď 70% žáků. 10% nevědělo, nebo nenapsalo nic a 20% žáků odpovědělo chybně.

Na ZŠ Poděbradově 69% žáků odpovědělo správně. 15% nevedlo žádnou odpověď, nebo nevědělo a 6% odpovědělo chybně.

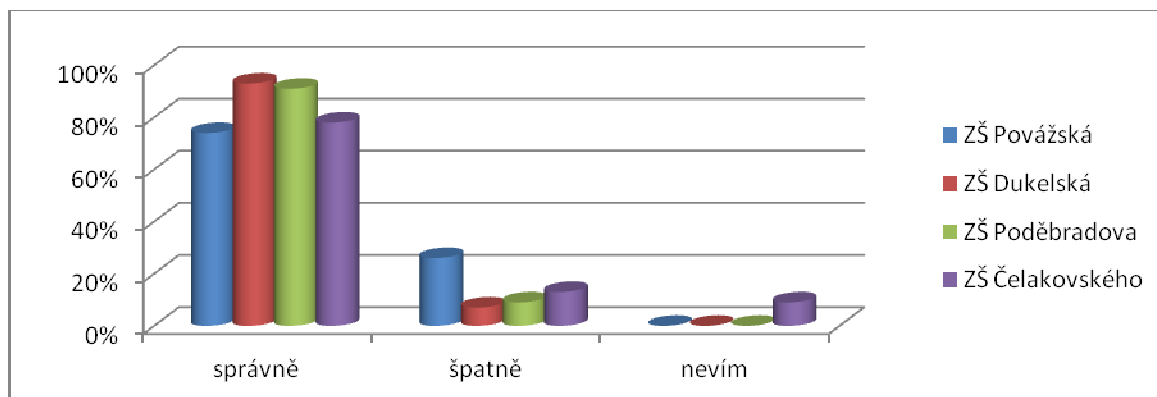
Na ZŠ Čelakovského odpovědělo na otázku správně 50% žáků, stejné procento respondentů uvedlo odpověď nevím. Chybně neodpověděl nikdo.

Z šetření vyplývá, že většina žáků dovede definovat rozdíl mezi trestným činem a přestupkem (67%), nejčastěji byla zmiňována u trestného činu vyšší závažnost a peněžní pokuta u majetkových trestných činů nad 5000 Kč. Pokud žák uvedl alespoň jeden správný rozdíl, považovala jsem jeho odpověď za správnou. Pouze malé procento žáků odpovědělo

nesprávně (8%). O něco více žáků zvolilo odpověď nevím (25%), přičemž nejvíce jich bylo na ZŠ Čelakovského (viz tabulka č. 6.5 ad tabulková příloha).

Otázka č. 7: Víš, od kolika let jsi v našem státě trestně zodpovědný/á? Napiš.

Graf č. 7: Hranice trestní odpovědnosti v ČR (tabulka č. 7.1- 7.4 ad tabulková příloha)

Na ZŠ Povážské na tuto otázku překvapivě odpovědělo správně pouze 74% žáků, 26% žáků uvedlo chybnou odpověď, ve všech případech 18 let. Nikdo neodpověděl nevím.

Na ZŠ Dukelské odpovědělo správně 93% žáků, 7% žáků odpovědělo chybně, rovněž uvedlo jako správnou odpověď věk 18 let. Nikdo neodpověděl nevím.

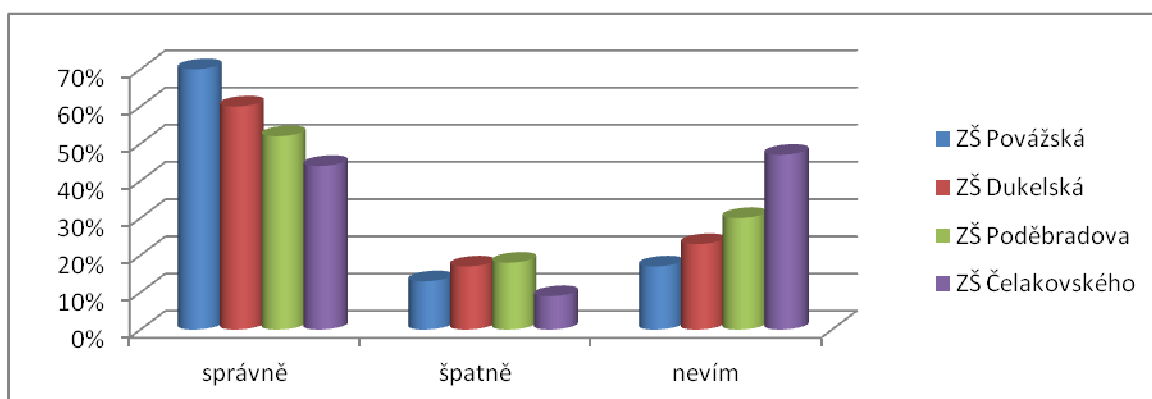
Na ZŠ Poděbradově bylo 91% správných odpovědí a 9% chybných, opět jako na předchozích školách byl nejčastěji uváděn věk 18 let. Opět odpověď nevím ne zvolil nikdo.

Na ZŠ Čelakovského označilo správnou odpověď 15 let 78% žáků, 13% žáků uvedlo špatnou odpověď a 9% žáků zvolilo odpověď nevím.

Ze šetření vyplývá, že většina žáků znala věk počátku trestní zodpovědnosti v ČR, tj. 15 let (85%). Malé procento žáků odpovědělo chybně (13%), nejčastěji byl chybně udáván věk 18 let. Nejméně žáků (3%) zvolilo odpověď nevím (viz tabulka č. 7.5 ad tabulková příloha). Nejvíce žáků, kteří odpověděli nevím, pocházelo ze ZŠ Čelakovského. Nejvíce žáků, kteří zvolili chybnou odpověď, bylo ze ZŠ Povážské.

Otázka č. 8: Co si představíš pod pojmem prevence kriminality?

Graf č. 8: Vysvětlení termínu prevence kriminality (tabulka č. 8.1- 8.4 ad tabulková příloha)

Na ZŠ Povážské na otázku týkající se prevence uvedlo správnou odpověď 70% respondentů, 13% respondentů odpovědělo chybně a 17% nenapsalo odpověď žádnou, nebo uvedlo nevím.

Na ZŠ Dukelské správně odpovědělo 60% žáků, chybnou odpověď uvedlo 17% žáků a 13% žáků buď neopovědělo vůbec, nebo uvedlo odpověď nevím.

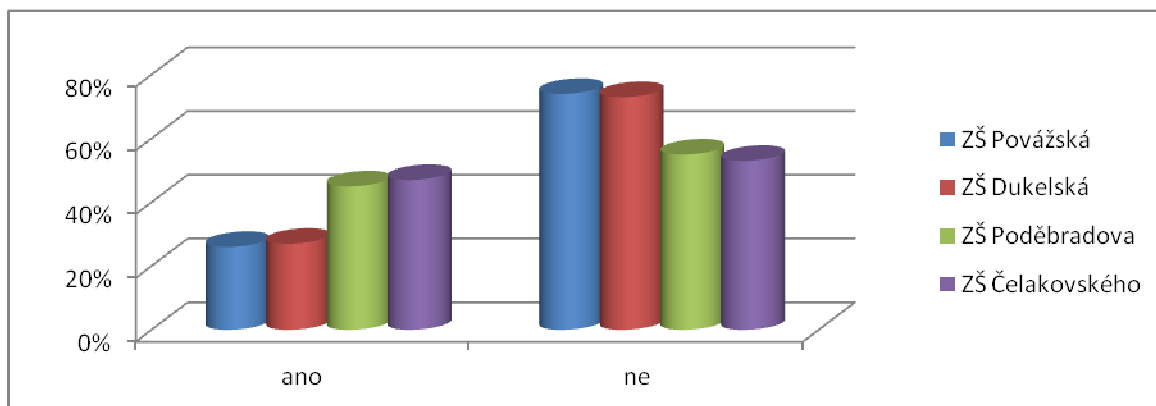
Na ZŠ Poděbradově se počet žáků, který odpověděl správně, opět snížil, a to na 52%, nesprávnou odpověď uvedlo 18%, 30% žáků neuvedlo žádnou odpověď, nebo odpověď nevím.

Na ZŠ Čelakovského správně odpovědělo pouze 44% žáků, špatnou odpověď napsalo 9% žáků a 47% žáků uvedlo odpověď nevím, nebo žádnou.

Ze šetření vyplývá, že většina žáků (55%) dokáže vysvětlit pojem prevence kriminality. Nejčastěji byla uváděna odpověď předcházení trestné činnosti a přestupků, kterou jsem hodnotila jako správnou. 31% žáků uvedlo odpověď nevím a 14% žáků odpovědělo chybně (viz tabulka č. 8.5 ad tabulková příloha). Pouze na ZŠ Čelakovského více žáků uvedlo odpověď nevím, nebo neodpovědělo vůbec. Nejvíce chybných odpovědí bylo zaznamenáno u žáků ZŠ Poděbradovy.

Otázka č. 9: Měl/a jsi v tomto školním roce nějakou přednášku či besedu zaměřenou na prevenci kriminality, tj. jejímu předcházení?

Graf č. 9: Přednáška zaměřená na prevenci kriminality v letošním školním roce (tabulka č. 9.1- 9.4 ad tabulková příloha)

Na ZŠ Povážské 26% žáků uvedlo, že v poslední době mělo přednášku zaměřenou na prevenci kriminality, 74% žáků uvedlo, že nemělo.

Na ZŠ Dukelské uvedlo 27% žáků, že přednášku mělo, zbytek, 73% žáků, uvedl odpověď, že přednášku zaměřenou na prevenci kriminality v poslední době neměl.

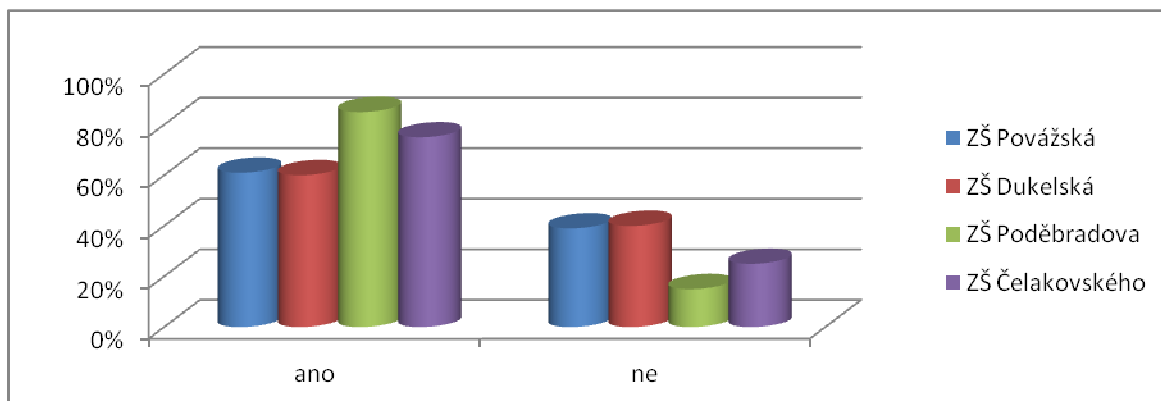
Na ZŠ Poděbradově 45% žáků mělo v nedávné době přednášku zaměřenou na prevenci kriminality, větší procento žáků, 55%, uvedlo, že nemělo.

Na ZŠ Čelakovského uvedlo 47% žáků, že přednášku týkající se prevence kriminality v poslední době mělo, 53% žáků uvedlo odpověď ne.

Ze šetření vyplývá, že většina dotazovaných žáků (63%) v poslední době přednášku zaměřenou na prevenci kriminality neměla. 37% žáků odpovědělo opačně (viz tabulka č. 9.5 ad tabulková příloha)

Otázka č. 10: Hovořil s vámi během hodiny nějaký učitel o kriminalitě a její prevenci?

Graf č. 10: Probírání tématu kriminality s učitelem či učiteli (tabulka č. 10.1- 10.4 ad tabulková příloha)

Na ZŠ Povážské na otázku, zda s nimi hovořil během hodiny nějaký učitel o kriminalitě a její prevenci, odpovědělo ano 61% žáků, odpověď ne uvedlo 39% respondentů.

Na ZŠ Dukelské na tuto otázku odpovědělo kladně 60% žáků, odpověď ne zvolilo 40% žáků.

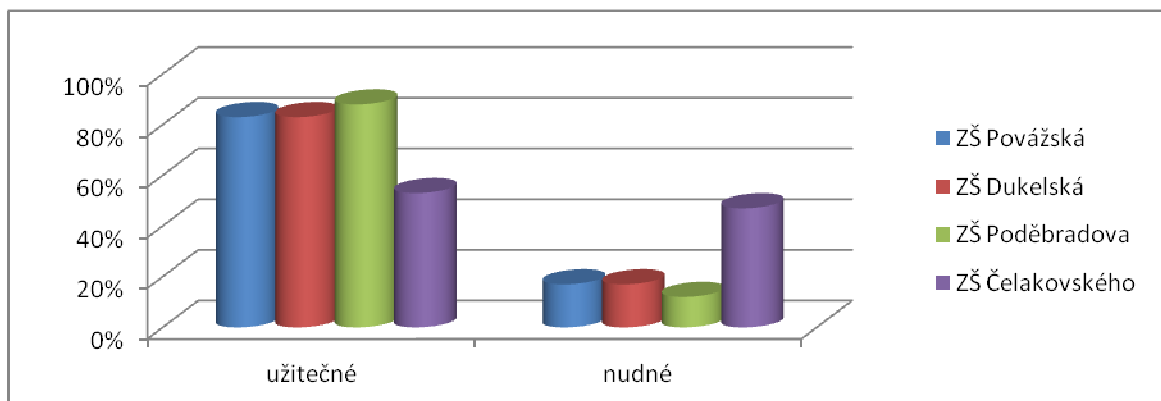
Na ZŠ Poděbradově odpověď ano uvedlo 85% žáků, ne odpovědělo 15% žáků.

Na ZŠ Čelakovského 75% žáků odpovědělo ano, 25% žáků zvolilo odpověď ne.

Ze šetření vyplývá, že s většinou žáků (71%) hovořil během hodiny nějaký učitel o kriminalitě a její prevenci. S 29% žáků hovořeno nebylo (viz tabulka č. 10.5 ad tabulková příloha). Nejméně bylo se žáky hovořeno na ZŠ Povážské a Dukelské.

Otázka č. 11: Tyto přednášky považuješ za...

Graf č. 11: Přednášky zaměřené na prevenci kriminality (tabulka č. 11.1- 11.4 ad tabulková příloha)

Na ZŠ Povážské 83% žáků považuje přednášky zaměřené na prevenci kriminality za užitečné a dobrý zdroj informací, 17% žáků za nudné.

Na ZŠ Dukelské uvedlo rovněž 83% žáků, že přednášky zaměřené na prevenci kriminality jsou užitečné a představují dobrý zdroj informací, 17% žáků je naopak považuje za nudné.

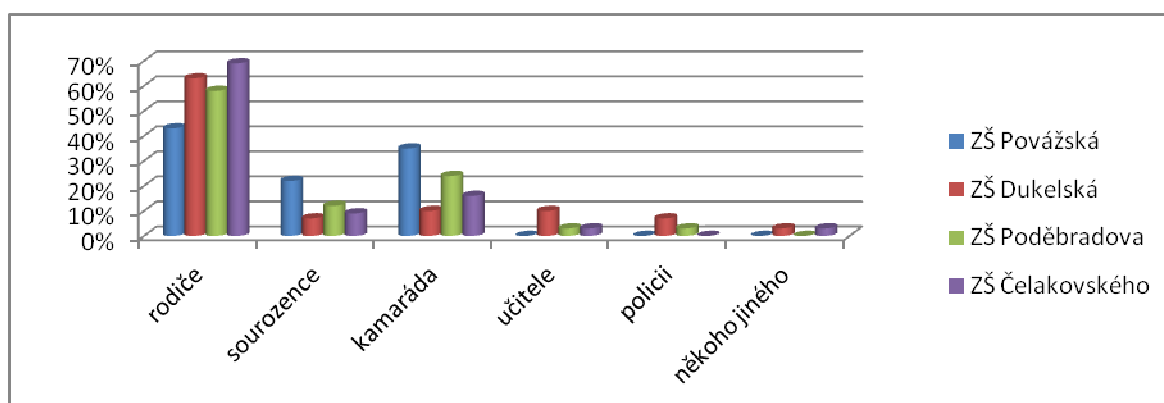
Na ZŠ Poděbradově pro 88% žáků představují tyto přednášky užitečný zdroj informací, pouze 12% žáků uvedlo, že jsou nudné a nic nového se z nich nedozvědí.

Na ZŠ Čelakovského byla situace poněkud jiná, pouze 53% žáků považuje tyto přednášky za užitečné a dobrý zdroj informací, 47% žáků si myslí, že jsou nudné a nic nového se z nich nedozvědí.

Ze šetření vyplývá, že většina žáků (76%) považuje přednášky za užitečné a dobrý zdroj informací. 24% žáků považuje tyto přednášky za nudné (viz tabulka č. 11.5 ad tabulková příloha). Poněkud jiná situace je na ZŠ Čelakovského, kde skoro polovina žáků považuje tyto přednášky za nudné.

Otázka č. 12: Pokud bys věděl/a o nějakém protiprávním jednání a chtěl/a by ses s tím někomu svěřit. Na koho by ses v první řadě obrátil/a? Uveď 1 možnost.

Graf č. 12: Osoby, na které by se žák v případě problému obrátil (tabulka č. 12.1- 12.4 ad tabulková příloha)

Na ZŠ Povážské by se nejvíce žáků obrátilo na rodiče, 43%, poté na kamaráda, 35% a na sourozence, 22%, na pedagogického pracovníka a policii by se neobrátil žádný žák.

Na ZŠ Dukelské by se rovněž nejvíce žáků obrátilo na své rodiče, 63%, poté následovala odpověď kamarád a učitel, 10% žáků, na sourozence a policii by se obrátilo shodně 7% žáků.

Na někoho jiného by se obrátila 3% dotázaných žáků.

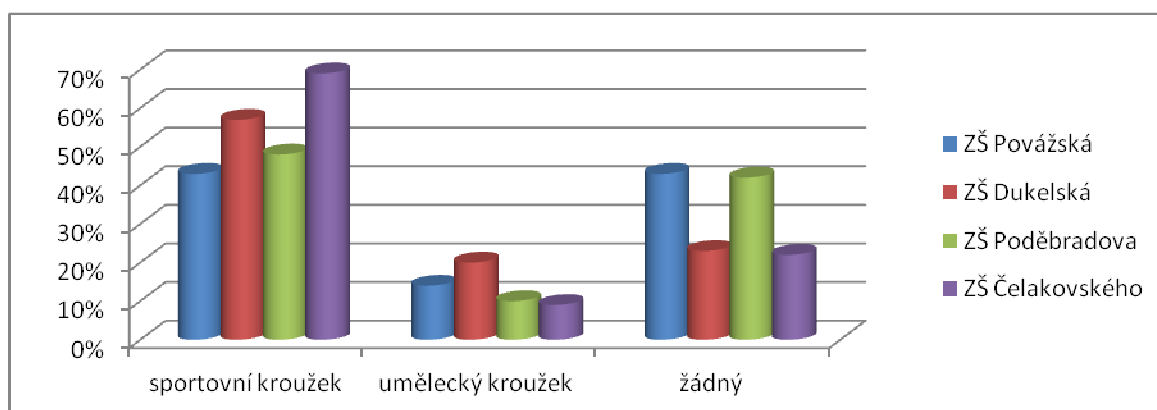
Na ZŠ Poděbradově by se 58% žáků obrátilo na své rodiče, 24% žáků na kamaráda, 12% na sourozence a 3% žáků na policii nebo pedagogického pracovníka.

Na ZŠ Čelakovského se na prvním místě opět umístili rodiče, obrátilo by se na ně 69% žáků, následoval kamarád, 16%, poté sourozenec, 9%, na učitele či jiného pedagogického pracovníka by se obrátila 3% žáků. 3% žáků by se rovněž obrátila na úplně někoho jiného. Žádný ze žáků by se prvotně neobrátil na policii.

Ze šetření vyplývá, že většina žáků by se zkušeností s protiprávním jednáním obrátila na své rodiče (59%). Méně žáků poté na kamaráda (20%) a sourozence (12%). Poměrně malé procento žáků na učitele (4%), policii (3%) či někoho jiného (2%) (viz tabulka č. 12.5 ad tabulková příloha).

Otázka č. 13: Navštěvuješ nějaký zájmový kroužek, ať již ve škole nebo mimo ni? Pokud ano, jaký?

Graf č. 13: Zájmový kroužek (tabulka č. 13.1- 13.4 ad tabulková příloha)

Na ZŠ Povážské 57% žáků uvedlo, že navštěvuje zájmový kroužek (43% kroužek se sportovním zaměřením, 13% s uměleckým zaměřením), 43% žáků nenavštěvuje žádný zájmový kroužek.

Na ZŠ Dukelské navštěvuje zájmový kroužek 77% žáků (57% sportovní kroužek, 20% kroužek s uměleckým zaměřením). 23% žáků nenavštěvuje žádný kroužek.

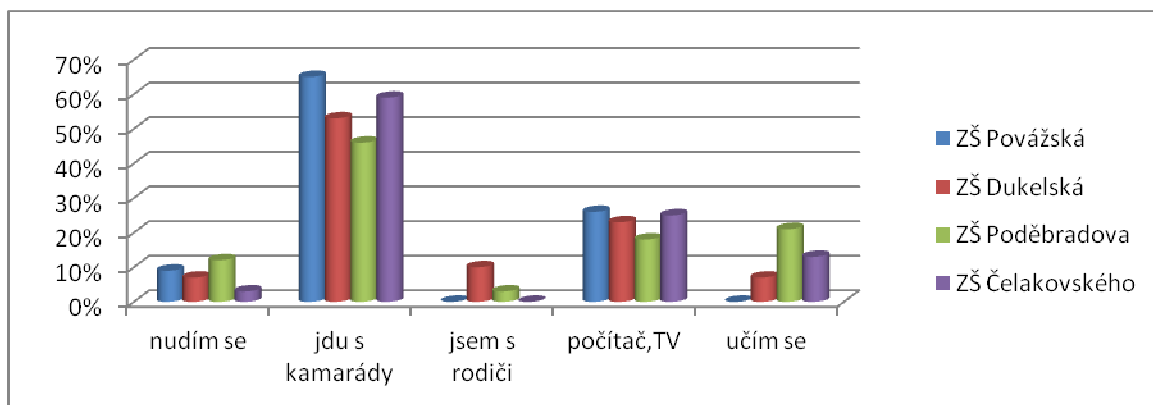
Na ZŠ Poděbradově 58% žáků uvedlo, že navštěvuje zájmový kroužek (48% sportovní kroužek, 10% s uměleckým zaměřením), 42% žáků nenavštěvuje žádný.

Na ZŠ Čelakovského zájmový kroužek navštěvuje dokonce 78% všech dotázaných žáků (sportu se věnuje 69% žáků, kroužku s uměleckým zaměřením 9% žáků), 22% žáků nenavštěvuje žádný zájmový kroužek.

Ze šetření vyplývá, že většina žáků navštěvuje zájmový kroužek (68%), a to nejčastěji sportovního zaměření (55%), kroužek uměleckého zaměření navštěvuje 13% žáků. Žádný kroužek nenavštěvuje 32% žáků (viz tabulka č. 13.5 ad tabulková příloha). Nejčastěji navštěvují zájmový kroužek žáci ze ZŠ Čelakovského a poté ze ZŠ Dukelské, a to více než polovina dotázaných.

Otázka č. 14: Pokud máš volné odpoledne (tj. bez kroužku, či jiné organizované aktivity), co nejčastěji děláš? Uveď 1 možnost.

Graf č. 14: Trávení volného času bez organizované aktivity (tabulka č. 14.1- 14.4 ad tabulková příloha)

Na ZŠ Povážské 65% žáků uvedlo, že svůj volný čas tráví s kamarády, poté následovala odpověď u televize a počítače (26%), 9% žáků uvedlo, že se nudí a žádný ze žáků neuvedl možnost s rodiči, nebo, že se učí a připravuje do školy.

Na ZŠ Dukelské 53% žáků uvedlo, že volné odpoledne tráví s kamarády, 23% žáků se dívá na televizi nebo je na počítači, 10% žáků je s rodiči a shodně 7% žáků se nudí nebo se připravuje do školy.

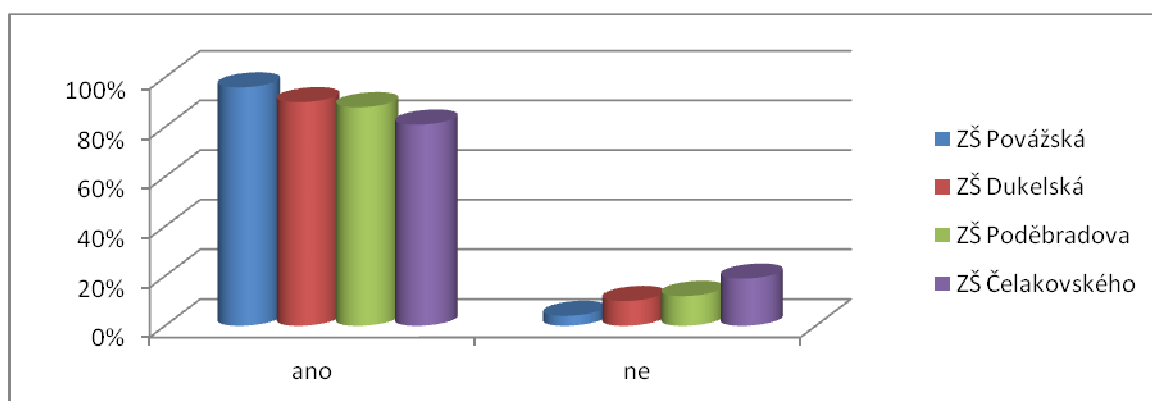
Na ZŠ Poděbradově 46% žáků tráví svůj volný čas s kamarády, 21% žáků se učí či se připravuje do školy, 18% jich je na počítači či u televize, 12% žáků se nudí a 3% tráví čas se svými rodiči.

Na ZŠ Čelakovského 59% žáků jde ve svém volném čase ven s kamarády, 25% je na počítači nebo u televize, 13% žáků se učí či se připravuje do školy, 3% se nudí a žádný ze žáků netraví svůj volný čas se svými rodiči.

Ze šetření vyplývá, že nejčastěji žáci tráví své volné odpoledne venku se svými kamarády (55%). Poté 23% žáků sleduje TV či je na počítači, 11% žáků se učí. Méně žáků se nudí (7%) a nejméně (4%) je se svými rodiči (viz tabulka č. 14.5 ad tabulková příloha).

Otázka č. 15: Myslí si, že je v tvém okolí dostatek možností, jak můžeš trávit svůj volný čas? (hřiště, sportovní areál, klub, kino, čajovna, příroda atd.)

Graf č. 15: Dostatek volnočasových aktivit v nejbližším okolí (tabulka č. 15.1- 15.4 ad tabulková příloha)

Na ZŠ Povážské si většina dotázaných, tj. 96%, myslí, že je v jejich okolí dostatečná nabídka možností, jak trávit volný čas. 4% žáků se domnívá, že není.

Na ZŠ Dukelské 90% žáků uvádí, že je v jejich okolí dostatek možností, jak trávit svůj volný čas. 10% žáků si myslí, že není.

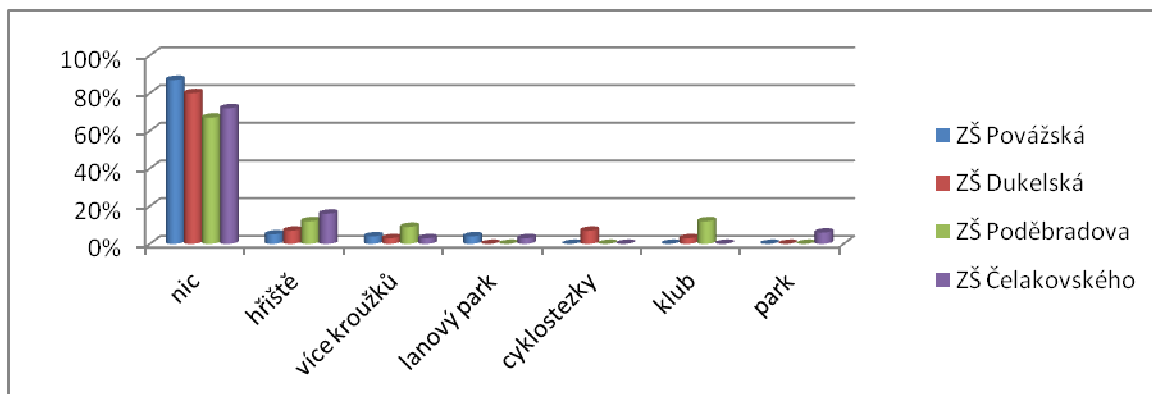
Na ZŠ Poděbradově 88% žáků uvedlo, že je v jejich okolí dostatek možností, jak trávit volný čas. 12% žáků si toto nemyslí.

Na ZŠ Čelakovského si 81% žáků myslí, že je v jejich okolí dostatek možností, jak trávit volný čas. 19% si myslí, že v jejich okolí je nedostatek těchto možností.

Ze šetření vyplývá, že většina dotázaných žáků (88%) si myslí, že je v jejich okolí dostatek možností, jak mohou trávit jejich volný čas. 12% dotazovaných si toto nemyslí (viz tabulka č. 15.5 ad tabulková příloha). Nejvíce spokojeni s nabídkou volnočasových aktivit jsou žáci ze ZŠ Povážské. Nejméně spokojeni jsou žáci ZŠ Čelakovského.

Otázka č. 16: Co ti chybí ve Tvém okolí za volnočasovou aktivitu?

Graf č. 16: Co chybí za volnočasovou aktivitu (tabulka č. 16.1- 16.4 ad tabulková příloha)

Na ZŠ Povážské 87% žáků nechybí v jejich okolí žádná volnočasová aktivita. 12% žáků uvedlo, že jim chybí více upravených hřišť pro různé sporty, větší nabídka zájmových kroužků a lanový park.

Na ZŠ Dukelské 80% žáků nechybí v jejich okolí žádná volnočasová aktivita. Zbývajícím 20% žáků chybí více cyklostezek, hřišť, kroužků (např. jízda na koni) a všem otevřený zájmový klub.

Na ZŠ Poděbradově 67% žáků v jejich okolí nechybí žádná volnočasová aktivita. 33% žáků by uvítalo více hřišť pro různé sporty (basketball, pozemní hokej atd.), zájmový klub a kroužek zaměřený např. na kynologii, výtvarné umění, literaturu, hru na hudební nástroj.

Na ZŠ Čelakovského 72% žáků v jejich okolí nechybí žádná volnočasová aktivita. 28% žáků by chtělo více hřišť (na hokejbal, na golf, s lezeckou stěnou), lanový park, kroužek latinsko amerických tanců a více klidných míst a parků k odpočinku.

Ze šetření vyplývá, že většina žáků je s nabídkou volnočasových možností ve svém okolí spokojena (75%). Za chybějící aktivitu nejčastěji žáci (25%) označovali nedostatek hřišť zaměřených na různé sporty, absenci některých zájmových kroužků a klubů dle jejich zaměření, cyklostezek a míst či parků určených k odpočinku (viz taulka č. 16.5 ad tabulková příloha). Nejvíce chybějících volnočasových aktivit uváděli žáci na ZŠ Poděbradově, nejméně na ZŠ Povážské.

6.4.2 Rozhovor

Otázky užití v rozhovoru se školními metodiky prevence:

1. Mohl/a byste stručně představit vaši školu, její velikost, lokalizaci a hlavní zaměření?
2. Jaké volnočasové aktivity Vaše škola nabízí?
3. S jakými institucemi ve Vašem okolí škola v rámci prevence delikvence spolupracuje?
4. Zařazujete téma delikvence a její prevence do výuky v různých předmětech?
5. Jakým způsobem konkrétně prevenci delikventního chování realizujete?

ZŠ Povážská

1. ZŠ Povážská se skládá ze dvou součástí, budovy prvního stupně a budovy druhého stupně. Budova prvního stupně je umístěna v poměrně klidné okrajové části Strakonice. Jedná se o novostavbu. V současné době probíhají dokončující stavební práce na budově druhého stupně, kam se poté přestěhují zbývající žáci, kteří dočasně navštěvují budovu v centru města. Celkově se jedná o školu spíše menší s cca 300 žáky. Každá třída má v průměru 15 žáků. Škola sama sebe nazývá školou rodinného typu. V této škole je současně velké procento romských žáků. Škola se rovněž specializuje na žáky se speciálními vzdělávacími potřebami: žáky se specifickými poruchami učení, mentální retardací i žáky nadané. Poblíž budovy prvního stupně je rozsáhlý sportovní areál.
2. Mezi nabízené volnočasové aktivity patří sportovní kroužek, kroužek gymnastiky, taneční kroužek, florbal, zdravotnický kroužek, arteterapie, ekologický kroužek, Vědník a Malý zvědač.
3. Škola v rámci prevence spolupracuje s dalšími subjekty ve svém okolí, a to s Okresním metodikem prevence, o.s. Prevent, Policií ČR a Městskou policií, Sociálním odborem Městského úřadu, SVP.
4. Dle pokynů Minimální preventivního programu jsou zařazována témata prevence do výuky v rámci jednotlivých předmětů napříč ročníky. Tato témata se všeobecně zaměřují na dodržování zdravého životního stylu a utužování dobrých mezilidských vztahů. Žáci se s problematikou delikvence a kriminality seznamují již

od 1. ročníku v rámci prvouky, poté zejména v rámci předmětů výchova ke zdraví a občanská výchova. Více se žáci s oblastí trestního práva seznamují právě během 9. ročníku v rámci předmětu občanská výchova.

5. Mezi významné preventivní aktivity patří výchovné programy, besedy a přednášky organizované v jednotlivých ročnících. Na prvním stupni jsou realizovány programy zaměřené zejména na osobní bezpečí a dopravní výchovu, např. Ajaxův zápisník. V 5. ročníku jsou žáci seznamováni s kriminalitou dětí a prací policie. Na druhém stupni se programy zaměřují na problematiku mezilidských vztahů ve třídě, závislostního chování a na přednášky o kriminalitě a delikvenci ve spolupráci s Policií ČR. Vzhledem k vysokému počtu romských žáků na této škole, byl v loňském roce realizován výchovný program s multikulturní romskou problematikou.

ZŠ Dukelská

1. Základní škola Dukelská se nachází v centru města a patří k největší škole ve Strakonících, má cca 1000 žáků. V každé třídě je běžně kolem 30 žáků. Je umístěna ve starší budově s rozsáhlým, ale nepřilíš upraveným, sportovním hřištěm. Část hřiště byla ovšem nedávno zrekonstruována a vzniklo zde tenisové hřiště a hřiště na míčové sporty. V nedávné době bylo na škole zřízeno školní poradenské pracoviště, tvořené metodikem prevence, psychologem, výchovným poradcem a speciálními pedagogy. Na druhém stupni jsou zřízeny třídy s rozšířenou výukou matematiky a přírodovědných předmětů. Škola se rovněž zapojuje do humanitárních projektů (Stonožka).
2. Škola nabízí řadu volnočasových aktivit: Dovedné ruce, angličtina, aerobik, taneční kroužek, sportovní kroužek, pohybové a míčové hry, výtvarný kroužek, Tvořivá informatika s Baltíkem, keramika, volejbal, florbal, historický kroužek a kroužky zaměřené na výuku cizího jazyka.
3. Škola rovněž v rámci prevence spolupracuje s Policií ČR, Městskou policií, o.s. Prevent, o.s. Sananim a Sociálním odborem Městského úřadu.
4. Na tuto otázku byla odpověď téměř totožná jako na ZŠ Povážské.
5. Na prvním i druhém stupni realizuje preventivní programy Jak nebyť agresorem ani outsiderem a Ajaxův zápisník, projekt Řešení konfliktů, projekt Prevence rizikového

chování a projekt Hravě přes překážku. Poslední zmiňovaný projekt byl realizován ve spolupráci s Policií ČR, městem Strakonice, s pracovníky K- centra, zástupci NPC Praha a s terapeutem komunity Sananim Němčice. Tyto preventivní programy jsou realizovány formou přednášek, diskuze, brainstormingu, nácviku modelových situací, skupinové práce atd.

ZŠ Poděbradova

1. ZŠ Poděbradova se nachází v okrajové části Strakonice. Jde o středně velkou školu s cca 500 žáky. K budově školy patří sportovní hřiště a hřiště pro rozšířenou výuku dopravní výchovy. V rámci školy jsou každoročně otevírané třídy zaměřené na rozvoj sportovního talentu. V souvislosti s tím se škola podílí na častém pořádání sportovních akcí a spolupracuje s místními sportovními oddíly. Škola rovněž spolupracuje s některými školami v zahraničí.
2. Mezi nabízené volnočasové aktivity patří hra na flétnu, florbal, Dovedné ruce, informatika, kroužky cizích jazyků atd.
3. V oblasti prevence škola spolupracuje s Policií ČR, Městskou policií a K- centrem ve Strakonících.
4. Opět byla uváděna podobná odpověď jako na předcházejících dvou školách.
5. Preventivní programy jsou nejčastěji realizovány ve spolupráci s policií formou přednášek, např. Jak se chovat, Trestní zodpovědnost, Nehoda není náhoda a Nikdy není pozdě. Ve spolupráci s K- centrem jsou realizovány programy prevence zaměřené zejména na šikanu a mezilidské vztahy. V současné době na škole probíhá projekt Dobřej start, který vznikl ve spolupráci pracovníků Městské policie, Nemocnice Strakonice, Okresního státního zastupitelství a Odboru školství a cestovního ruchu Strakonice. Tento projekt je zaštitěn městem Strakonice a je určen zejména pro žákyně sedmých ročníků. Děvčata jsou seznamována s prací policie, okresního státního zastupitelství atd.

ZŠ Čelakovského

1. ZŠ Čelakovského se skládá ze dvou součástí, obě součásti se nacházejí v okrajové části Strakonice. Budova prvního stupně je starší, budova druhého stupně byla postavena v devadesátých letech. Součástí budovy druhého stupně je sportovní areál

s víceúčelovým hřištěm. Škola má cca 500 žáků. Specializuje se na výuku jazyků, každoročně je od třetího ročníku otevírána jazyková třída.

2. Mezi nabízené zájmové aktivity patří taneční kroužek, keramika, Angličtina hrou, paličkování, basketbal, florbal, informatika a Kutil Tim.
3. Škola spolupracuje s Policií ČR, Městskou policií, Městským úřadem- odborem pro péči o děti a mládež, Střediskem výchovné péče., o. s. Prevent a K- centrem ve Strakonících.
4. Stejně jako na předešlých školách jsou žáci s problematikou prevence delikvence seznamováni v rámci předmětů prvouka, občanská výchova a výchova ke zdraví.
5. Ve spolupráci s o.s. Prevent škola využívá programy primární prevence zaměřené na pozitivní mezilidské vztahy a vztahy ve třídě, šikanu, agresivní chování a závislostní chování. V 9. ročníku žáci navštěvují K- centrum. Na prvním stupni bylo realizováno divadelní představení Staň se tygrem.

6.5. Celkové zhodnocení výsledků

6.5.1 Preventivní působení škol

ZŠ Povážská

Pokud bych měla zhodnotit roli školy a lokální komunity v prevenci delikvence dětí a mládeže, pak na ZŠ Povážské má celkově většina žáků dobré základní povědomí o právních otázkách delikvence a kriminality a současně její prevence. Více nesprávných odpovědí se překvapivě vyskytlo v určení hranice počátku trestní zodpovědnosti v ČR. Dále z dotazníkového šetření vyplynulo, že ZŠ Povážská pořádá přednášky zaměřené na prevenci delikvence (kriminality), ale ne každý rok. Po nahlédnutí do MPP jsem zjistila, že tyto přednášky jsou realizovány celkem pravidelně na prvním stupni, ale na druhém stupni pouze v 8. ročníku. Přednášky zaměřené na kriminalitu a delikvenci jsou nejčastěji realizovány ve spolupráci s Policií ČR. Častěji se škola věnuje problematice závislostního chování a udržování dobrých vztahů ve třídě ve spolupráci s o.s. Prevent. Na druhou stranu učitelé při svých hodinách na toto téma s dětmi hovoří, žáky tyto besedy a přednášky baví a považují je

za užitečné. Celkově si myslím, že na dané škole je prevence spíše účinná, jelikož většina žáků byla pouze svědky protiprávního jednání, nejčastěji krádeže a poškozování cizí věci. V případě problému s protiprávním jednáním by se žáci nejčastěji svěřili svým rodičům. Na druhou stranu ačkoli se většina žáků pravidelně věnuje nějaké zájmové aktivitě, je takovýchto žáků nejméně ze všech zkoumaných škol. Škola sice nabízí různé zájmové kroužky, ale zejména pro první stupeň a spíše zaměřené na děti nadané. Výzkumné šetření dále odhalilo, že převážná většina žáků tráví své volné odpoledne venku se svými kamarády. Zde přichází na řadu lokální komunita, tj. nejbližší okolí žáků. Dozvěděli jsme se, že preventivní působení lokální komunity nejčastěji směřuje k dostatečné nabídce volnočasových aktivit. Většina žáků uvedla, že jim v jejich nejbližším okolí nic nechybí a že nabídku možností, jak trávit svůj volný čas považují za dostatečnou. Nejméně ze všech zúčastněných uváděli volnočasové aktivity, které ve svém okolí postrádají.

ZŠ Dukelská

Na ZŠ Dukelské má rovněž většina žáků povědomí o tom, co je protiprávní jednání a tom, co rozumíme jeho prevencí. Pouze na otázku rozdílu mezi trestným činem a přestupkem se zde vyskytlo více chybných odpovědí. Jelikož jde o největší školu ve Strakoniciích s vysokým počtem žáků, tudíž s vyšší anonymitou, je prevenci věnován dostatečný prostor. Škola realizuje řadu projektů zaměřených na prevenci delikvence a kriminality. Učitelé se žáky sice na téma prevence hovoří, ale nejméně ze všech zkoumaných škol, dále se potvrdilo, že přednášky, konkrétně na toto téma, jsou pořádány pouze v některých ročnících. Přesto tyto přednášky a besedy považují žáci za užitečné a dobrý zdroj informací. Velký důraz je kladen na přednášky zaměřující se na pozitivní vztahy ve třídě, jelikož se na škole několikrát vyskytla šikana, což potvrdili i žáci v dotazníkovém šetření. Tyto přednášky či preventivní programy jsou opět nejčastěji realizovány ve spolupráci s o.s. Prevent. Opět si myslím, že prevence na ZŠ Dukelská je převážně účinná, naprostá většina žáků byla pouze svědkem protiprávního jednání, a to krádeže a šikany. Pokud by měl žák problém s protiprávním jednáním, opět by se ve většině případů svěřil svým rodičům. Co se týká zájmové činnosti, škola nabízí pestrou paletu kroužků, sympatické je, že jsou určeny pro oba stupně. Většina žáků uvedla, že navštěvuje zájmový kroužek ať již ve škole, nebo mimo ni. Počet těchto žáků byl dokonce nejvyšší ze všech zkoumaných škol. Pokud má žák volné odpoledne bez organizované volnočasové aktivity, nejčastěji ho tráví se svými kamarády. Podíváme-li se na

preventivní působení lokální komunity z hlediska nabídky volnočasových aktivit, opět naprostá většina žáků považuje tyto možnosti za dostatečné.

ZŠ Poděbradova

Na ZŠ Poděbradově má opět většina žáků dobré povědomí o tom, co je protiprávní jednání a co rozumíme jeho prevencí. Ačkoli byla většina žáků u protiprávního jednání přítomna pouze jako svědek, má škola rovněž vyšší počet pachatelů a obětí trestné činnosti. Nejvíce se žáci setkávali s krádeží a poškozením cizí věci. Preventivní programy trestné činnosti a delikvence jsou realizovány velmi obdobně jako na předcházejících dvou školách. Letos škola poprvé spustila nový projekt Dobřej start, zaměřený mimo jiné na prevenci delikventní činnosti. Jak jsem zmínila výše, je v něm zainteresována řada lokálních subjektů a organizací. Jako na předešlých školách se opět ukázalo, že přednášky konkrétně zaměřené na prevenci kriminality (delikvence) nejsou součástí výuky 9. ročníku. Ale učitelé se svými žáky o tomto tématu hovoří, dokonce nejvíce ze všech zúčastněných škol, a rovněž velké procento žáků tyto přednášky a besedy považuje za zajímavé a za užitečný zdroj informací. Pozitivně hodnotím, že rovněž valná většina žáků by se se zkušeností s protiprávním jednáním svěřila svým rodičům. Oblast školou nabízené zájmové činnosti není příliš pestrá, ale vzhledem k existenci sportovních tříd, je škola spíše sportovního zaměření. Zájmový kroužek navštěvuje menší procento žáků než na ostatních školách, ale stále většina žáků zájmovou činnost provozuje. Celkově bych řekla, že preventivní činnosti nebyla donedávna věnována příliš velká pozornost, ale v poslední době se situace začíná měnit. Co se týká názoru žáků na možnosti trávení času v jejich lokální komunitě, výzkumné šetření ukázalo, že jsou převážně spokojeni, ale uvedli rovněž řadu aktivit, co postrádají. Měli nejvíce nápadů ze všech zúčastněných žáků. Volné odpoledne žáci nejčastěji tráví ve společnosti svých kamarádů.

ZŠ Čelakovského

Na ZŠ Čelakovského téměř polovina žáků uvedla, že se s protiprávním jednáním dosud nesešla (pokud setkala, nejčastěji jako svědek krádeže či poškození cizí věci), tudíž i povědomí o delikventním a kriminálním jednání bylo u těchto žáků nižší než na jiných školách. Polovina žáků v otázce na rozdíl mezi trestným činem a přestupkem odpověděla, že jej nezná. Na otázku hranice počátku trestní zodpovědnosti v ČR sice většina žáků odpověděla správně, ale počet odpovědí nevím byl opět ze všech zkoumaných škol nejvyšší. Pod pojmem prevence kriminality si nedovedla nic představit opět téměř polovina žáků.

Rovněž většina žáků uvedla, že v tomto školním roce neměla přednášku zaměřenou na prevenci delikvence či kriminality, ale že s nimi učitelé na toto téma hovoří. Celkově lze říci, že preventivní působení této ZŠ není úplně dostačující, téměř polovina žáků navíc uvedla, že tyto přednášky považuje za nudné a nic nového se v nich nedozvídí. Přednášky zaměřené na problematiku delikvence (kriminality) a její prevence škola nejčastěji realizuje ve spolupráci s Policií ČR a o.s. Prevent. Nabízí zájmové kroužky různého zaměření, ale jejich nabídka mi přijde nedostatečná. Pozitivní ovšem je, že většina žáků nějakou zájmovou aktivitu vykonává. Těchto žáků, věnující se zájmové činnosti, je dokonce nejvíce ze všech škol. Opět pozitivně hodnotím, že pokud by žák měl nějakou zkušenost s protiprávním jednáním, svěřil by se svým rodičům. Většina žáků je s nabídkou volnočasových aktivit v jejich okolí spokojena, avšak nejméně ze všech zúčastněných škol. Na druhé straně byla uvedena i řada možností, které by žáci ve svém okolí uvítali. Opět preventivní působení lokální komunity má v tomto případě své nezastupitelné místo, jelikož většina žáků tráví svůj volný čas venku se svými kamarády.

6.5.2 Preventivní působení lokální komunity

Pokud bych měla zhodnotit preventivní působení lokální komunity na děti a mládež v oblasti delikventního chování, uvedla bych následující. Informace o problematice prevence delikvence či kriminality v rámci města jsem získala z webových stránek města Strakonice a na základě rozhovorů se školními metodiky prevence a v neposlední řadě na základě dotazníkového šetření u žáků výše jmenovaných základních škol.

Město Strakonice má stejně jako ostatní větší města v kraji svůj Intervenční program prevence kriminality. Tento Intervenční program města je spolufinancován Jihočeským krajem z prostředků Krajského programu prevence kriminality Jihočeského kraje.

První část projektu je zaměřena na tvorbu informačních materiálů pro děti a širší veřejnost, zejména pro seniory. Druhou částí projektu je realizace intervenčního programu prevence kriminality, který je zaměřen na 15 tříd základních škol, ve kterých se objevilo problematické chování, zejména šikana. Cílem programu je definování sociálně patologického chování, stanovení řešení situace, intervence proti tomuto chování a pomoc pedagogům. Tento program je zajišťován o. s. Prevent. V současné době se město Strakonice podílí na regeneraci některých panelových sídlišť, která byla v minulosti častými místy výskytu kriminálního a delikventního chování. V budoucnu by zde měla být hřiště pro různé sporty, lanová dráha, prolézačky pro děti, klidové kouty a altány.

V rámci Městské policie již třetím rokem ve Strakonících funguje program Vaše ulice, Váš strážník. Jednotliví strážníci mají přidělený svůj rajon a mají tak větší přehled o dané oblasti. Pomoc strážníkům Městské policie zajišťuje městský kamerový monitorovací systém.

Městská policie dále v rámci prevence nabízí kurzy sebeobrany a zaměřuje se na přednášky pro děti na základních školách a seniory.

V souvislosti s preventivními aktivitami jsou Strakonice od roku 2006 zapojeny do projektu Zdravé město. Tento projekt funguje na základě občanské společnosti a spolupráce mezi jednotlivými subjekty prevence. Projekt se mimo jiné zaměřuje na prevenci sociálně patologických jevů a aktivní trávení volného času jako jednoho ze základních předpokladů zdravého životního stylu.

Okresní soud pořádá pravidelně procesy s organizovanou veřejností, na které jsou zváni žáci základních a středních škol.

Sekundární a terciární prevencí se zabývá středisko výchovné péče. V rámci této prevence pořádá Probační a mediační služba program Právo na každý den. Tento program je určený pro mladistvé pachatele, ve kterém se učí, jak se vyrovnávat s různými problémovými situacemi a vyvarovat se tak dalšího protiprávního jednání.

6.6. Vyhodnocení hypotéz

H1: Většina žáků se s protiprávním jednáním setkala, ať už jako svědek, pachatel, nebo oběť.

Tato hypotéza se potvrdila. Ve většině případů (73%) se žáci devátých ročníků s protiprávním jednáním setkali, nejčastěji jako jeho svědkové. Pouze na ZŠ Čelakovského byl počet žáků, kteří měli zkušenost s protiprávním jednáním, stejný jako počet žáků, kteří se s protiprávním jednáním neseťkali. Zároveň zde častěji žáci uváděli odpověď nevím.

H2: Většina žáků má základní teoretické znalosti o problematice protiprávního jednání a ví, co rozumíme jeho prevencí.

Tato hypotéza se potvrdila. Většina žáků na otázky týkající se znalosti problematiky protiprávního jednání a jeho prevence odpověděla správně. Žáci správně rozlišovali mezi trestným činem a přestupkem (67%), znali hranici počátku trestné zodpovědnosti v našem

státě (85%) a rovněž správně rozuměli termínu prevence kriminality (55%). Opět pouze na ZŠ Čelakovského byly znalosti žáků poněkud slabší.

H3: Školy se problematice prevence delikvence a kriminality věnují dostatečně a pravidelně, učitelé se žáky na toto téma hovoří a žáci považují tyto přednášky či besedy za zajímavé.

Tato hypotéza se potvrdila pouze částečně. Ukázalo se, že přednášky zaměřené na prevenci delikvence a kriminality jsou uskutečňovány pouze v některých ročnících, nejčastěji v 7. a 8. ročníku. V devátém ročníku přednášku zaměřenou na prevenci delikvence a kriminality žáci neabsolvují (63%). Na druhé straně ve většině případů (71%) o tématu prevence se žáky hovoří jejich učitelé a tyto přednášky či besedy žáci (76%) vesměs považují za zajímavé.

H4: Domníváme se, že nabídka volnočasových aktivit ve škole a v jejím okolí je dostatečná.

Tato hypotéza se potvrdila. Z výzkumného šetření vyplynulo, že většina žáků (68%) provozuje nějakou organizovanou zájmovou aktivitu a domnívá se, že nabídka školních a mimoškolních zájmových aktivit v jejich nejbližším okolí je dostatečná (88%). 75% žáků uvedlo, že jim v jejich okolí nechybí žádná volnočasová aktivita.

IV. Závěr

Cílem mé diplomové práce bylo shromáždění a porovnání pohledů na problematiku delikvence dětí a mládeže, se stěžejním zaměřením se na její prevenci. Jak jsem již zmínila kriminalita, popř. delikvence představuje jeden z nejzávažnějších sociálně patologických jevů, tudíž mu musí být věnována náležitá pozornost. Pozornost v podobě časné prevence, nikoli až následné represe, která ve většině případů vede opět k recidivě tohoto jednání. Pokud hovoříme o prevenci u dětí a mládeže, máme obvykle na mysli dvě stěžejní místa jejího uplatňování, a to školu a lokální komunitu. Obě tato místa mají výrazný výchovně vzdělávací charakter, a tudíž mají značný vliv na pozitivní směřování dalšího vývoje v nich nacházejících se jedinců. V teoretické části diplomové práce jsem se nejprve snažila popsat oblast delikventního chování dětí a mládeže se svými typickými vývojovými specifiky, znaky, projevy, motivacemi apod. Více jsem se zabývala jednotlivými vývojovými charakteristikami dětí školního věku a následně adolescentů. Dále jsem se zaměřila na nejpravděpodobnější příčiny delikvence z hlediska biologického, psychologického a sociálního. Tyto základní znalosti se mi do značné míry staly podkladem pro stěžejní kapitulu teoretické části diplomové práce pod názvem prevence delikventního chování. Domnívám se, že pouze na základě dobré teoretické znalosti dané problematiky, můžeme vytvořit kvalitně preventivně působící prostředí, ať již v rámci školy či lokální komunity. V ideálním případě by se mělo toto preventivní působení vzájemně doplňovat a navazovat na sebe, jedině tak může být smysluplné a účinné.

V praktické části jsem se snažila ověřit efektivitu preventivního působení školy a dané lokální komunity na žáky. Tuto účinnost jsem sledovala pomocí dotazníkového šetření, ve kterém byly obsažené jak otázky zaměřené na zkušenosti žáků s delikvencí, kriminalitou a jejich konkrétní znalosti problematiky, tak otázky zaměřené na zaujímané postoje k její prevenci a v neposlední řadě otázky, které zjišťovaly preventivní působení lokální komunity z hlediska nabídky volnočasových aktivit. Pro doplnění pohledu na věc jsem navíc provedla rozhovor s jednotlivými školními metodiky prevence za současné analýzy materiálů týkajících se preventivního působení.

První skupinou otázek jsem zjišťovala, jaké mají žáci s protiprávním jednáním zkušenosti. Potvrdil se mi fakt, že většina žáků se s protiprávním jednáním setkala, v naprosté většině případů pouze jako svědek. Někteří žáci překvapivě uvedli, že se s protiprávním chováním nesešli, což bylo, myslím si, zapříčiněno spíše tím, že nevěděli, co si pod tímto termínem

představit. Žáci se nejvíce setkávali s krádeží a poškozováním cizí věci. Tyto informace mohou poskytnout užitečné vodítko pro to, na co se mohou další preventivní aktivity školy či lokální komunity zaměřit. Na jedné ze škol dominovala šikana. Jako velmi dobré hodnotím, že si škola tento fakt uvědomila a okamžitě se snažila vzniklou situaci řešit prostřednictvím vytvoření nových preventivních projektů. Ukázalo se, že většina dětí má poměrně dobré základní teoretické znalosti v oblasti kriminality, delikvence a její prevence, rovněž jejich postoje ke školou nabízeným preventivním aktivitám lze považovat vesměs za kladné. Pokud by žáci měli nějakou osobní zkušenost s protiprávním jednáním, obrátili by se v první řadě na své rodiče. Tento fakt hodnotím kladně, jelikož ukazuje na skutečnost, že většina žáků má ke svým rodičům důvěru, což je jedním z předpokladů účinného preventivního působení. Velmi pozitivně hodnotím, že valná většina žáků navštěvuje pravidelně nějakou volnočasovou aktivitu. Tento fakt mě docela překvapil, myslela jsem, že jen málo žáků devátých ročníků má nějakou stálou zálibu, které se pravidelně věnuje. Potvrdilo se, že žáci nejčastěji tráví svůj volný čas venku se svými kamarády, tudíž má i lokální komunita své opodstatněné místo v prevenci delikvence. S nabídkou volnočasových aktivit v nejbližším okolí byli žáci rovněž spokojeni, lze tak říci, že preventivní volnočasové působení lokální komunity je vcelku uspokojivé. Někteří žáci byli kreativnější a uváděli aktivity, které by ve svém okolí rádi měli. Nejčastěji jimi bylo uváděno např. více hřišť specializovaných na různé sporty, více odpočinkových zón a parků. Zde měli žáci pravdu, myslím si, že ve Strakonících je takovýchto míst k odpočinku nedostatek, prakticky není možné si někde volně sednout do trávy, zahrát kolektivní hru apod. Co se týče otázky sportovních hřišť, určitě by stálo za to, jejich počet posílit. Strakonice mají sice řadu nových kvalitních hřišť, ale jejich rozmístění je nerovnoměrné. Zhodnotím-li zmiňované školy celkově, ukázaly se mezi nimi určité rozdíly. Pozitivně hodnotím, že ve většině z nich jsou s problematikou prevence dobře obeznámeni, uvědomují si její rostoucí důležitost a snaží se ji efektivně uplatňovat v praxi. Na několika školách začali se zbrusu novými programy zaměřenými přímo na prevenci delikvence a kriminality. Pouze v jedné ze škol jsem měla pocit, že prevence je jakási okrajová záležitost, které není třeba věnovat zvýšenou pozornost. Tento postoj školy se samozřejmě promítl do výsledků dotazníkového šetření učiněného s jejími žáky. Teoretické znalosti žáků byly podstatně horší než znalosti jejich vrstevníků na ostatních školách, a rovněž jejich postoje k této problematice byly ve větší míře negativní. Závěrem bych uvedla, že se plně potvrdil fakt, že pokud škola a lokální komunita zaujímá k prevenci aktivní a pozitivní postoj, významně ovlivňuje své žáky v jejich dalším pozitivním budoucím životním směřování.

Seznam použité literatury a citovaných zdrojů

- BOUŘA, V. *Vybraná témata z kriminologie*. Ostrava: Ostravská univerzita, 2007. ISBN 978-80-7368-309-2
- ČÁP, J., MAREŠ, J. *Psychologie pro učitele*. Praha: Portál, 2001. ISBN 80-7178-463-x
- ČÍRTKOVÁ, L. *Forenzní psychologie*. Plzeň: Aleš Čeněk, 2004. ISBN 80-86473-86-4
- ELLIOTT, J., MAURICE, P. *Dítě v nesnázích*. Praha: Grada, 2002. ISBN 80-247-0182-0
- EMMEROVÁ, I. *Prevenca sociálnopatologických javov v školskom prostredí*. Banská Bystrica: Univerzita Mateja Bela, 2007. ISBN 978-8083-440-1
- ERB, H. *Násilí ve škole a jak mu čelit*. Praha: Amulet, 2000. ISBN 8086299228
- FISCHER, S., ŠKODA, J. *Sociální patologie*. Praha: Grada Publishing, 2009. ISBN 978-80-247-2781-3
- GJURIČOVÁ, J. *Prevenca kriminality ve městech, sborník přednášek*. Praha: MV ČR, 1997.
- HAVRDOVÁ, E. *Tvorba a realizace projektů prevence kriminality mládeže*. Praha: Centrum pro veřejnou politiku, 2007. ISBN 978-80-247-2781-3
- HELUS, Z. *Dítě v osobnostním pojetí*. Praha: Portál, 2004. ISBN 80-7178-888-0
- HLADÍLEK, M. *Sociálně patologické jevy a výchova*. Praha: Vysoká škola J. A. Komenského, 2004.
- JEDLIČKA, R., KLÍMA, P., KOŤA, J., NĚMEC, J., PILAŘ, J. *Děti a mládež v obtížných životních situacích*. Praha: Tiskárny MV, 2004. ISBN 80-7312-038-0
- JEDLIČKA, R. *Výchovné problémy se žáky*. Praha: Portál, 2011. ISBN 978-80-7367-788-6
- KOUDELKOVÁ, A. *Psychologické otázky delikvence*. Praha: Victoria Publishing, 1995. ISBN 80-7187-022-6
- KOUKOLÍK, F., DRTILOVÁ, J. *Vzpouza deprivantů*. Praha: Galen, 2006. ISBN 80-7262-410-5

- KREJČOVÁ, L. *Psychologické aspekty vzdělávání dospívajících*. Praha: Grada, 2011. ISBN 978- 80- 247- 3474- 3
- KRAUS, B. *Základy sociální pedagogiky*. Praha: portál, 2008. ISBN 978- 80- 7367- 383- 3
- KRAUS, B., POLÁČKOVÁ, V. *Člověk- prostředí- výchova*. Brno: Paido, 2001. ISBN 80- 7315- 004- 2
- KUCHTA, J. a kol. *Kriminologie*. Brno: Masarykova univerzita, 1993. ISBN 80- 210- 0616- 1
- KYRIACOU, C. *Řešení výchovných problémů ve škole*. Praha: Portál, 2005. ISBN 80- 7178- 945- 3
- LANGMEIER, J., KREJČÍŘOVÁ, D. *Vývojová psychologie*. Praha: Grada Publishing, 1998. ISBN 80- 7169- 195- X
- MARTÍNEK, Z. *Agresivita a kriminalita školní mládeže*. Praha: Grada, 2009. ISBN 978- 80- 247- 2310- 5
- MATĚJČEK, Z., DYTRYCH, Z. *Jak a proč nás trápí děti*. Praha: Grada, 1997. ISBN 80- 210- 0592- 7
- MATOUŠEK, O. *Mládež a delikvence*. Praha: Portál, 2003. ISBN 80- 7178- 771- X
- MATOUŠEK, O. *Slovník sociální práce*. Praha: Portál, 2003. ISBN 80- 7178- 549- 0
- MIOVSKÝ, M. a kol. *Primární prevence rizikového chování ve školství*. Praha: Togga, 2010. ISBN 978- 80- 87258- 47- 7
- MÜHLPACHR, P. *Sociální patologie*. Brno: Masarykova univerzita v Brně, 2002. ISBN 80- 210- 2511- 5
- NEŠPOR, K. a kol. *Jak zůstat fit a předejít závislostem*. Praha: Portál, 1999. ISBN 80- 7178- 299- 8
- NOVOTNÝ, P. *Epidemie delikvence*. Liberec: Dialog, 2006. ISBN 80- 86761- 45- 2
- NOVOTNÝ, O., ZAPLETAL, J. *Kriminologie*. Praha: ASPI Publishing, 2004. ISBN 80- 7357- 026- 2

- OBST, O., KALHOUS, Z. *Školní didaktika*. Praha: Portál, 2009. ISBN 978- 80- 7367- 571- 4
- PETRUSEK, M., KLENER, P. *Velký sociologický slovník*. Praha: Portál, 1996. ISBN 80- 7184- 164- 1
- PIPEKOVÁ, J. a kol. *Kapitoly ze speciální pedagogiky*. Brno: Paido, 1998. ISBN 80- 85931- 65- 6
- SKÁCELOVÁ, L. *Primární prevence rizikového chování ve školství*. Praha: Togga, 2010. ISBN 978- 80- 87258- 47- 7
- SUCHÝ, A. *Mediální zlo- Mýty a realita*. Praha: Triton, 2007. ISBN 978- 80- 7254- 926- 9
- TOŠNER, J., SOZANSKÁ, O. *Dobrovolníci a metodika práce s nimi v organizacích*. Praha: Portál, 2002. ISBN 80- 7178- 514- 8
- TRAIN, A. *Nejčastější poruchy chování dětí*. Praha: Portál, 2001. ISBN 80- 7178- 503- 2
- VEČERKA, K. a kol. *Mladiství pachatelé na prahu tisíciletí*. Praha: Institut pro kriminologii a sociální prevenci., 2004. ISBN 80- 7338- 033- 1
- VANÍČKOVÁ, E. *Tělesné tresty dětí*. Praha: Grada, 2004. ISBN 86- 247- 0814- 0
- VÁGNEROVÁ, M. *Psychopatologie pro pomáhající profese*. Praha: Portál, 2004. ISBN 80- 7178- 802- 3
- VÁGNEROVÁ, M. *Školní poradenská psychologie pro pedagogy*. Praha: Karolinum, 2005. ISBN 80- 246- 1074- 4
- VÁGNEROVÁ, M. *Vývojová psychologie*. Praha: Portál, 2000. ISBN 80- 7178-308- 0
- VYKOPALOVÁ, H. *Sociálně patologické jevy v současné společnosti*. Olomouc: Palackého univerzita v Olomouci, 2002. ISBN 80- 244- 0337- 4
- VYMĚTAL, J. *Úzkost a strach u dětí*. Praha: Portál, 2004. ISBN 80- 7178- 830- 9
- ZAPLETAL, J. a kol. *Prevence kriminality*. Praha: PA ČR, 2008. ISBN 978- 80- 7251- 270- 6
- ZOUBKOVÁ, I. *Kontrola kriminality mládeže*. Pelhřimov: Aleš Čeněk, 2002. ISBN 80- 86473- 08- 2

Zákon č. 218/2003 Sb., o odpovědnosti mládeže za protiprávní činy a soudnictví ve věcech mládeže a o změně některých zákonů

ŽELÁSKO, P. *Mládež společnost a stát, odborný bulletin k problematice mládeže*. Praha: MŠMT, 1994.

Community policing. [online]. [cit. 2012-06-18]. Dostupné z:
<http://www.policie.cz/clanek/co-je-to-community-policing.aspx>

FLAKS, P. *O drogách: Proč prevence v komunitě*. [online]. [cit. 2012-06-18]. Dostupné z:
<http://www.odrogach.cz/skola/zaklady-prevence/proc-prevence-v-komunitě.html>

Intervenční program prevence kriminality města Strakonice. [online]. [cit. 2012-06-18].
Dostupné z: <http://www.strakonice.eu/search/node/prevence%20kriminality>

Koncepce prevence kriminality Jihočeského kraje na období 2009-2011. [online]. [cit. 2012-06-18]. Dostupné z: http://www.icmck.cz/DOC/koncepce_prev.krim.jck.pdf

Metodické doporučení k primární prevenci rizikového chování u dětí, žáků a studentů ve školách a školských zařízeních, č.j. 21291/2010-28. [online]. [cit. 2012-06-18]. Dostupné z:
<http://www.prevencepraha.cz/attachments/article/123/Metodicke%20doporuceni%20k%20primarni%20prevenci%20rizikoveho%20chovani.pdf>

Městská policie Strakonice [online]. [cit. 2012-06-18]. Dostupné z:
<http://www.mpstrakonice.cz>

O.s. Prevent [online]. [cit. 2012-06-18]. Dostupné z: <http://www.os-prevent.cz/>

Vyhláška č. 72/2005 Sb., o poskytování poradenských služeb ve školách a školských poradenských zařízeních. [online]. [cit. 2012-06-18]. Dostupné z:
<http://www.msmt.cz/dokumenty/vyhlaska-c-72-2005-sb-1>

Zdravé město Strakonice [online]. [cit. 2012-06-18]. Dostupné z:
<http://www.zdravemesto.strakonice.eu/>

Přílohy

Příloha č. 1: Dotazník

Příloha č. 2: Výsledky dotazníkového šetření na jednotlivých školách

Příloha č. 1: Dotazník

DOTAZNÍK

Milí žáci a žákyně,

Jsem studentkou filozofické fakulty Karlovy univerzity v Praze a obracím se na Vás s prosbou, zda byste mi mohli **anonymně** vyplnit tento dotazník, který se zaměřuje na prevenci delikvence a kriminality. Získané údaje potřebuju pouze pro svou diplomovou práci a nebudou nikde zveřejňovány. Zvolte prosím vždy jen jednu odpověď.

- 1) Jsi
 - a) chlapec
 - b) dívka

- 2) Kolik Ti je let?.....

- 3) Setkal/a jsi se někdy s protiprávním jednáním (trestným činem, přestupkem)?
 - a) ano
 - b) ne
 - c) nevím

- 4) O jaké protiprávní jednání šlo? Můžeš uvést více možností.
 - a) krádež
 - b) šikana
 - c) poškozování cizí věci
 - d) sprejerství
 - e) ublížení na zdraví
 - f) užívání drog
 - g) jiné.....

- 5) Při tomto jednání jsi byl/a přítomen/mna jako... Můžeš uvést více možností.
 - a) pachatel
 - b) svědek
 - c) oběť

- 6) Dokázal/a bys jmenovat rozdíl mezi trestným činem a přestupkem? Napiš.
.....

- 7) Víš, od kolika let jsi v našem státě trestně zodpovědný(á)? Napiš.
.....

- 8) Co si představíš pod pojmem prevence kriminality?
.....

- 9) Měl/a jsi v tomto školním roce nějakou přednášku či besedu zaměřenou na prevenci kriminality, tj. jejímu předcházení?
a) ano b) ne
- 10) Hovořil s vámi během hodiny nějaký učitel o kriminalitě a její prevenci?
a) ano b) ne
- 11) Tyto přednášky považuješ za
a) užitečné, dobrý zdroj informací b) za nudné, nic nového se tam nedozvím
- 12) Pokud bys věděl/a o nějakém protiprávním jednání a chtěl/a by ses s tím někomu svěřit. Na koho by ses v první řadě obrátil/a? Uveď 1 možnost.
a) rodiče
b) sourozence
c) kamaráda
d) učitele či jiného školního pracovníka
e) policii
f) někoho jiného.....
- 13) Navštěvuješ nějaký zájmový kroužek, ať již ve škole nebo mimo ni? Pokud ano, jaký?
a) ano.....
b) ne
- 14) Pokud máš volné odpoledne (tj. bez kroužku, či jiné organizované aktivity), co nejčastěji děláš? Uveď 1 možnost.
a) nudím se b) jdu ven s kamarády c) jsem s rodiči
d) jsem na počítači, u televize e) učím se nebo se připravuji se do školy
- 15) Myslíš si, že je v tvém okolí dostatek možností, jak můžeš trávit svůj volný čas? (hřiště, sportovní areál, klub, kino, čajovna, příroda atd.)
a) ano b) ne
- 16) Co ti chybí ve Tvém okolí za volnočasovou aktivitu?
.....

Děkuji ti za strávený čas nad tímto dotazníkem 😊

Příloha č. 2: Výsledky dotazníkového šetření na jednotlivých školách

ZŠ Povážská

Tabulka č. 1.1: Pohlaví respondentů

	Absolutní četnost (n_i)	Relativní četnost (%)
chlapec	7	30
dívka	16	70
Celkem	23	100

Tabulka č. 2.1: Věk respondentů

	Absolutní četnost (n_i)	Relativní četnost (%)
14 let	5	26
15 let	17	74
16 let	0	0
Celkem	23	100

Tabulka č. 3.1: Zkušenost s protiprávním jednáním

	Absolutní četnost (n_i)	Relativní četnost (%)
ano	20	87
ne	3	13
nevím	0	0
Celkem	23	100

Tabulka č. 4.1: Zkušenost s konkrétním protiprávním jednáním

	Absolutní četnost (n_i)	Relativní četnost (%)
krádež	10	19
šikana	8	14
poškození cizí věci	10	19
sprejerství	6	11
ublížení na zdraví	8	15
užívání drog	9	16
jiné	3	6
Celkem	54	100

Tabulka č. 5.1: Přítomnost při protiprávním jednání jako...

	Absolutní četnost (n_i)	Relativní četnost (%)
pachatel	2	9
svědek	18	78
oběť	3	13
Celkem	23	100

Tabulka č. 6.1: Rozdíl mezi trestným činem a přestupkem

	Absolutní četnost (n_i)	Relativní četnost (%)
správně	19	82
špatně	2	9
nevím	2	9
Celkem	23	100

Tabulka č. 7.1: Hranice trestní zodpovědnosti v ČR

	Absolutní četnost (n_i)	Relativní četnost (%)
správně	17	74
špatně	6	26
nevím	0	0
Celkem	23	100

Tabulka č. 8.1: Vysvětlení termínu prevence kriminality

	Absolutní četnost (n_i)	Relativní četnost (%)
správně	16	70
špatně	3	13
nevím	4	17
Celkem	23	100

Tabulka č. 9.1: Přednáška zaměřená na prevenci kriminality v letošním školním roce

	Absolutní četnost (n_i)	Relativní četnost (%)
ano	6	26
ne	17	74
Celkem	23	100

Tabulka č. 10.1: Probírání tématu prevence kriminality s učitelem/ učiteli

	Absolutní četnost (n_i)	Relativní četnost (%)
ano	14	61
ne	9	39
Celkem	23	100

Tabulka č. 11.1: Přednášky zaměřené na prevenci kriminality

	Absolutní četnost (n_i)	Relativní četnost (%)
zajímavé	19	83
nudné	4	17
Celkem	23	100

Tabulka č. 12.1: Osoby, na které by se žák v případě problému obrátil

	Absolutní četnost (n_i)	Relativní četnost (%)
rodič	10	43
sourozenec	5	22
kamarád	8	35
učitel	0	0
policie	0	0
někdo jiný	0	0
Celkem	23	100

Tabulka č. 13.1: Zájmový kroužek

	Absolutní četnost (n_i)	Relativní četnost (%)
ano, sportovní	10	43
ano, umělecký	3	14
ne	10	43
Celkem	23	100

Tabulka č. 14.1: Trávení volného času bez organizované aktivity

	Absolutní četnost (n_i)	Relativní četnost (%)
nudím se	2	9
jdu s kamarády	15	65
jsem s rodiči	0	0
počítač, TV	6	26
nudím se	0	0
Celkem	23	100

Tabulka č. 15.1: Dostatek volnočasových aktivit v nejbližším okolí

	Absolutní četnost (n_i)	Relativní četnost (%)
ano	22	96
ne	1	4
Celkem	23	100

Tabulka č. 16.1: Co chybí za volnočasovou aktivitu

	Absolutní četnost (n_i)	Relativní četnost (%)
nic	20	87
hřiště	1	5
více kroužků	1	4
lanový park	1	4
cyklostezky	0	0
klub	0	0
park	0	0
Celkem	23	100

ZŠ Dukelská

Tabulka č. 1.2: Pohlaví respondentů

	Absolutní četnost (n_i)	Relativní četnost (%)
chlapec	18	60
dívka	12	40
Celkem	30	100

Tabulka č. 2.2: Věk respondentů

	Absolutní četnost (n_i)	Relativní četnost (%)
14 let	1	3
15 let	24	80
16 let	5	17
Celkem	30	100

Tabulka č. 3.2: Zkušenost s protiprávním jednáním

	Absolutní četnost (n_i)	Relativní četnost (%)
ano	22	74
ne	4	13
nevím	4	13
Celkem	30	100

Tabulka č. 4.2: Zkušenost s konkrétním protiprávním jednáním

	Absolutní četnost (n_i)	Relativní četnost (%)
krádež	16	25
šikana	16	25
poškození cizí věci	12	19
sprejerství	4	6
ublížení na zdraví	6	9
užívání drog	7	11
jiné	2	5
Celkem	63	100

Tabulka č. 5.2: Přítomnost při protiprávním jednání jako...

	Absolutní četnost (n_i)	Relativní četnost (%)
pachatel	2	8
svědek	23	88
oběť	1	4
Celkem	26	100

Tabulka č. 6.2: Rozdíl mezi trestným činem a přestupkem

	Absolutní četnost (n_i)	Relativní četnost (%)
správně	21	70
špatně	6	20
nevím	3	10
Celkem	30	100

Tabulka č. 7.2: Hranice trestní zodpovědnosti v ČR

	Absolutní četnost (n_i)	Relativní četnost (%)
správně	28	93
špatně	2	7
nevím	0	0
Celkem	30	100

Tabulka č. 8.2: Vysvětlení termínu prevence kriminality

	Absolutní četnost (n_i)	Relativní četnost (%)
správně	18	60
špatně	5	17
nevím	7	23
Celkem	30	100

Tabulka č. 9.2: Přednáška zaměřená na prevenci kriminality v letošním školním roce

	Absolutní četnost (n_i)	Relativní četnost (%)
ano	8	27
ne	22	73
Celkem	30	100

Tabulka č. 10.2: Probírání tématu prevence kriminality s učitelem/ učiteli

	Absolutní četnost (n_i)	Relativní četnost (%)
ano	18	60
ne	12	40
Celkem	30	100

Tabulka č. 11.2: Přednášky zaměřené na prevenci kriminality

	Absolutní četnost (n_i)	Relativní četnost (%)
zajímavé	25	83
nudné	5	17
Celkem	30	100

Tabulka č. 12.2: Osoby, na které by se žák v případě problému obrátil

	Absolutní četnost (n_i)	Relativní četnost (%)
rodič	19	63
sourozenec	2	7
kamarád	3	10
učitel	3	10
policie	2	7
někdo jiný	1	3
Celkem	30	100

Tabulka č. 13.2: Zájmový kroužek

	Absolutní četnost (n_i)	Relativní četnost (%)
ano, sportovní	17	57
ano, umělecký	6	20
ne	7	23
Celkem	30	100

Tabulka č. 14.2: Trávení volného času bez organizované aktivity

	Absolutní četnost (n_i)	Relativní četnost (%)
nudím se	2	7
jdu s kamarády	16	53
jsem s rodiči	3	10
počítač, TV	7	23
nudím se	2	7
Celkem	30	100

Tabulka č. 15.2: Dostatek volnočasových aktivit v nejbližším okolí

	Absolutní četnost (n_i)	Relativní četnost (%)
ano	27	90
ne	3	10
Celkem	30	100

Tabulka č. 16.2: Co chybí za volnočasovou aktivitu

	Absolutní četnost (n_i)	Relativní četnost (%)
nic	24	80
hřiště	2	7
více kroužků	1	3
lanový park	0	0
cyklostezky	2	7
klub	1	3
park	0	0
Celkem	30	100

ZŠ Poděbradova

Tabulka č. 1.3: Pohlaví respondentů

	Absolutní četnost (n_i)	Relativní četnost (%)
chlapec	20	60
dívka	13	40
Celkem	33	100

Tabulka č. 2.3: Věk respondentů

	Absolutní četnost (n_i)	Relativní četnost (%)
14 let	5	16
15 let	24	72
16 let	4	12
Celkem	33	100

Tabulka č. 3.3: Zkušenost s protiprávním jednáním

	Absolutní četnost (n_i)	Relativní četnost (%)
ano	30	91
ne	2	6
nevím	1	3
Celkem	33	100

Tabulka č. 4.3: Zkušenost s konkrétním protiprávním jednáním

	Absolutní četnost (n_i)	Relativní četnost (%)
krádež	21	25
šikana	11	14
poškození cizí věci	21	25
sprejerství	6	8
ublížení na zdraví	10	13
užívání drog	9	11
jiné	5	4
Celkem	83	100

Tabulka č. 5.3: Přítomnost při protiprávním jednání jako...

	Absolutní četnost (n_i)	Relativní četnost (%)
pachatel	5	14
svědek	24	69
oběť	6	17
Celkem	35	100

Tabulka č. 6.3: Rozdíl mezi trestným činem a přestupkem

	Absolutní četnost (n_i)	Relativní četnost (%)
správně	23	69
špatně	2	6
nevím	8	25
Celkem	33	1000

Tabulka č. 7.3: Hranice trestní zodpovědnosti v ČR

	Absolutní četnost (n_i)	Relativní četnost (%)
správně	30	91
špatně	3	9
nevím	0	0
Celkem	33	100

Tabulka č. 8.3: Vysvětlení termínu prevence kriminality

	Absolutní četnost (n_i)	Relativní četnost (%)
správně	17	52
špatně	6	18
nevím	10	30
Celkem	33	100

Tabulka č. 9.3: Přednáška zaměřená na prevenci kriminality v letošním školním roce

	Absolutní četnost (n_i)	Relativní četnost (%)
ano	15	45
ne	18	55
Celkem	33	100

Tabulka č. 10.3: Probírání tématu prevence kriminality s učitelem/ učiteli

	Absolutní četnost (n_i)	Relativní četnost (%)
ano	28	85
ne	5	15
Celkem	33	100

Tabulka č. 11.3: Přednášky zaměřené na prevenci kriminality

	Absolutní četnost (n_i)	Relativní četnost (%)
zajímavé	29	88
nudné	4	12
Celkem	33	100

Tabulka č. 12.3: Osoby, na které by se žák v případě problému obrátil

	Absolutní četnost (n_i)	Relativní četnost (%)
rodič	19	58
sourozenec	4	12
kamarád	8	24
učitel	1	3
policie	1	3
někdo jiný	0	0
Celkem	33	100

Tabulka č. 13.3: Zájmový kroužek

	Absolutní četnost (n_i)	Relativní četnost (%)
ano, sportovní	16	48
ano, umělecký	3	10
ne	14	42
Celkem	33	100

Tabulka č. 14.3: Trávení volného času bez organizované aktivity

	Absolutní četnost (n_i)	Relativní četnost (%)
nudím se	4	12
jdu s kamarády	15	46
jsem s rodiči	1	3
počítač, TV	6	18
nudím se	7	21
Celkem	33	100

Tabulka č. 15.3: Dostatek volnočasových aktivit v nejbližším okolí

	Absolutní četnost (n_i)	Relativní četnost (%)
ano	29	88
ne	4	12
Celkem	33	100

Tabulka č. 16.3: Co chybí za volnočasovou aktivitu

	Absolutní četnost (n_i)	Relativní četnost (%)
nic	22	67
hřiště	4	12
více kroužků	3	9
lanový park	0	0
cyklostezky	0	0
klub	4	12
park	0	0
Celkem	33	100

ZŠ Čelakovského

Tabulka č. 1.4: Pohlaví respondentů

	Absolutní četnost (n_i)	Relativní četnost (%)
chlapec	15	47
dívka	17	53
Celkem	32	100

Tabulka č. 2.4: Věk respondentů

	Absolutní četnost (n_i)	Relativní četnost (%)
14 let	4	13
15 let	25	78
16 let	3	9
Celkem	32	100

Tabulka č. 3.4: Zkušenost s protiprávním jednáním

	Absolutní četnost (n_i)	Relativní četnost (%)
ano	14	44
ne	14	44
nevím	4	12
Celkem	32	100

Tabulka č. 4.4: Zkušenost s konkrétním protiprávním jednáním

	Absolutní četnost (n_i)	Relativní četnost (%)
krádež	7	22
šikana	4	13
poškození cizí věci	7	22
sprejerství	5	15
ublížení na zdraví	4	13
užívání drog	5	15
jiné	0	0
Celkem	32	100

Tabulka č. 5.4: Přítomnost při protiprávním jednání jako...

	Absolutní četnost (n_i)	Relativní četnost (%)
pachatel	2	13
svědek	13	81
oběť	1	6
Celkem	16	100

Tabulka č. 6.4: Rozdíl mezi trestným činem a přestupkem

	Absolutní četnost (n_i)	Relativní četnost (%)
správně	16	50
špatně	0	0
nevím	16	50
Celkem	32	100

Tabulka č. 7.4: Hranice trestní zodpovědnosti v ČR

	Absolutní četnost (n_i)	Relativní četnost (%)
správně	25	78
špatně	4	13
nevím	3	9
Celkem	32	100

Tabulka č. 8.4: Vysvětlení termínu prevence kriminality

	Absolutní četnost (n_i)	Relativní četnost (%)
správně	14	44
špatně	3	9
nevím	15	47
Celkem	32	100

Tabulka č. 9.4: Přednáška zaměřená na prevenci kriminality v letošním školním roce

	Absolutní četnost (n_i)	Relativní četnost (%)
ano	15	47
ne	17	53
Celkem	32	100

Tabulka č. 10.4: Probírání tématu prevence kriminality s učitelem/ učiteli

	Absolutní četnost (n_i)	Relativní četnost (%)
ano	24	75
ne	8	25
Celkem	32	100

Tabulka č. 11.4: Přednášky zaměřené na prevenci kriminality

	Absolutní četnost (n_i)	Relativní četnost (%)
zajímavé	17	53
nudné	15	47
Celkem	32	100

Tabulka č. 12.4: Osoby, na které by se žák v případě problému obrátil

	Absolutní četnost (n_i)	Relativní četnost (%)
rodič	22	69
sourozenec	3	9
kamarád	5	16
učitel	1	3
policie	0	0
někdo jiný	1	3
Celkem	32	100

Tabulka č. 13.4: Zájmový kroužek

	Absolutní četnost (n_i)	Relativní četnost (%)
ano, sportovní	22	69
ano, umělecký	3	9
ne	7	22
Celkem	32	100

Tabulka č. 14.4: Trávení volného času bez organizované aktivity

	Absolutní četnost (n_i)	Relativní četnost (%)
nudím se	1	3
jdu s kamarády	19	59
jsem s rodiči	0	0
počítač, TV	8	25
nudím se	4	13
Celkem	32	100

Tabulka č. 15.4: Dostatek volnočasových aktivit v nejbližším okolí

	Absolutní četnost (n_i)	Relativní četnost (%)
ano	26	81
ne	6	19
Celkem	32	100

Tabulka č. 16.4: Co chybí za volnočasovou aktivitu

	Absolutní četnost (n_i)	Relativní četnost (%)
nic	23	72
hřiště	5	16
více kroužků	1	3
lanový park	1	3
cyklostezky	0	0
klub	0	0
park	2	6
Celkem	32	100

Souhrnné výsledky

Tabulka č. 1.5: Pohlaví respondentů

	Absolutní četnost (n_i)	Relativní četnost (%)
chlapec	60	51
dívka	58	49
Celkem	118	100

Tabulka č. 2.5: Věk respondentů

	Absolutní četnost (n_i)	Relativní četnost (%)
14 let	16	14
15 let	90	76
16 let	12	10
Celkem	118	100

Tabulka č. 3.5: Zkušenost s protiprávním jednáním

	Absolutní četnost (n_i)	Relativní četnost (%)
ano	86	73
ne	23	20
nevím	9	7
Celkem	118	100

Tabulka č. 4.5: Zkušenost s konkrétním protiprávním jednáním

	Absolutní četnost (n_i)	Relativní četnost (%)
krádež	54	23
šikana	39	17
poškození cizí věci	50	22
sprejerství	21	9
ublížení na zdraví	28	12
užívání drog	30	13
jiné	10	4
Celkem	232	100

Tabulka č. 5.5: Přítomnost při protiprávním jednání jako...

	Absolutní četnost (n_i)	Relativní četnost (%)
pachatel	11	11
svědek	78	78
oběť	11	11
Celkem	100	100

Tabulka č. 6.5: Rozdíl mezi trestným činem a přestupkem

	Absolutní četnost (n_i)	Relativní četnost (%)
správně	79	67
špatně	10	8
nevím	29	25
Celkem	118	100

Tabulka č. 7.5: Hranice trestní zodpovědnosti v ČR

	Absolutní četnost (n_i)	Relativní četnost (%)
správně	100	85
špatně	15	13
nevím	3	3
Celkem	118	100

Tabulka č. 8.5: Vysvětlení termínu prevence kriminality

	Absolutní četnost (n_i)	Relativní četnost (%)
správně	65	55
špatně	17	14
nevím	36	31
Celkem	118	100

Tabulka č. 9.5: Přednáška zaměřená na prevenci kriminality v letošním školním roce

	Absolutní četnost (n_i)	Relativní četnost (%)
ano	44	37
ne	74	63
Celkem	118	100

Tabulka č. 10.5: Probírání tématu prevence kriminality s učitelem/ učiteli

	Absolutní četnost (n_i)	Relativní četnost (%)
ano	84	71
ne	34	29
Celkem	118	100

Tabulka č. 11.5: Přednášky zaměřené na prevenci kriminality

	Absolutní četnost (n_i)	Relativní četnost (%)
zajímavé	90	76
nudné	28	24
Celkem	118	100

Tabulka č. 12.5: Osoby, na které by se žák v případě problému obrátil

	Absolutní četnost (n_i)	Relativní četnost (%)
rodič	70	59
sourozenec	14	12
kamarád	24	20
učitel	5	4
policie	3	3
někdo jiný	2	2
Celkem	118	1000

Tabulka č. 13.5: Zájmový kroužek

	Absolutní četnost (n_i)	Relativní četnost (%)
ano, sportovní	65	55
ano, umělecký	15	13
ne	38	32
Celkem	118	100

Tabulka č. 14.5: Trávení volného času bez organizované aktivity

	Absolutní četnost (n_i)	Relativní četnost (%)
nudím se	9	7
jdu s kamarády	65	55
jsem s rodiči	4	4
počítač, TV	27	23
nudím se	13	11
Celkem	118	100

Tabulka č. 15.5: Dostatek volnočasových aktivit v nejbližším okolí

	Absolutní četnost (n_i)	Relativní četnost (%)
ano	104	88
ne	14	12
Celkem	118	100

Tabulka č. 16.5: Co chybí za volnočasovou aktivitu

	Absolutní četnost (n_i)	Relativní četnost (%)
nic	89	75
hřiště	12	10
více kroužků	6	5
lanový park	2	2
cyklostezky	2	2
klub	5	4
park	2	2
Celkem	118	100

Souhlasím s tím, aby moje diplomová práce byla půjčována ke studijním účelům. Žádám, aby citace byly uváděny způsobem užívaným ve vědeckých pracích a aby se vypůjčovatelé řádně zapsali do přiloženého seznamu.

V Praze dne.....

Podpis

Pořadové číslo	Jméno čtenáře	Číslo karty	ISIC	Bydliště	Datum